

Aleš Kunaver	Osnovni podatki o Makaluju	157
Zoran Jerin	Makalu, gora velikega časa	164
Matija Maležič	Najvišji dnevi	173
Stane Belak	Iz Dnevnika IV. JAH	181
Tone Wraber	Botanične raziskave v Nepal	195
Dr. Borut Pirc	Zdravniško poročilo	201
Ing. Pavle Šegula	Z letalom v Nepal	203
	Društvene novice	205
	Alpinistične novice	209
	Varstvo narave	211
	Iz planinske literature	213
	Razgled po svetu	215

Naslovna stran:

Kluzijev svišč

Foto: J. Dolničar

**ŽELEZNIŠKO
GOSPODARSTVO
LJUBLJANA**

FERSPEED

Spedičija za mednarodni
in notranji promet

UPRAVA

LJUBLJANA, MOŠE PIJADE 39

s svojimi delovnimi enotami:

LJUBLJANA

Jesenice, Kranj, Novo mesto

MARIBOR

Celje, Velenje, Dravograd,
Prevalje

NOVA GORICA

Rožna-dolina, Sežana, Krvavi
potok, Kotoriba, Goričan

KOPER

Pula, Rijeka

opravlja vse posredniške posle
v mednarodnem in notranjem
prometu blaga

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Stojin, dr. Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

TEKSTILNA INDUSTRIJA OTIŠKI VRH

priporoča

obisk

v svoji

prodajalni

v Dravogradu

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

74. LETNIK

4 1974

OSNOVNI PODATKI O MAKALUJU

ALES KUNAVER

riprave: Osnovni moto za priprave na leto 1972 je bila želja, da bi dokončali vzpon iz leta 1965 na Kangbachen 7902 m, ki še terja dokončne rešitve. Po sklepu UO PZS so se priprave začele v začetku leta 1971. Finančne in diplomatske priprave je prevzela komisija za odprave pri PZS, tehnične pa ekipa sama.

Cilj: Vse do začetka poletja 1972 je PZS insistirala na vzponu na Kangbachen kot edinem cilju za ekspedicijo 1972. Do tedaj smo dobili več zagotovil, da bo dovoljenje za 1972 dano, vendar smo dobili dokončni negativni odgovor in sugestijo, naj zahtevamo rezervni cilj. Prosili smo za južno steno Everest, Mañaslu, Dhaulagiri in za Makalu. Zunanje ministrstvo nepalske vlade nam je sporočilo, da je vzpon na Makalu odobren. Na tej gori smo imeli preštudirano poleg normalnega vzpona še novo varianto preko južne stene na zapadni greben. UO PZS se je odločil, da se dovoljenje izkoristi in da gre ekspedicija na pot. Že prej so alpinističnim ciljem bili dodani še znanstveni.

Transport: Iz finančnih ozirov je bil izbran za transport ekspedicije način, ki kombinira ekspedicijo z dvema izletoma z letom do New Delhija pri odhodu in do Kathmanduja pri povratku ekspedicije. Ta način se je izkazal kot uspešen, vendar zahteva posebno organizacijsko skupino in ima za ekspedicijo to slabost, da jo časovno omejuje in vnaprej določa čas, ko mora biti delo na gori zaključeno. Pri odhodu smo najeli letalo JNA, pri povratku pa Inex Adria Aviotransport. Ves izletniški program sta organizirala dr. Peter Soklič in Mirko Fetih.

Transport na terenu naj bi po načrtu ekspedicije prilagodili možnostim, vendar je bilo kot optimalna varianta pripravljeno odmetavanje tovora s padali v neposredni bližini baze.

Ekipa: Po razpisu komisije za odprave in prijave alpinistov je bila izbrana naslednja ekipa: Aleš Kunaver (vodja), Ažman Janko, Belak Stane, Brojan Janez, Cedilnik Danilo, Kunstelj Janez, Maležič Matija, Manfreda Marjan, dr. Pirc Borut (zdravnik) in Štupnik Franc.

Dodatni razpis je komisija za odprave poslala na znanstvene ustanove za kandidate-znanstvenike. Vse tri prijave so bile upoštevane in znanstveno ekipo so sestavljali: Gregori Janez (ornitolog), Kunaver Jurij (geograf) in dr. Wraber Tone (botanik). Ponovno je delo novinarja prevzel Zoran Jerin.

Ekipi so se v Kathmanduju pridružili še Serpe (12) in kasneje v Tumlingtarju nosači. Po veljavnih predpisih mora vsaka ekspedicija imeti zveznega oficirja. Nepalska vlada je delegirala Pemba Lamo, ki se je med ekspedicijo zelo izkazal.

Dostop: Start iz Ljubljane 15. 8. 1972 z letalom IL 18 je prinesel prvo težavo, ker letalo ni moglo prevzeti ves tovar in je morala ekspedicija pustiti doma ca. 1000 kg hrane. Tehnični podatki komercialne službe JLA so se za to težo razlikovali od dejanske nosilnosti letala.

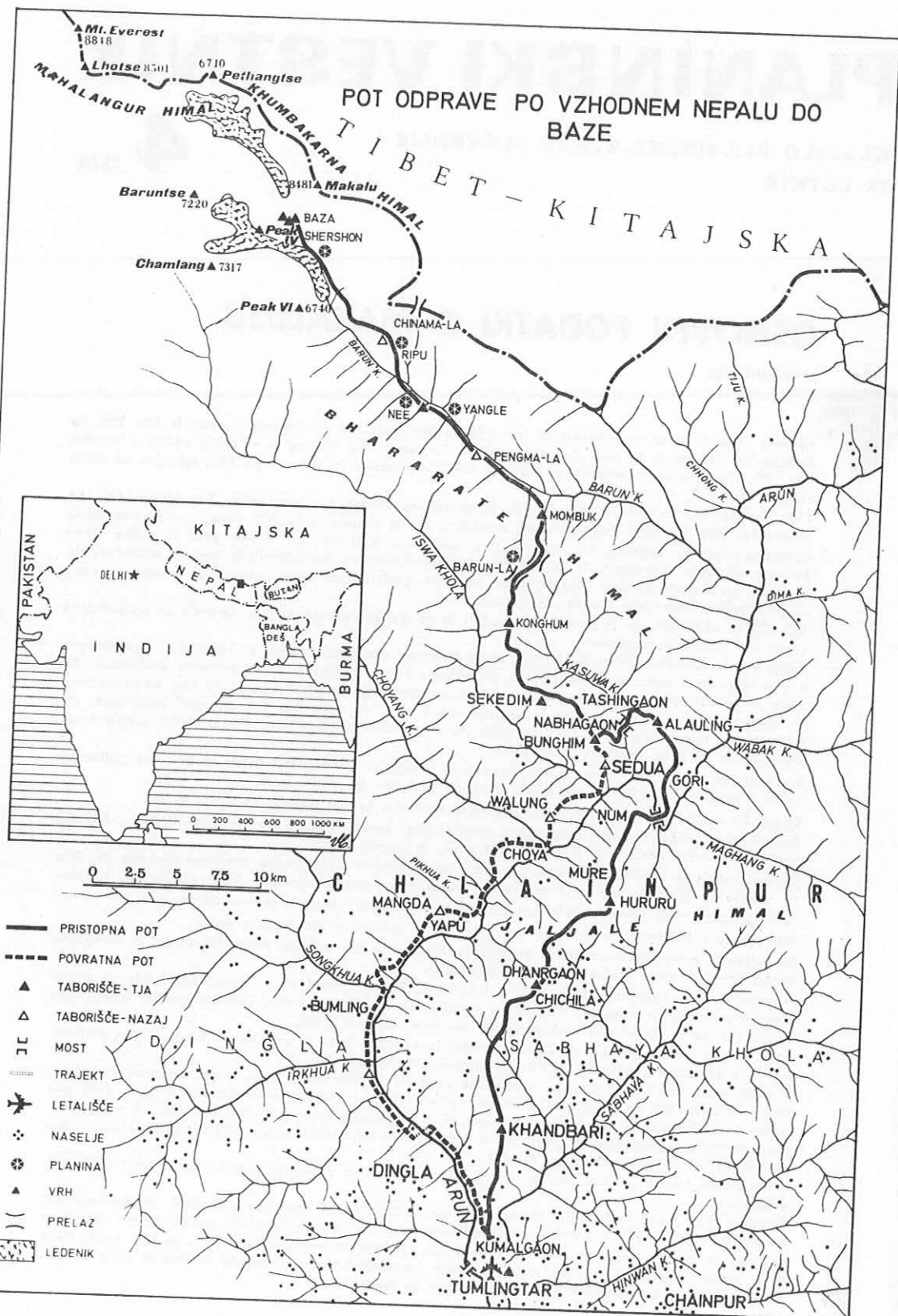
Polet z IL 18 smo morali v New Delhiju končati in preložiti tovar in potnike na letala Indian Airlines, kar je z dodatnimi stroški ca. 5000 \$ USA obremenilo ekspedicijo.

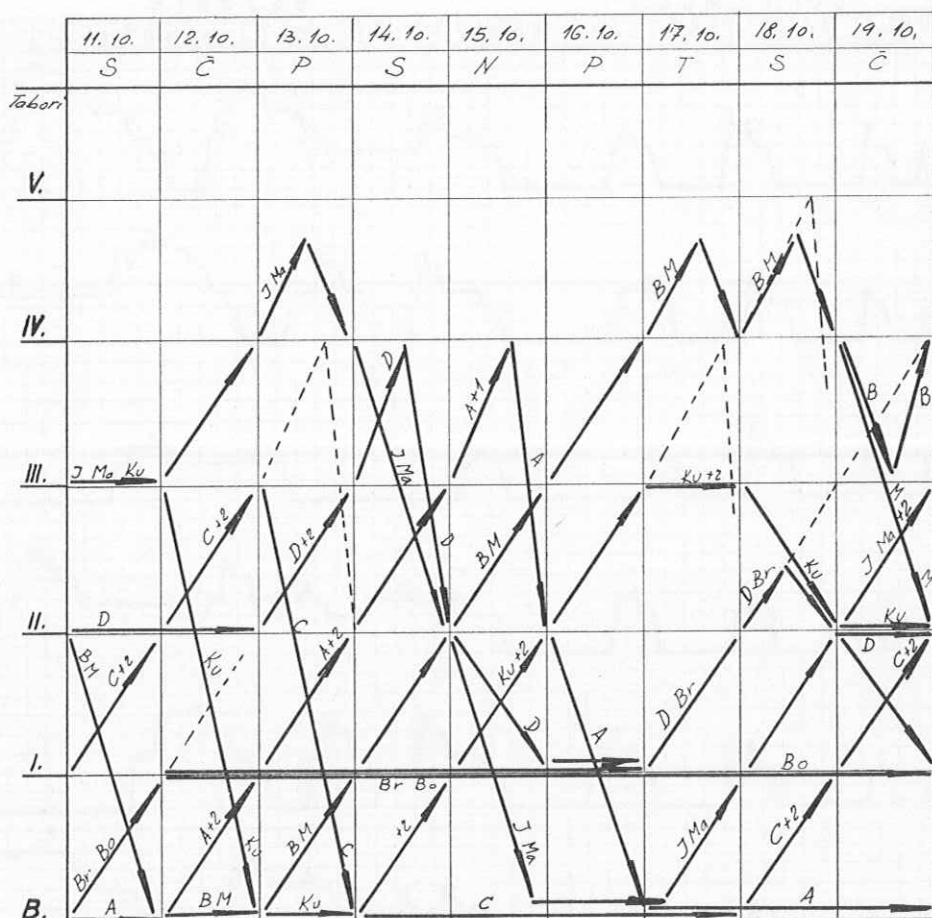
V enem tednu smo v Kathmanduju uredili vse potrebne formalnosti in organizirali transport materiala, članov in šerp v 200 km oddaljeni Tumlingtar. To letališče je tipa STOL in le občasno obratuje. Zato smo morali opraviti izvidniški polet s helikopterjem, ki je pregledal pisto in prepeljal dva člana in nekaj opreme. Vse drugo je prepeljal pet letal RNAC. Istočasno so bili zbrani nosači (162) in je ekspedicija lahko krenila na pot iz Tumlingtarja 26. 8. 1972.

Odmetavanje tovorov ni bilo možno, ker je bilo letalo, ki je v Nepal licencirano za tako dejavnost, v okvari.

Dostopni marš preko Kandbarija, Numa, Bungima do baze je bil opravljen v 11 dneh. Vreme večji del neugodno, vendar so bili prelazi nad Bungimom kopni in niso predstavljali velikih težav. Posebnost pristopa so predstavljale pijavke, kar pa na čas pristopa ni imelo vpliva. Baza je bila postavljena 5. 9., nosači izplačani in poslani nazaj v dolino. Izgradnja baze je trajala še en dan in po dodatnem dnevu počitka je bil opravljen prvi ogledni vzpon do tabora 1.

POT ODPRAVE PO VZHODNEM NEPALU DO BAZE

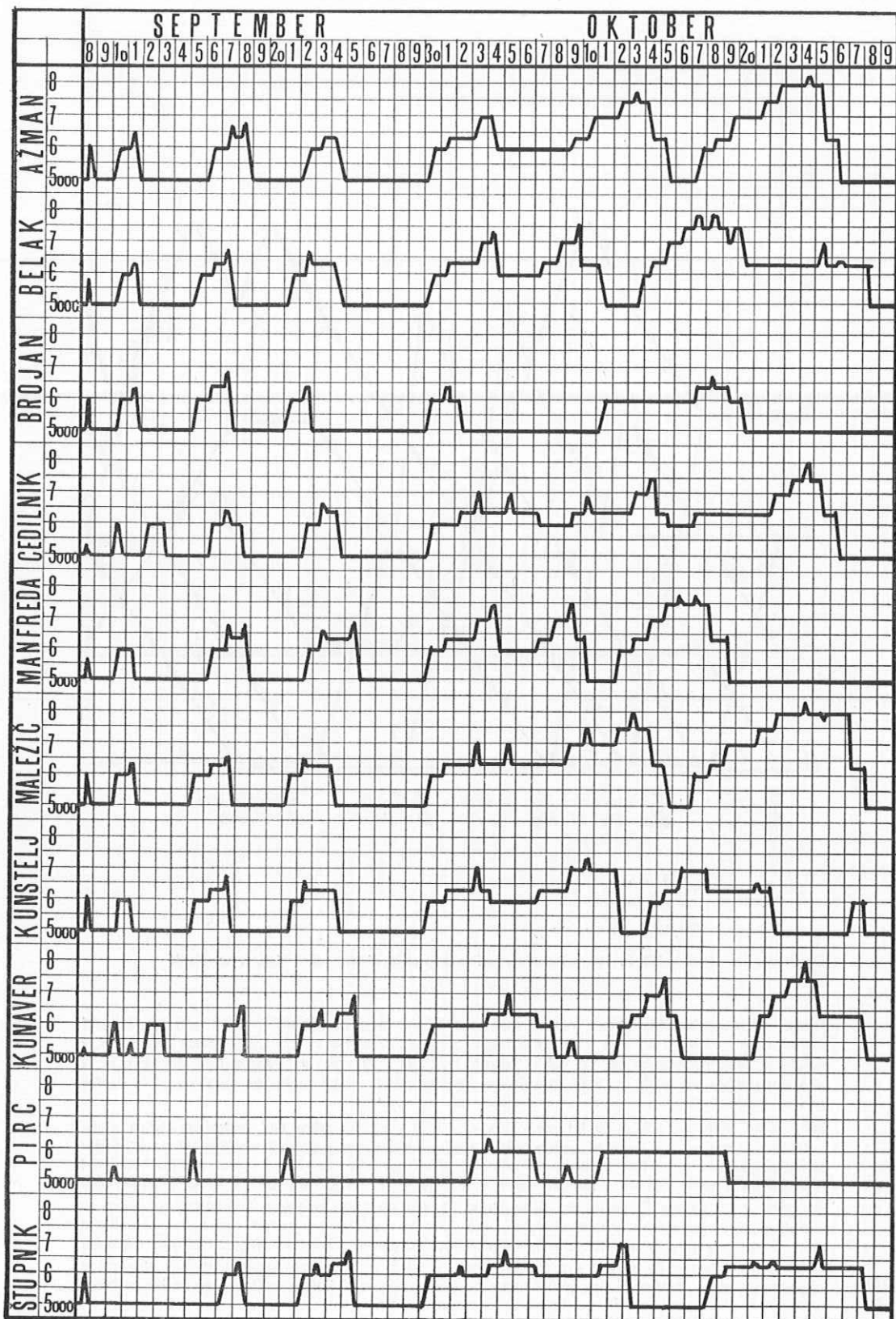
J-Janko M-Marion Ku-Janez C-Cicek Br-Bron
 B-Šrauf Bo-Borut Ma-Matic D-Den A-Aleš

----- planirano
 ————— izvršeno
 + 2, 1 spremstvo šerp

Grafikona na straneh 159 in 160 prikazujeta višinske profile ekipe, relief dela v strminah

Vzpon: Za dokončno odločitev o vzponu smo opravili dva ogledna vzpona in sicer ena naveza pod centralni del južne stene, ena v koren južnega grebena. Obe sta poročali o ugodnih možnostih v spodnjem delu, medtem ko zgornji del ni izrazil. 11. 9. je plaz zasul del tabora 1 in ves kisik in je bilo treba tabor premestiti na višji prostor (ca. 5960 m). 12. 9. je bil opravljen drugi ogled in zvečer smo se končno odločili za vzpon po centralnem delu južne stene.

Tabor 2 na višini ca. 6300 m je bil postavljen v vznožju snežnega rebra pod centralnim delom stene. Lokacija je ugodna kot izhodišče za plezanje v steni, precej varna vsaj pred manjšimi plazovi, vendar zelo izpostavljen veteru. Prvi prodor proti taboru 3 je bil opravljen že 18. 9., vendar je bilo treba nad taborom 2 ves teren opremiti s fiksnimi vrvmi in je delo vzelo precej časa. Do 25. je bil nadelan večji del smeri proti taboru 3, postavljen depo kisika in vrvi na razu in tabor 2 dodatno opremljen in oskrbljen. 25. 9. je zagrozil nov val slabega vremena, ki je zasul bazo z metrom snega. Vsa ekspedicija se je umaknila z gore in šele 30. 9. je lahko prva skupina ponovno krenila navzgor. Našla je taborišča popolnoma uničena in jih je morala postaviti nanovo. 3. 10. je bilo postavljeno taborišče 3 in opremljena vsa smer do njega. Naslednji dan je bil opravljen prvi vzpon proti taboru 4. Dokončno je bil ta tabor

postavljen 12. 10., ko je bil tudi sektor smeri do tu opremljen. 13. 10. je bilo preplezano ključno mesto in pritrjene vrvi pod veliko snežno gredino.

V tem obdobju so zaporedoma odpovedovali transporti materiala s šerpami. Zato so večji del bremena morali prevzeti nase naši plezalci. 18. 10. je bil skok v ključnem delu stene dokončno opremljen. Pri tem je Manfreda omrznil in sestopil v bazo.

Tabor 5 je bil postavljen 22. 10. in nato zgornji del stene dokončno preplezan in opremljen 23. in 24. 10. Isti dan je bil tabor 5 tudi dodatno oskrbljen. 25. 10. se vreme resno poslabša in en član vrhne navede sestopi. Zaradi vremenskih razmer zamenjava ni bila možna in je nato 26. in 27. sestopil ter drugi član vrhne navede. Tabori na gori so izpraznjeni 28. 10., ker je bil to skrajni čas, da bi ekspedicija ujela avion v Kathmanduju.

Povratek: 29. 10. zapuščajo bazo znanstveniki in vsi oboleli člani ekspedicije ter večina šerp, ki na gori niso bili uporabni. Isti dan so v bazi dolinski nosači in vsa ekspedicija zapusti bazo v težavnih vremenskih razmerah. Meter svežega snega, ki je padel v doline, je izredno otežkočal povratek, predvsem bosim nosačem. Del opreme je zato ostal v bazi in vzdolž poti. Posebna ekipa, poslana iz Sedue, je kasneje glavni del te opreme rešila. Obe skupini sta v zelo težavnih razmerah prispeli v Seduo in nato po desnem bregu Aruna do Tumlingtarja 5. 11. odnosno 8. 11.

Povratek v Kathmandu z letali je bil končan 10. 11., zaostali del opreme so prinesli nosači do Sedue in helikopter do Kathmanduja 5. 11.

V Kathmanduju se je ekspedicija 12. 11. priključila turistični skupini in z njo odpotovala v Jugoslavijo.

PRIPOMBE

irokacija v Kathmanduju se modernizira. Dokaz zato je, da sem za isto delo kot pri anapurnski ekspediciji potreboval namesto mesec dni le en teden in da je tretji dan po prihodu v Kathmandu že lahko poletel prvi helikopter proti Tumlingtarju.

Vsa naša korespondenca z zunanjim ministrstvom je bila usmerjena na Kangbachen pa je bilo treba urediti vse znova. Dovoljenje za Makalu je bilo sicer načelno dano, to pa ni izključevalo nobenega dela postopka. Vsi glavni postopki so seveda še kar utečeni; zaplete se v glavnem pri puškah, znanosti, zbirkah, radijskih primopredajnikih in podobno. Včasih celo brez mistike ne gre. Ko so pred prazniki že zaprli carino, sem s prav »mističnim« pregovarjanjem le še dobil puško in na policiji dovoljenja. Sicer lahko tujec v Kathmanduju računa z prijaznim sodelovanjem uradnikov in zadnje čase tudi z vedno hitrejšim in strokovnim ukrepanjem. Poglavlje zase so prevozi po zraku, ker Nepal še vedno nima dovolj STOL letal za kratke prevoze in terenska pristajanja. Tu se je zapletalo zaradi nepričakovano zasedenih datumih in le poznanstva so nas rešila večjih zastojev. V bodoče bo najvarneje že daleč vnaprej rezervirati polete.

Že drugič smo poročali in pošiljali pošto preko Miss Hawley. To jamči, da bo šlo vse v redu.

Ob **znanstvenem programu** ne bomo posebej poročali, ker so vse zbirke in izsledki naših treh znanstvenikov v obdelavi za sklad Borisa Kidriča, ki je financiral njihovo udeležbo.

Dodatna znanstvena dejavnost se že nekaj časa uvaja kot spremljava alpinističnega programa in bo treba to prakso še razviti. Če je pri alpinističnem programu ves čas vprašanje uspeha ali neuspeha, pri znanstvenikih ni. Brez raznih psihičnih bremen je praktično vsak korak dodatek k znanstveni beri in teža zbirke na povratku to potrjuje. To so slabo umeli le nosači, ki jim ni šlo v glavo, da sahibi nosijo skozi globoki snea in ob takem pomanjkanju hrane v dolino tovore navadnega kamenja, sena in suhih ptičev. Ocena strokovnega dela pripada seveda drugim, vendar se nam včasih vsiljuje vprašanje, če je isti čas ugoden za plezalce in za znanstvenike. V nekaterih primerih gotovo. Če pa ni, bo treba pripraviti posebno odpravo za znanstvenike, pri kateri bi PZS prevzela le hvaležno vlogo organizatorja.

Ekipa je prvotno štela 12 plezalcev, vendar se je zaradi odstopov zmanjšala na osem plus vodja. Tu se velja ustaviti ob misli, da posameznik v ekipi ni nikakor samostojna postavka in je njegova navzočnost vezana na nekatere delovne kombinacije in bi bila ekipa precej drugačna, če neresnih prijav že od začetka ne bi bilo. Zato bo najbrž prav, da v bodoče alpinisti že pred prijavo pobarajo svoje boljše polovice za soglasje in tako ne zmedejo kandidate drugih, ki bi udeležbo res zaslužili. Žal namreč ni možno uspešno dopolnjevati in zamenjovati članov ekspedicije tik pred odhodom, saj že samo izdelava nekaterih individualnih delov opreme traja dolge mesece, da o uživanju člana v ekipo, v delo in druge probleme sploh ne govorimo. Posebno pozornost zasluži prav gotovo problem primernih zdravnikov. 4. JAHO je imela pri tem še posebne težave. Beležimo lahko tri odstopa alpinistov – kirurgov zaradi družinskih razmer. pri četrtem pa dodajmo še službene težave. Morda ravno pri zdravniku ekspedicije preradi pozabljamo, da samo on v vsej ekipi, če pozabimo

na znanstvenike ali reporterja, ne zapusti svojega poklica in ga opravlja na celo mnogo bolj zahtevnem in najbrž tudi bolj hvaležnem terenu kot doma. Ekspedicija preide na svoji poti kraje, ki so zdravniške pomoči potrebnejši kot morda naša civilizacije presita Evropa in je zdravnikovo poslanstvo predvsem v praksi namenjeno domačinom, članom ekspedicije pa le za primer obolenja ali poškodbe. Če bi primerjali delo zdravnikov na nekaterih naših ekspedicijah, bi prav gotovo našli pet ali desetkrat več dela z domačini kot z ekipo.

Za južno steno Makaluja ekipa v končni obliki ni bila premajhna, še posebej če ne bi tako nesrečno izpadla Brojan in Manfreda. Prvi zaradi vnetja slepiča, drugi zaradi zmrzline kot posredne posledice padca pri prečanju med tabori 4. in 5. Sestav ekspedicije, ki je upošteval čimbolj »slovensko« udeležbo, je hkrati prinašal slabše kombiniranje navez pri izpadih in dodatno obremenitev tistih članov, ki so bile bližje središču priprav. Žal moramo med izpade šteti tudi tiste v zadnjem delu ekspedicije in sicer težave s srcem pri Kunstlju, višinsko zelo omejeno dejavnost pri Štupniku in pri Belaku po Manfredovi nezgodi.

Posebno prva dva izpada sta po izredno dobrem začetku obeh prinesla dodatne težave prav pri zamenjavah v članstvu navez. Tako sta bili nenadomestljivo razbiti dve morda najtrdnješi navezi, kar se je posebno v končni fazi, ko bi morda iz situacije lahko iztisnili še kaj več, izkazalo za kritično.

Ob takem osipu, kot smo ga doživeli, bi morali imeti še eno dobro navezo.

Izpado ne gre opazovati brez istočasne misli na **obremenitev**. V primeru ekspedicije to ni lahko merljiva količina, vendar iz izkušenj lahko trdimo, da je bila ekipa daleč bolj obremenjena kot na prejšnjih ekspedicijah. Ekipa se je po precej neugodnem pristopu srečala s tehničnimi problemi stene, s psihičnim pritiskom ob neobičajni nalogi in z občasnimi dodatnimi težavami, ki jim je v precejšnji meri prinašalo tudi neobičajno vreme. Ta se že nekaj časa ne ravna več povsem po monsunskih »predpisih«. Pojmi o brezpadavinskem obdobju oktobra in novembra in o padavinski depresiji okoli Makaluja so se ob večkratnem močnem sneženju močno omajali. Iz meteoroloških razlag je bilo razvidno, da se je južnoazijski »jet stream« prežgodaj pomaknil proti jugu in zajel območja Himalaj več kot mesec dni prežgodaj. Lahko smo opazovali in občutili vetrove z grobim merjenjem ocenjene na preko 300 kilometrov na uro. Seveda se ni čuditi, da je kombinacija težavne stene in neugodnih vremenskih razmer zdesetkala delavoljnost Šerp. Stensko plezanje je za šerpe nov pojem in le malokateri doslej so se pri tem dobro obnesli pa še ti običajno le ob preplačevanju in podobnih ukrepih. Tu je šerpe treba razumeti. Svoje moči ob eni ekspediciji že dolgo niso več pripravljani do kraja izčrpati, ker računajo že na naslednjo, ki se je morajo čim prej udeležiti že zaradi zaslužka. Nekoč je bil šerpa kmet-pastir in je bil dohodek z ekspedicijo le dodatek, danes živi večina le od ekspedicije in jim dohodki ne sežejo dlje kot do naslednje, za katero morajo biti seveda znova že in spočiti. Tak razvoj prinaša posebno pri težkih ekspedicijah zadržanost šerp in dodatno obremenitev članov ekipe. Mi nismo bili izjema in prejšnja dejstva so v večji meri bila vzrok, da je propadlo sedem zaporednih transportov v steni. Tvorjenje smo morali v končni fazi prevzeti nase. Ta sicer neugodna okoliščina pa je vendarle poučna, saj dokazuje, da tudi tako gre in da v bodoče ni treba preveč računati z doprinosom šerp. Ekspedicionisti v poročilih in knjigah o tem ne pišejo mnogo, zato pa v pogovorih vedo povedati toliko več. Šerpe že kot pleme niso tako številni, da bi lahko v neskončnost zalagali alpinistične ekspedicije s kvalitetnimi spremljevalci. Nesreče so med njimi terjale že velik davek, še posebej na japonskih ekspedicijah. Danes udeležbi nasprotujejo že njihove družine, ker postaja bolj varno in donosno spremljanje turističnih skupin, ki so vse bolj številne in se v nevarne višine ne podajajo. Pri pojmu obremenitve seveda ne smem pozabiti na povratek, ko je vremenski preobrat z visokim snegom segel prav do globokih dolin in predvsem ogrozil pri začetku sestopa življenje nosačev, ki na tak vremenski preobrat niso bili pripravljani. Če izvzamemo deset močno omrznjenih nog, smo katastrofalnim posledicam ušli, čeprav le za las.

Z obremenitvijo je vezan pojem **discipline**. Kaj naj rečem, saj posebno v velikih višinah obnašanje posameznika spada bolj v področje medicine. Seveda spada k disciplini tudi resnost ali neresnost prijav in kandidatur, prevzemanje in izpolnjevanje obveznosti, ki lahko preobremene posameznike in ustvarjajo prežeče skrite napetosti, ki se sproščajo ob ključnih trenutkih. Podoben je problem z angleščino, ki je pogoj za uspešno sodelovanje s šerpami. Naši plezalci tega nočejo in nočejo razumeti. Rezultat je omejena uporabnost posameznikov in za nagrado jim ostane povrhu še lepši del posla – plezanje naprej, medtem ko se s transportom lahko ukvarjajo drugi. Ne nazadnje spada sem tudi včasih opazno pomanjkanje zavesti, da je na terenu prvenstven le skupni cilj, ki mu morajo biti podrejene vse druge stvari; morda to ne velja za varnostne ukrepe, ki so za naše ekspedicije že značilni in so se doslej obrestovali tako, da nismo imeli še niti ene plezalske nesreče. Bolj živa zavest

dolžnosti bi morda lahko spremenila nekatere odločitve navez na terenu in rezultat bi bil lahko le ugoden.

Seveda pa moramo priznati vsakomur, ki moker in blaten čofota po tuji deželi, da katerikrat lahko vstane z levo nogo, saj ima tako le dve na zbiru.

Opremi je posvečen poseben članek in se tu ne bomo dosti zadrževali. Bila je dobra z nekaj izjemami, kamor spadajo gotovo premeški podplat na sicer zelo uspelih škornjih pa prešibka ogrodja višinskih šotorov, ki bi v isti obliki in materialu morala imeti palice vsaj 8 mm za vetrove, kot smo jih doživeli. Manjšo korekturo zasluži bazni šotor; lahko bi bil za en nahrbtnik daljši. Predvsem velja razmisliti o dodatni izolaciji baznih šotorov, ker je udobje plezalcev pri počitku v bazi bistveno in smo ga doslej gotovo preveč zanemarjali. V opremi je prav tako manjkala vsaj ena montažna platforma za šotor, ki bi lahko bistveno popravila problem prevelike razdalje med taboroma 2 in 3.

Zanimivo se je obnesla nova adaptirana kisikova maska. Staro francosko letalsko smo nadomestili s predelano industrijsko masko s tako adaptiranimi ventili, da so dajali kar najmanjši upor pri dihanju, in s filtrom, ki je povzročal potreben podtlak pri vdihu, poleg tega pa je opravljal doslej v Himalaji neznano funkcijo: akumuliral je toploto in vlago pri izdihu in oddajal oboje pri vdihu. Ker kisika pri vzponu nismo uporabljali, sem le za krajši čas masko preskusil pod taborom 5 in ugotovil zelo ugodno delovanje v primerjavi s staro masko.

Člani ekipe so tehnično opremo prispevali sami, vendar se je posebej pri derezauh pokazalo, da popuščanje vezi ob nepravem času lahko prinese hude posledice.

Hrana. Še najboljša doslej, bi lahko rekli, čeprav smo jo morali zaradi že omenjenih izpadov pripraviti precej v naglici. Bistveno vodilo so bile ugotovitve na prejšnjih ekspedicijah. Večkrat se je pokazalo, da s hrano ni uganjati kakšnih posebnosti, ker se po tleh mora organizem navajati le še na eno novost več. Treniran alpinist je dober potrošnik krepke hrane, ki naj bo čimbolj podobna domači. Zato je seveda umestno kupovanje domače hrane na poti pa tudi v bazi. Tu se srečamo zopet s šerpovskimi problemi, ker kuhar kaj rad razglasi, da sveže hrane ni, ker je pač lažje odpirati konzerve kot skubsti kure ali dreti kožo. Edina res slaba stran naše prehrane je bila ta, da smo jo 1000 kilogramov morali pustiti doma. Takoj po prihodu smo kupili dva zopkija in naročili riž in krompir iz Sedue, vendar je trajalo 17 dni, da je prišel od tam prvi transport hrane, kasnejše pa je sneg sploh onemogočil.

Misel, naj bo hrana čimbolj običajna, se je potrdila tudi na gori, kjer so klobase, fižol, zelje, sarma in podobno bile zelo čaščne in so razne lahke »papice« ostale le za zgornja taborišča. Prav tako se je dobro obnesel kruh, po katerega smo skočili čez Karavanke. Še najbolj je šel v tek navadno nepredušno pakiran graham kruh v tankih rezinah. Isto velja za pire krompir in za vse vrste juh, ki se hitro kuhajo. Posebnost so bile švedske sadne juhe, ki nam jih je švedski proizvajalec brezplačno dobavil. Posebno nekatere med njimi so za na top pops lestvico. Kava, čaj, mleko, kakao in kompoti pa cedemonta so zadovoljile našo žejo; zanimivo pa je, da konzervirano pivo, ki ga je nekaj prispelo do baze, ni preveč teknilo, če ni sijalo toplo sonce. Dodatno merilo za uporabnost hrane je vsekakor potrebna toplota, da se pripravi, in teža neuporabne embalaže. Tu kaj prav posebnega nismo dosegli, saj se zaradi transporta pač vsak proizvajalec boji poškodb na embalaži, ta pa je relativno še težka.

Ob izbiri smeri na gori je padlo mnogo besed in mnenj, ki sta jih razčistilo oba ogleda visoko v južni raz in v podnožje snežne rezine pod sredino stene. Z obeh so poročali, tako da merilo za izbiro niso bile tehnične težave, temveč bolj alpinistična vrednost cilja. Tu ima seveda stena prednost pred razom.

Zavedali smo se, da širša publika gotovo boli ceni vrh kot plezalski uspeh, strokovna pa obratno, če že do obojega ne more priti. Vendar je tehnična sposobnost ekipe dajala dovolj velike upe na popoln uspeh pri vsaj normalnih okoliščinah. Že v bazi smo prav tako razčistili pojme o možnostih reševanja v taki steni. Te so zelo skromne, kar se je žal izkazalo v južnem razu že naslednjo pomlad pri češki ekspediciji.

Steni in našemu številu smo prilagodili način vzpona. Predvsem za aklimatizacijo je veljala razporeditev v tri skupine, ki so odhajale v gore vsak drugi dan. Aklimatizacijski vzponi so bili zaključeni 25. 9. Žal je takrat že tretjič zasnežilo bazo in do 30. 9. nismo mogli naprej. Na obnovo zgornjih taborov je krenila vsa ekipa in nato zapored odhajala na vzpone, ki so jih pa močno motili izpadi. Primer kaže izsek »voznega reda« za dneve 11. do 19. 10., kjer lahko opazimo pet izpadov in zato ponekod praznine ali pretirane obremenitve. Seveda v steni ne pričakujemo tako uspešnih vzponov kot v hoji po ledenikih. V končni fazi se je razpored na gori zelo razredčil, vendar je bilo takrat v taborih materiala dovolj, da bi povsem varno opravili še vzpon na vrh, če bi razmere to dopuščale.

V steni sami preseneča predvsem homogenost pobočja, ki ostaja brez predaha vse-skozi strma, nima ne polic ne žlebov ali drugačnih oblik, ki bi vsaj začasno olajšale

vzpon. Posebnost so plitva snežišča, ni dovolj snega, da bi se pripravile ploščadi za tabore. To predvsem velja na relaciji med taboroma 2 in 3, kjer bi si lahko pomagali le z montažno platformo ali pa z vmesnim taborom na vrhu rezine, kamor bi plezalci lahko odhajali spat, da bi skrajšali sicer nenormalno dolgo etapo do tabora 3.

Stena je trdna, nikjer krušljiva in do neke meje še kar prehodna. Varen transport in predvsem sestopi so možni le ob fiksnih vrveh in zato je bilo na vseh etapah opremljanje poti prva naloga. Za to smo porabili skoraj tri kilometre vrvi. To nam je omogočalo tudi posamezne vzpone in prilagajanje hitrosti vzpona močem in tempu posameznika. Ob redni uporabi prižem kot varovalnega sredstva se razen v prečkah ni bilo bati kakih posebnih presenečenj, saj stena stresa le malo kamenja in je tako kar izjemna. Drugače je z ledom, ki je zaphan po vseh vdolbinah stene v relativno tankih ploščah, ki jih veter trga in nosi v globino. Ta led ni preveč nevaren, ker je pri nizkih temperaturah zelo krhek in se že pri prvem udarcu ob steno zdrobi. Tudi zapadno kamenje pozna izjeme: v taboru 4 je v stropu zazijala luknja, in šraufu je pred noge priletel težak spominek iz višine, skozi luknjo pa smo lahko gledali zvezde.

Izpeljana smer je povsem naravna in jo še posebej označuje markantni vstop po rezini, nato rešitev sredine s prečnico in prehodom v končni del. Prav v zadnjem delu bi bila možna morda še bolj puritanska varianta v koničasti vrh stene in šele od tam prehod na stičišče zahodnega in jugovzhodnega grebena. Nad prečko postane skala lepo rdečerrumena morda podobna montblanški. Položaji taborov 4 in 5 so bili enako kot pri trojki zelo skromni: plitvo ploščad je bilo treba okrepiti s snežno teraso. Zato bi pri naslednjem vzponu veljalo ohraniti isto smer vzpona še nad tabor 5 in nato izbirati izstop.

Še vprašanje **kaj smo dosegli?**

Treba se bo zateči k primerjavi. Za dosego iste višine v nesporno lažji južni steni Everesta je bilo potrebnih pet ekspedicij, vsaka je bila nekajkrat težja od naše. Torej smo lahko zadovoljni in nam ni treba biti žal, da smo se stene lotili. Velja pa, da je potreben čimprej še en poskus, četudi bi kdo drug (pripravljajo se Avstrijci) pobral smetano v naši skledi.

MAKALU – GORA VELIKEGA ČASA

ZORAN JERIN

SREČNA GORA S ŠTEVILKO TRINAJST

umbhakarna je bil brat velikana Ravane, gospodarja v deželi Lanka, današnjem Cejlonu, ki se uradno spet imenuje Šri Lanka. Ker je bil brat velikan, je bil velikan tudi Kumbhakarna. Pravijo, da je bil velik kot gora, da je bil njegov dih kot orkan in govorica kot grom. Le nesmrten ni bil in tega si je tako zelo želel, da je začel prosjati vsemogočnega boga Brahmo. Brahma sam bi mu bil morda še popustil, pa imajo bogovi pametne soproge, in njegova, Sarasvati po imenu, je možu svetovala zvijačo, zaradi katere je začel Kumbhakarna jecljati. To ga je tako prizadelo, da je začel Brahmo namesto za nesmrtnost prositi le še za večno spanje. Brahma ga je z veseljem uslišal, ker ga so bogovi dobri, mu je obljubil, da se bo Kumbhakarna vsakih šest mesecev za en dan zbudil.

Ko je kmalu po tem v boju med bogovi in demoni Ravani že trda predla, je hotel zbuditi svojega spečega brata. Ker je vedel za njegovo požrešnost, mu je v votlini, kjer je spal, dal pripraviti pravcato poiedino – goro riža je obložil s stotinami bivolv in srn. Kolege demoni so ga poskušali zbuditi. Metali so nanj drevesa in skale, pa je njegovo smrčanje vse odpihnilo. Šele ko so nagnili čezenj tisoče slonov, se je zbudil. Še ves zaspan je žrl riž, pogoltnil nekaj živali, potem pa je ta svoj zajtrk poplaknil s tisoči vedri žganja. Ker še ni bil sit, je sklenil svojo lakoto pomiriti v boju. Imel je to lepo navado, da je sovražnike bombardiral z gorami. Ob tem je požrl stotine opic in medvedov in v njihovih vojskah povzročil strahoten preplah. Šele tedaj je bilo bonu Rami dovolj tega divjanja, z mečem se je spravil nad velikana, mu odsekal vse ude, nazadnje pa še glavo. In to je konec velikana Kumbhakarne.

Ne povsem! Pastirji ob nepalskih rekah Arun, Barun in Kasuva pravijo, da je skupina gora, ki ji kraljuje Makalu, Kumbhakarna Himal – orjak, ki spi šest mesecev, potem pa se za en dan zbudi.

O, da bi bilo to res!

Ko smo bili tam, je kazalo, da velikan spi le en dan, šest mesecev pa divja z viharji. Le svojo grdo navado, da meče gore na nasprotnike, je rahlo spremenil – na šraufa je vrgel le še kamen.

Razmeroma malo je znanega o imenu Makalu, precej pa je ugibanja. Morda je nastalo iz imena Mahakala, ki naj bi po poznavalcih sanskrita pomenilo Veliki čas, ker je bog Šiva gospodar časa. Po bolj praktičnih tibetanskih virih naj bi pomenilo Veliko črnino, kar bi ustrezalo temnim stenam, ki jih obilo razkazuje.

Po geografin in ne po jezikoslovcih pa bi ime Makalu (pravilno izgovarjamo s poudarkom na drugem zlogu) utegnili izvirati iz besede Kamalu ali, natančneje Kampa-lung, kar pomeni dolino reke Kampa (ali Karma), ki teče severno od gore. »Himalajski profesor« dr. Dyhrenfurth celo ugiba, da bi se moral pravilno imenovati Kampa-tse, kar bi bilo bolj logično, saj to pomeni goro nad Kampo. Podobni zapleti in negotovosti nastopajo pri večini himalajskih imen, ki jih najbrž ne bomo nikoli do konca razvozli.

Če gledaš iz Gangesove ravnine, ni gore, ki bi bila izrazitejša od Makaluja. Zato ni čudno, da je pred več kot sto leti pomagal zapeljati ljudi v zmoto, da Everest in vrh sveta. Znani nemški azijski raziskovalec in himalajski pionir Hermann von Schlagintweit bi si bil rad leta 1855, ko se je mudil v Indiji, vsaj od daleč ogledal najvišjo goro. Pa je imel dvakrat smolo. Ko se je iz Sikkima oziral po himalajskih vrhovih, je na severozahodu zagledal Makalu, ki so ga angleški zemljemerci imenovali Peak XIII, ki pa je – po njegovem – prekašal vse vrhove, kar jih je bilo videti v skupini, kjer naj bi bil Peak XV, kot so tedaj poznali Everest zemljemerci. Pozneje je spet iz bližine Katmanduja strmel proti vzhodu in najvišji gori sveta, pa mu je pozornost priklenil izraziti vrh, ki so mu Angleži rekli Peak XX, domačini pa so imeli zanj zveneče ime Gaurisankar. Prepričan, da je odkril napako, je sprožil pol stoletja dolg prepir, ali je Gaurisankar najvišji vrh sveta ali morda celo Makalu.

Dandanes ni več vprašanje, kateri vrh je najvišji, na številke pa se le ne moremo stoddstočno zanesti. Pred leti je Makalu na večini zemljevidov meril 8470 metrov, predvojne korekture so ga povišale na 8481 metrov, na zadnjem zemljevidu, ki je hkrati najpodrobnejši zaris dežele okoli Everesta in zaradi izredno skrbnih meritev Schneiderjeve skupine verjetno tudi najzanesljivejši, pa je obveljala višina 8475 metrov. Če smo že negotovi v njegovem imenu in natančni višini, pa zanesljivo vemo, da ga njegova višina uvršča na mesto pete najvišje gore na svetu in da so pred njim le Everest, K2, Kangčendžonga in Lhotse.

Nič čudnega tedaj, da so se oči alpinistov že od nekdaj obračale proti Makaluju. Imel pa je to smolo – ali morda srečo – da je tako odmaknjen od sveta, tako neverjetno težko dostopen.

Kraljuje v pravi gorski trdnjavi. Najuporabnejša pot vanjo drži čez 4200 metrov visoko sedlo, ki slovi po muhastem vremenu. Morda je bilo včasih bolje. Ko se leta 1921 Howard-Bury potikal vzhodno od Makaluja, je v mejni verigi vzhodno od vrha Pethangtse odkril 5800 metrov visoko sedlo, najnižji prehod med dolino Baruna in dolino tibetanske reke Karta. Pod sedlom je naletel na ostanke zavetišč, ki so pomenila le eno: da je tam čez potekala stara trgovska pot med severom in jugom. Prve odprave, ki so se v mislih ukvarjale z Makalujem, so proučevale dostope s tibetanske strani, s severnih ledenikov. Z juga je oo tedanjih pomanjkljivih zemljevidih veljal za povsem nedostopen vrh. Zato ni čudno, da je leta 1935 francoska odprava načrtovala dostop proti Makaluju po poti Dardžiling–Singalila–Tapledžung–Čajnpur pa naprej ob Arunu do tibetanske meje, čez njo na sedlu Popti La in nato v vasio Sakjetang, kjer naj bi bila baza. Goro bi naskakovali s prostrane ledne ploščadi med Makalujem in Čomo Lönzom ter po severnem grebenu prodrli proti vrhu. Francozi so se zaradi težavnega dostopa odpovedali cilju in se leta 1936 odločili za poskus vzpona na Hidden Peak v Karakorumu. Na podoben način so načrtovali dostop Avstrijci in Nemci, ko so leta 1951 govorili o vzponu na Čomo Lönzo. Da je bil njihov dejanski cilj vabljivejši Makalu, niti ni treba posebej pripovedovati. Pa so se tudi oni premislili in se odločili za Nanga Parbat.

Od bliže si menda do tedaj Makaluja ni ogledal še nihče. Leta 1951 pa sta Edmund Hillary in Eric Shipton skoraj prodrla v njegovo kraljestvo, ko sta se vračala z raziskovanja južnih dostopov na Everest. Čez ledenik Hongu sta se proti vzhodu povzpela na visoko sedlo in se navdušila nad množico vrhov, ki ji je nad vsemi vladal Makalu. Žal jima je zmanjkovalo hrane in sta se morala vrniti v Kumbu. Hillary piše: »Bila sva najbrž med prvimi ljudmi, ki so uživali v tem neverjetnem razgledu. Žal sva morala nazaj... Tedaj sem sklenil, da se bom nekega dne vrnil.«

Leto pozneje so Hillary, Shipton, Evans in Lowe strmeli ob istem razgledu. Povzpeli so se na tri lepe šestitisočake, sanjali o vzponu na sedemtisočak Baruntse in se naposled spustili v dolino Baruna. Dokler je šlo, so sledili njegov grobo razpokani ledenik, pa jim monsunski oblaki niso naklonili najboljšega razgleda v Makalujeve boke. Le to so ugotovili, da bi bilo v severozahodnem in jugovzhodnem grebenu vredno poskusiti. Snežni meteži so jim onemogočili, da bi se podrobneje seznanili z goro. V nenehnem strahu pred plazovi so krenili ob Barunu navzdol in odkrili čudovito dolino. V temno zelene gozdove jelk so se mešali rododendrovci in magnolije, s previsnih sten nad njimi pa so grmeli nešteti slapovi. In nad vsem bleščeče beli vrhovi. Vrhovi na vseh straneh...

Iz Barunove doline so se izvlekli čez 4200 metrov visoko sedlo, ki se najbrž imenuje Mumbuk La – tudi dvajset let po tistem prvem prečenju tega ne vemo povsem zanesljivo – in se spustili tri tisoč metrov globoko v vlažno in vročo dolino reke Arun. Le Evans je odšel po drugi poti. Spremljal je Barun, dokler je šlo, potem pa se je prebil čez razdrapane soteske do vasi Hatia.

Leta 1953 je imel Makalu mir in je bil še nedotaknjena gora. Leto dni pozneje so bile na njem tri odprave.

Prvi so se Makaluju bližali Američani, ki so formalno zaprosili za dovoljenje nepalske vlade za vzpon na ta osematisočak. Bilo jih je deset iz sončne Kalifornije in eden sam med njimi je imel himalajske izkušnje. Vodil jih je dr. Siri. Prišli so po južnem dostopu, vendar so se v dolino Baruna spustili niže, kot se je iz nje izvlekel Hillary. Spust med zasneženim rododendronom je bil v zgodnji pomladi skrajno nevaren, pa se je dostop srečno končal in petega aprila je na kraju, ki mu domačini pravijo Tangmar (Rdeča skala), prvič zraslo bazno taborišče za naskok na Makalu. Prostorček je skoraj idealno izbran in večina odprav na Makalu je sledila kalifornijskemu zgledu – mi smo bili že peti prebivalci »hotela Makalu«, kot so kotiček imenovali Francozi.

Zanašali so se na izsledke Hillaryjeve skupine in omahovali med vzponom po severozahodnem in jugovzhodnem grebenu. Prva raziskovalna skupina, ki se je ukvarjala z zamisljo, da bi bilo vredno poskusiti vzpon v sedlo med vrhoma Makalu 1 in Makalu 2 (slednjemu bi lepše rekli Kangčungtse), se je prežgodaj ustrašila težav, ki so se ponujale, in zato se je vodja dr. Siri naposled odločil za jugovzhodni greben. Pravzaprav čudna odločitev, če upoštevamo neizkušnost, saj je bil ta greben zaradi svoje razčlenjenosti in obsežnosti za tisti čas, ko smo v Himalaji iskali le najlažje smeri, povsem neprimeren. Kot so sami zapisali, so se za to smer odločili, ker je bila videti najkrajša pot med bazo in vrhom (!) in ker so menili, da ima eno samo resnejšo oviro nad jugovzhodnim sedlom, kjer se bo treba umakniti v južno steno in šeststo metrov višje vrniti na greben. Do sedla je še nekako šlo, in tretje taborišče je stalo že rahlo nad sedlom. Tedaj pa se je ob Barunu pojavil Hillary.

Hillary: »Priložnost za Makalu se mi je ponudila leto dni po uspehu na Everestu. Izbrali so me za vodjo novozelandske himalajske odprave. Navijal sem za Barun, čeprav smo že vedeli, da so za to pomlad Kalifornijci dobili dovoljenje za Makalu. Nam so dovolili vse vrhove v področju Baruna, razen Makaluja. Štiri tone opreme smo spravili po cesti v Dharan, kjer smo se srečali s šerpami iz Namčėja in Dardžilinga. V Seduj smo se razdelili. Prva skupina je odšla raziskovat dolino reke Isva, druga po dolini Chojang, jaz pa naj bi se bil z glavnino nosačev prebil v dolino Baruna. Ob koncu aprila bi se bili vsi skupaj dobili v baznem taborišču. Imel sem 140 tovorov in le 38 nosačev pa poledenelo in zasneženo sedlo. Moral sem sekati stopinje zanje in le s pregovarjanjem sem jih spravil čez. Po snegu smo se spustili do Baruna in postavili bazo v višini 4650 metrov, od tam pa smo se dva dni prebijali po neprijetni moreni proti severozahodnem grebenu.«

Na Makaluju sta bili torej dve odpravi hkrati. Ko so se Kalifornijci nad sedlom mučili proti četrtemu taboru, so imeli Novozelandci še večje težave. Dva člana sta padla v razpoko na gornjem Barunu, Hillary si je ob reševanju enega izmed njih zlomil tri rebra. McFarlane so sicer rešili, pa je bil naposled ob dva prsta na rokah in vse prste na nogah.

Kalifornijce je slabo vreme zelo oviralo. Prvega junija so 7050 metrov visoko postavili taborišče številka pet, višje pa jim monsun ni dal. Sestopali so po popolnoma zasneženem Makaluju in izpraznili vsa taborišča. Kljub neuspehu so bili prepričani, da so izbrali pravo smer.

Po prvih peripetijah so se Novozelandci vendarle lotili Makaluja. Počasi so se vzpenjali proti sedlu med Makalujeva in postavljali taborišča. Dosegli so višino okoli 7400 metrov, potem pa je Hillaryja stisnila malarija, ki se je pridružila polomljenim rebrom, končalo pa se je s hudo pljučnico, da so morali Kalifornijci pomagati s kisikom. Tedaj so odnehali in se zbrali za naskok na Baruntse, da se niso vrnili praznih rok.

Minilo je predmonsunsko obdobje leta 1954, minil je monsun in napočila je himalajska jesen. Pod goro so se pojavili že tretji, ki so tistega leta hoteli na vrh. Sistematični

Francozi pod Francojevim vodstvom. Uradno se je njihova odprava imenovala sicer izvidniška, pa so plezalci upali, da se bo končala z vrhom. S šestimi tonami opreme so hodili do baze 24 dni. Bili so sijajno razporejeni in aklimatizirani, pobrali so vrsto vrhov in si med temi vzponi dobro ogledali Makalu. Tudi Franco se je v izbiri smeri strinjal s Hillaryjem, da je ključ nailažjega vzpona v sedlu med Makalujem in Kangčungtsejem, vendar so bili hitrejši in učinkovitejši od Novozelandcev, saj je stalo njihovo četrto taborišče tam, kjer je bilo peto taborišče predhodnikov.

Pa se še niso ustavili. Povzpeli so se na sedlo in na Kungčungtse, ob koncu oktobra pa sta se Couzy in Terray pritihovala na vrh Čomo Lönzo na kitajsko stran, kar najbrž ni bilo posebno težko. Posnetek, ki sta ga 30. oktobra napravila od tam, je pokazal, da je vrh Makaluja mnogo bolj obetajoč, kot so bili mislili prej ob študiju fotografije, ki so jo bili posneli med Houstonovim preletom Everesta pred dobrimi dvajsetimi leti. Za vsak primer pa so Francozi to svojo skrivnost izdali šele leto dni pozneje, ko so imeli vrh že v žepu. Takšna slika je lahko včasih neverjetno pomembna in zbudi apetite pri konkurenci. Poučeni pravijo, da Francozi ob neki drugi priložnosti ne bi bili tako lahkomišelnost izgubili svojih plezalcev Vignesa in Duplata, če bi si bili leta 1951 pred vzponom na Nanda Devi ogledali greben med glavnim in vzhodnim vrhom na sliki, ki so jo Poljaki leta 1939 posneli z vzhodnega vrha te gore.

Franco se je moral tiste jeseni umakniti z Makaluja v divjem vetru, pa je bil že pičlega pol leta pozneje spet pod njim. Tokrat je šlo zares. Odlično opremljena francoska odprava je 4. aprila postavila bazno taborišče v »hotelu Makalu«. Oboroženi z izkušnjami jesenske skupine niso čisto nič več pomišljali, kako naj se lotijo vrha.

Petnajst dni so porabili za aklimatizacijo na okoliških vrhovih. Vreme ni kaj prida obetalo, vsako popoldne je snežilo in nad Barunom je pihalo. Med tem je trideset šerp opremljalo prvo višinsko taborišče. Potem so v enakomernem ritmu zrasla tudi druga taborišča na gori, po že utrjenih korakih prejšnjih dveh odprav. Ko pridejo do četrtega taborišča, odpro ventile na bombah s kisikom. Že štirinajstega maja postavita Couzy in Terray taborišče številka šest in odslovita šerpe. Sedem tisoč osemsto metrov visoko sta bila. Indijska vremenska napoved za naslednji dan je bila dobra. Ponoči je bilo v šotoru 32 stopinj pod ničlo. Naslednjega jutra ob sedmih odideta proti vrhu...

»Medtem ko se Couzy vzpenja na vršni stožec, čakam za njim, da bi iz primerne oddaljenosti posnel njegov korak na vrh. Kmalu se njegova postava pojavi na vitki konici vrha in zariše v resnobno modrino neba. Makalu je premagan. Zaradi dobrote bogov in ustvarjalne domišljije ljudi se je vrh, ki so ga imeli za najnedostopnejšega velikana Zemlje, predal skoraj brez odpora.«

Tako je veliki francoski alpinist Lionel Terray opisal zadnje ure devištva 8475 metrov visokega Makalujevega vrha. V naslednjih dveh dneh se je na vrhu zvrstilo še sedem članov »srečne« odprave.

Njegove besede »brez odpora« je Franco takole opisal novinarju, ki ga je zanimalo, ali so imeli kakšne neveselosti:

»Nič, prav nič posebnega se ni zgodilo. Nobenih razpok, kamor bi lahko padli. Nobenega plaz, ki bi pokopal taborišče. Osem tisoč metrov visoko smo se počutili, ko da bi bili na vrhu Mont Blanca. Devet nas je bilo na vrhu. Trije vzponi v treh dneh, temu sploh ne moremo reči osvojitve. In niti v noge nas ni zeblo!«

Le za primerjavo Aleševe besede na tiskovni konferenci na PZS na dan naše vrnitve.

»Proti nam se je združilo vse neprijetno. Monsun se je podaljšal in nam že ob dostopu načel moralo. Imeli smo le toliko dni lepega vremena, da bi jih lahko preštel na prste ene roke. Sneg nas je trikrat zasul v večjih količinah in smo morali čakati po nekaj dni, da se je gora unesla. Veter je pihal pravzaprav vse dni. Le trije smo prišli v taborišče številka pet in nekaj plezalcev je bilo resno bolnih. Sestop po dolini Baruna je bil nekaj posebnega in smo za las odnesli kožo. Skoraj vsi iz gornjih taborišč smo imeli rahlo pomrzel prste.«

In spet Franco: »Zasluge za uspeh gredo šerpam. Hvalnico temu čudovitemu ljudstvu so peli že v vseh svetovnih jezikih. Gjalzenove skupine ni moč prehvaliti. Z njimi smo ravnali kot s svetovnimi tovariši. V večjih višinah so imeli enako opremo kot mi, tudi kisik. Povsod so nam sledili. Težko si je brez njih zamisliti, kakšne bi bile himalajske ekspedicije...«

Tudi Aleš je na tiskovni konferenci omenil šerpe: »Imeli smo izredno smolo s šerpami. En sam je prišel v taborišče številka štiri, in v glavnem je ves transport nad taboriščem tri ostal na naših plečih. Preprosto povedano: južni steni Makaluja šerpe niso bili kos. Podobne težave z njimi imajo tudi druge odprave. Zdi se mi, da ni več daleč čas, ko jih bo zamenjal helikopter. Etičnih pomislekov tu nimam. Le kakšna je razlika med tem, če ti znosijo kisik v višino šest tisoč metrov šerpe ali pa ti ga pripelje helikopter?«

Namenoma sem prehitel dogodke. Med obema odpravama in med izjavama obeh bara sahabov je sedemnajst let. In v tem času se je v Himalaji marsikaj spremenilo.

V teh sedemnajstih letih se je pogled z najlažjih dostopov na himalajske vrhove obrnil v stene osemtisočakov, in prav to je postavilo na glavo vse, kar je bilo do tedaj izrečeno o nemogočem v zvezi s himalajskimi vrhovi.

V teh sedemnajstih letih po »srečni« francoski odpravi na »srečno« goro Makalu ni bilo nobene normalne ponovitve po francoski poti. Poskus, ki si ga je po isti smeri lotila leta 1961 mednarodna odprava, je bil nekaj posebnega. Vzpon na Makalu je bil zaključek skoraj osem mesecev trajajoče znanstvene mednarodne odprave (sodelovali so Avstrijci, Novozelandci, Angleži, Američani in Indijci), ki je prezimila v višini 5723 m pod Ama Dablamom (dandanes raje pišemo Ama Dablang) in med tem svojim bivanjem proučevala vpliv višine na človeški organizem. Hoteli so med drugim ugotoviti tudi to, ali je po zadosti dolgem bivanju v tej višini mogoče pridobiti popolno aklimatizacijo, se pravi, ali se je morda na ta način mogoče povzpeti na vrhove nad osem tisoč metrov, ne da bi uporabili kisik. Pred Makalujem so se nekateri člani odprave povzpeli na zahtevni Ama Dablam, in ugebali, ali bi se dalo priti na Makalu.

Aprila se je večji del odprave pod Hillaryjevim vodstvom odpravil proti 24 kilometrov oddaljenemu Makalaju. Fiziološke podatke so zbirali praktično ves čas vzpona in ugotovili, da so dobro aklimatizirani za te velike višine, da pa je predolgo prezimovanje pod Ama Dablamom zahtevalo svoj davek od njihovega organizma. Najprej je Hillary doživel lažjo obliko kapi, da so ga morali nemudoma evakuirati z gore, naskok pa se je nadaljeval. Zaustavil se je komaj sto metrov pod vrhom, ko je omahnil drugi član, nato pa so bili še štirje žrtve razmeroma neprijetnih bolezni. Hillaryju očitno Makalu ni naklonjen.

Pomladi leta 1969 se je pod Makalujem mudila japonska izvidniška odprava. Proučila naj bi bila vzpon po tistem grebenu, ki je nekoč zavrnil Kalifornijce. Povzpeli so se v jugovzhodno sedlo in odločili, da je vredno poskusiti. Leto dni pozneje so bili v imponantni zasedbi spet pod goro. Imeli so glavnega poveljnika, vodjo, alpinističnega vodjo in še vodjo vršnih navez. Bilo je osemnajst plezalcev, fotograf, reporter in petindvajset šerp. Štiristo štirideset nosačev jim je od Dharana nosilo tovore. Na sedlu Mumbuk La so bili med nesrečnimi zaradi snega in nosačev, ki so jim pobegnili. Dostop se je zato zelo zavlekel in so do baze hodili mesec dni.

Potem so brez težav napredovali do taborišča tri malo pod sedlom, kar je zbudilo preuranjen optimizem, da bodo v mesecu dni na vrhu. Pa so se brž nad sedlom pokazale objektivne težave v grebenu, da so se morali z grebena umakniti v snežišča in se šele šesto metrov višje vrniti na greben. Samo ta ovinek nad taboriščem tri in štiri jim je pobral štirindvajset dni, dobrih štirinajst dni pa so nato potrebovali do naslednjega taborišča. Ves optimizem je izpuhtel, ko so se morali še enkrat umakniti z grebena – tokrat že skoraj osem tisoč metrov visoko in v severovzhodni ledenik. Vmešal se je še monsun, ki je bil štirinajst dni prezgoden. Prva vršna naveza se je morala vrniti praznih rok – tristo metrov pod vrhom je zmanjkalo moči. V gornjih taboriščih je že primanjkovalo hrane in v zadnjem taborišču sta bili le dve bombi s kisikom. Triindvajsetega maja sta srečo poskusila Tanaka in Ozaki. Po nečloveških naporih sta dosegla vrh, četudi jima je že pri 8200 metrih zmanjkalo kisika. Po 25 urah hoje sta bila spet v edinem šotorčku taborišča številka šest. Tretjemu poskusu proti vrhu so se morali odpovedati, ker jim je zmanjkalo zalog v spodnjih taboriščih. Po gori so napeli okoli pet kilometrov fiksnih vrvi in skupaj so porabili skoraj sto bomb s kisikom, ki pa so ga pretežno uporabljali za spanje v gornjih taboriščih. Od postavitve do evakuacije baze je poteklo 69 dni, 23 več, kot so jih načrtovali. In potem je prišlo leto 1971 – leto francoskega raza, saj tako zdaj pravimo elegantnemu zahodnemu razu Makalaju.

»Zamisel o tem vzponu je stara,« pravi vodja Paragot, »od leta 1959, ko smo korakali proti Jannuju in iz daljave strmeli v Makalu...« Resno so se začeli pripravljati leta 1969. Odprava je štela enajst članov idealne mešanice – na vsakega starejšega, izkušenega himalajca po en zanesenjaški plezalni virtuozi. Pol jih je bilo mlajših kot 32 let, pol starejših. Imeli so 14 ton opreme in hrane, da jim jo je moral DC-3 v sedmih poletih zvoziti v Tumlingtar. Spremljalo jih je osemnajst šerp, pa ne najboljših, ker je bilo tistega leta preveč odprav. Sirdar je bil zelo poprečen. Le malo so si pomagali z njimi. Ang Čumbi, ki se je udeležil tudi naše odprave, je bil nad Francozi navdušen: »Bilo je zelo lepo, v taborišče številka dva so nam vse prepeljali s helikopterji in tam je bilo hrane, kolikor si je hotel.« Do baze so od Tumlingtara hodili 24 dni. Na Mumbuk La so imeli seveda sneg in mraz in nosaški štrajk – od 462 nosačev se jih je 287 vrnilo domov. En nosač je umrl od mraza in izčrpanosti.

Hotel Makalu jih je pričakal brez snega. Potem pa se začne v njihova poročila mešati aprilsko slabo vreme, bolezen (enega člana so morali operirati in s helikopterjem poslati v Katmandu), tehnične težave (dva kilometra vrvi samo med 6000 in 6500 metri višine). Po radiu zvedo, da je tudi štiri druge odprave slabo vreme blokiralo v spodnjih taboriščih. (Kako dobro de, če slišiš o tuji nesreči!) Sredi snega in vetra spoznajo,

da iz Sedue ne morejo dobiti riža – kako podobno z našo odpravo. Šerpe jim jo hočejo pobrisati v bazo, in splošna demoralizacija. Po trinajstih dneh se vreme vendarle popravi, iz Sedue pa 21 nosačev prinese hrano in gorivo. »Če ne bi bilo teh nosačev, bi bilo postalo dramatično,« piše Paragot. Osnovni problem pa je le ostal – raz s svojim skokom med 7380 in 7770 metri, kjer trinajstega maja naposled le postavi taborišče pet. Teden dni pozneje stoji taborišče šest, in že poskušajo naprej proti vrhu. Prvi navezi ne uspe, druga poskusi 23. maja. V njej so Paris, Seigneur in Mellet. Parisu 8300 metrov visoko poideio moči. Tovariša se sama povzpeta na vrh in v dvajset ur dolgem delavniku vrneta v šestico. Pišejo, da je Paragot, ko ju je od daleč opazoval ob zadnjih metrih pod vrhom, ihtel – iz ginjenosti ali iz žalosti, da ni sam zraven?

In potem se leta 1972 pojavijo v »hotelu Makalu« Jugoslovani. Osmo odprava smo po vrsti, ki si je za cilj izbrala vrh Makaluja. Po količini opreme, po številu nosačev In potem se leta 1972 pojavijo v »hotelu Makalu« Jugoslovani. Osmo odprava smo po nekera dne sredi septembra že pod rdečo plahto naše jedilnice na stari moreni barunskega ledenika, pa smo bili najzahtevnejši. Izbrali smo si južno steno.

DEŽ IN RIŽ, DA O PIJAVKAH NE GOVORIMO

Bilo je petindvajsetega avgusta. Katmandujsko letališče pod modrino, ki ji je monsunška vlaga nadela siv nadih kot za akvarele. Peti in zadnji »twin otter«, ki smo ga najeli, da bi prepeljal ostanek ekspedicije v Tumlingtar, ima običajno zamudo. »Čez pol ure bomo leteli,« zagotovi pilot. To pomeni pol ure dodatnega klepetu z miss Hawley, ki se je prišla od nas posloviti.

Miss Hawley uradno krmari turistično agencijo »Tiger Tops«, za svoj hobi pa že dolgo vrsto let dopisuje za Reuter. »Ne o politiki,« pravi, »le o Himalaji!« Njen konjiček so res himalajske odprave. Pod knjižnico, ki opasuje vse štiri stene njene dnevne sobe, je v predalih kartoteka odprav, kjer se spušča tako daleč, da se lahko vsak član odprave, ki bi zaradi dolgega bivanja v Nepal pozabil, kje stanuje in kako stare otroke ima, o tem v trenutku pouči. Svoje dragocene podatke – zdi se mi, da je o vseh odpravah in dogajanjih na Himalaji bolj na tekočem kot nepalska vlada – si pravzaprav prisluži s tem, da je za vse pomembnejše odprave neke vrste poštni kanal. Vsa pošta z gore v svet in narobe gre na naslov: »Ta in ta član te in te ekspedicije, C/O Miss Elizabeth Hawley, P. O. B. 224, Kathmandu Nepal«. Večna nezaupljivost do učinkovitosti domače poštne službe! Tudi jaz raje vidim, da pošta prihaja na gosodično Hawley.

Nekoč me je znanka vprašala, kakšna je pravzaprav ta siva eminenca miss Hawley. Pri opisu najprej nisem prišel dlje kot do dežnega plašča, potem sem dolgo premišljal in dejal: »Veš, takšna tipična Američanka... takšna, kot so po mojem bile ženske, ki so z Mayflowerjem priplule v Ameriko.« Torej takšna je miss Hawley.

Tiste pol ure kramljanja se je seveda potegnilo v celo uro, ker pilota ni bilo od nikoder. Tudi med najbolj privatnim pogovorom miss Hawley tu in tam potegne iz žepa kakšen papir in si mimogrede zapiše to in ono. In tako mimogrede vpraša: »In koliko dni sploh mislite hoditi od Tumlingtara do baze?« Aleš kot iz puške: »Deset!« Pa pogleda miss Hawley zelo prodorno čez svoje polovične naočnike in pravi: »Torej štirinajst! Kdor gre na Makalu, lahko planira, kolikor dni hoče, na koncu bo zanesljivo izpadlo štiri dni več.«

Dobro uro pozneje je »twin otter« z zlizanimi gumami težko udaril po razpokani zemlji letališča Tumlingtar, ki se kot rdeč peščen klin zajeda med največjo nepalsko reko Arun in precej manjšo Sabhaja Kolo. Oranžni šotori naše odprave ob robu letališča so izrazitejši kot tri prtilikava bela poslopja: kontrolni stolp, blagajna in bungalov letališnega upravnika.

Naposled je na kupu vsa odprava – štirinajst sahabov, dvanaajst šerp in zvezni oficir nepalske vlade. Nosači naj bi prišli naslednjega jutra in naslednjega jutra naj bi se odprava začela pomikati proti svojemu cilju. Dan, ki smo si ga v zadnjih dneh vse bolj želeli. Večen vzdih: »Da bi že vendar hodili! Da bi bili na svojem! Dovolj nam je birokracije, odiranja po hotelih, poletne vročine...«

Po treh dneh hoje bo večen vzdih: »Da bi že bili na svojem, v bazi! Da ne bi več gledali nosačev in tebili pijavk!« Ena izmed evolucij članov vsake odprave. Če si večkrat na Himalaji, te ta zakonitost že zabava.

Pravzaprav je smešno, da je iz Tumlingtara tako težko priti na cilj pod Makalu, ki ga pozimi z letališča lepo vidiš, poleti pa v vlažnem ozračju le, če imaš srečo. Tako je, ko da bi iz Ljubljane gledal na Triglav, nekaj več kot šestdeset kilometrov v zračni črti, le višinska razlika je precej drugačna. Zamisli si nad Triglavom še dva

Triglava, da bo pogled segel v pravo višino. Celo bazno taborišče je dva tisoč metrov nad vrhom Triglava.

Le grob opis poti. Z letališča Tumlingtar z nadmorsko višino 450 metrov se moraš najprej povzpeti čez 2200 metrov visok greben spet k Arunu, tja, kjer 850 metrov nad morjem vali svoje valove pod vasico Num. Sledi dolg vzpon od reke do 4200 metrov visokega sedla Mumbuk La, spust v dolino Baruna na 3200 metrov in nato dolgotrajen vzpon do baznega taborišča na moreni ob Barunu približno 4900 metrov visoko. Višina baze je precej časa vznemirjala duhove. Eni so bolj verjeli izohipsam Schneiderjeve karte, drugi pa bolj svojim višinomerom – čudovita kost za brezplodne razprave. Šestdeset kilometrov zračne črte bi v Evropi pomenilo morda tri ali štiri dni hoje. Kruta zmota, saj smo vendar v Nepal! Poti so slabe, mostovi še slabši, nosači počasni. Iz šestdesetih kilometrov zračne črte je nastala sto petdeset kilometrov dolga pot.

Primerjava z dostopi naših dosedanjih odprav. Najkrajši in najprijetnejši je bil dostop do Trisula, najdaljši in najduhomornejši monsunki dostop do Kangbačena. Anapurna nam je ostala v slabem spominu le zaradi zelo neprijetnega dne v dolini reke Marsiandi, kjer nas je v nevarni soteski brezupno namakal dež. Takšnih tehničnih težav na poti pod Makalu nismo imeli, smo pa imeli zato pragozd, blato in pijavke v neznanskih količinah. Le dva dneva nas ni mehčal dež. Padcev je bila cela vrsta, prostori za taborišča včasih brezupni.

Težav te poti smo se že naprej zavedali, predvsem pa smo si bili na jasnem, da je celo po dobri poti transport z nosači med najdražjimi v Nepal. Dražji je le še prevoz s helikopterjem. Imeli smo v načrtu, da bi tovor v bazo ne nosili nosači, ampak da bi jih odmetavali s padali. Peščina ob Barunu, kjer je bilo naše bazno taborišče in ki smo jo iz posnetkov, opisov in zemljevidov že dovolj dobro poznali, bi bila kljub višini idealna za odmetavanje tovorov iz letal skyvan, ki jih je v Nepal mogoče najeti. Vse je bilo dogovorjeno: dva sahaba s helikopterjem ali padali kot predhodnica, tovari s padali, sahabi in šerpe peš (takšna majhna skupina je hitra in poceni, če jo primerjaš z neskončno kačo nosačev). Nekaj dni pred odhodom iz Ljubljane se je zapletlo s padali. Dobili smo trofejna padala, ki jih je naše vojno letalstvo že pred leti odpisalo iz svojega inventarja, preizkus na Lescah pa je pokazal, da so povsem neprimerna za metanje dvestokilskih tovorov. Stokilogramski tovor se je tedaj kot meteorit zapčil v tla in iz Radovljice so pritekli radovedneži, ki so mislili, da je pod napol odprtim padalom visel človek. Imeli smo srečo in z Alešem sva najbrž pozneje v sanjah večkrat doživljala prizor, kako se naši tovari pod tistimi padali kot bombe raztreskavajo na prodih pod bazo.

Čprav smo se naposled odločili za nosače, nas je stal transport posameznega tovora še vedno občutno manj kot pri vseh dosedanjih odpravah na Makalu. Od osmih, ki so za cilj izbrale ta vrh, jih je sedem šlo po pravzaprav edini praktični poti čez Tumlingtar. Le znanstvena odprava leta 1961 je prišla iz dežele Kumbu. Drugih sedem jih je šlo po naši poti in izmed njih sta se le zadnji dve, francoska leta 1971 in naša, okoristili z novim letališčem v Tumlingtaru. Vse prejšnje so morale celo do Tumlingtara peš, kar je pomenilo dodatnih pet ali šest dni hoje.

Ko je zadeva s padali dokončno padla v vodo, smo se naposled le odločili za nosače in se s tem zavestno odločili za vse tegobe, ki so v zvezi z njimi. Po tistem sem se te odločitve veselil, ker sem morda starokopiten in ker se mi zdi, da bo z brezosebno tehniko Himalaja zgubila delček svoje romantike, ki ji jo daje človeška kača, ko se zvija čez nepalsko deželo. Bose noge. Korak za korakom. Čez čelo vrven pas, ki na njem visi tovor in do onemoglosti napenja vratne mišice. Človeški obrazi. Množica človeških obrazov. Slike, ki so mi po petih himalajskih potovanjih ob pojmu Himalaja prav tako neizbrisno v podzavesti, kot je neizbrisna slika bele verige gora, ki se od zahoda do vzhoda vleče čez severna obzorja.

S tem, da se odločiš za nosače, si se odločil, da boš moral poslušati njihovo regljanje takrat, ko bi rad spal, pozno v noč in zjutraj, ko še žarijo zvezde. S tem si se odločil, da se bodo neprestano izmikali tovorom, ki so za senco težji, kot jih je večina, da se bodo ustavljali že dobro uro po jutranjem odhodu in si za tvoj okus neskončno dolgo kuhali zajtrk in kosilo hkrati. Da bodo odpirali tovore, ki so jim zaupani, da se bodo popoldne prezgodaj ustavljali in izsiljevali prenočišče po svojem geslu: bolje kilometer premalo kot kilometer preveč. Odločil si se tudi, da boš v zadregi ob njihovem navijanju cene – običajno je za tovor na dan malo manj kot naša dva stara tisočaka, ob tem, da nosi seveda svojo hrano s seboj – da te bodo žicali za cigarete in za bakšiš z najbolj nedolžnim obrazom tedaj, ko si najbolj hud nanje – »Sahab, mar nismo pridno nosili?« Odločil si se torej, da se boš jezil.

Res se boš jezil, pa tudi pozabil boš brž, kot pozabiš pri ljudeh, ki so ti najbližji. Tone mi je nekoč, na kdo ve katerem počivališču med Tumlingtarom in Barunom, ko smo spet obupano čakali na počasne nosače, skoraj posmehljivo dejal: »...in potem boš spet pisal o čudovitih nepalskih ljudeh!« Imel je seveda prav, ker se pri

pisanju o nosačih rad raznežnim. Vem, da superlativi, če pišeš o ljudeh, nikoli niso opravičeni. Vem, da imamo vsi svoje sončne in senčne strani. Vem pa tudi, da je precej laže biti dober, če imaš poln trebuh, streho nad glavo in zagotovljeno penzijo, če se ti ni treba ukvarjati z mislijo, kako boš preživel v sovražni ti naravi. Občudujem jih, ker se tako hrabro spoprijemajo z življenjem in ker so tako neskončno skromni. Posploševati pa se upam zato, ker velja to za vsaj devetdeset odstotkov Nepalcev.

Konflikti, ki na odpravah nastajajo med nami in nimi, so posledica različnih ritmov našega in njihovega življenja – drug drugemu bi radi vsilil svoj, razume se edino zveličavni ritem. Ob tem tako malokdaj pomislimo, da smo pravzaprav mi gostje v njihovi deželi.

Odločili smo se torej za nosače in s tem vzeli v zakup nekaj dogodivščin, ki so gotovo pestrejšje in zanimivejše, kot če bi se naši tovari raztreskavali na skalah ob Barunu. Kar lepo po vrsti!

Prvi dan smo krenili pozno in se ustavili zgodaj. Tako je vse prve dni dostopov in bi temu lahko rekli ogrevanje. Preden so se na letališče nakapljali zadnji nosači, so najhitrejši skupaj s sahabi že buljili v množico, ki je za praznik celo od severne meje pridrla na sejem v vas Khandbari. Nosači so trmasto vztrajali, da je za prvi dan dovolj, Šerpe so jih podprli, sahabom pa je bilo tako vroče, da se niso posebno upirali. Prespali smo torej v Khandbariju.

Barvni vložek, ki se je sahabom ponudil ob tem prvem srečanju z deželo! Bil je riž, ogromno riža. Zato je spominska slika zavita v skoraj strupeno zeleno barvo terasastih riževih polj. Kjer je riž, sta blato in voda – neznosna kombinacija pa raj za velike črne bivole. Med riž se mešajo polja s kodom, indijskim prosom, v višinah pa riž zamenjajo koruzna stebala, ajda in krompir. Vsi odtenki zelene barve, ki se še više pretopijo v pragozdno zeleno. Pragozd je tako temno zelen, da je skoraj črn kot bivoli v rižu. Nad vsem visijo sivi monsunki oblaki, ki tudi in tam milostno pokažejo, da je nad njimi jasnina in sonce. Vas Khandbari, ki jo senčijo orjaški pipali in nasadi banan, je edino strnjeno naselje na vsej naši poti. Enoadstropne hiše s slamnato streho so okrašto, rdeče ali belo ometane – nepozabne barve. Kjer ne zidajo, zabijejo v tla bambuse in jih perpletejo z rogoznic, pa še streho pokrijejo z njo – umazano rumeno. Ljudje na sejmu v Khandbariju so, ko da bi jih postrgal z vse Azije. Največ je Kšetrijev, Raiev in Šerp, ki jih tudi na poti največ srečujemo, pa so le delček množice nepalskih ljudstev. Pri ženskah prevladuje rdeča in modra barva blaga pa obilica medeninastega in srebrnega nakita. Nekaj je vsem skupnega – črni lasje. Črni bolj, kot je črn pragozd, in celo bolj, kot so črni bivoli v rižu. Drugi dan smo srečno zlezli v hladnejše višave sedla Cici La. Ta dan smo po sahab-skih pojmihi hodili ravno prav, po nosaških pa preveč. Končalo se je z nalivom, pijavkami in kopico tovorov v pragozdu na sedlu. Nekaj nosačev je grozilo s štrajkom, zvezni oficir pa je dobil skoraj histeričen napad iz strahu, da bo njegovo poslanstvo – urejanje stikov z domačim prebivalstvom – doživelo prvi poraz. Izjava tega dne je bila Borutova: »Nobene živali tako ne sovražim kot pijavke!« Poznal jih je šele eno uro.

Tretji dan zapuščajo prvi nosači travnik, ki smo na njem taborili, in je zdaj pokrit s krvavimi papirnatimi robčki (pijavke!), šele ob pol desetih. Štrajka ni bilo, prekanja pa precej. Nekaj nosačev nas je zapustilo. Etapa je primerno kratka in se na robu romantičnega pragozda konča s trebljenjem pijavk in vesoljnim potopom in slabo voljo, ki ob njej Tone tako modruje: »Pa ti bo kljub vsemu tako kmalu dolgčas po Himalaji...«

Četrti dan sonce razkadi dež in oblake in večina članov odprave zjutraj uživa v svojem prvem pogledu na Makalu. Etapa je spet daljša in poteka ves dan po gostem pragozdu. Pot mine v povpraševanju mimoidočih, kakšen je most pod Numom, ki nam kot volk v pravljici kvari idilo. Vsi so pisali o tem nesrečnem mostu. Taborimo pod zvezdami in med riževimi polji vasice Num. Potem spet vesoljni potop, pijavke in termite, ki se lotijo šotorskega dna. Ta dan ni nobene pametne izjave za tisk. Peti dan smo že navsezgodaj pri zloglasnem mostu čez Arun, ki smo ga zdaj spet srečali, ko smo presekali njegov štiri dni dolg ovinek. Most ni brezupen, čeprav visijo potrgana bambusova vlakna do kavnatih valov. Nihče tod ne bi preplaval Aruna, nosači pa mislijo, da s tovari ne smejo niti na most (razen redkih izjem) in da naj se s tem ukvarjajo sahabi. Ti si ob mostu pomagajo s primitivno žičnico, ves dopoldan vlačijo tovor za tovorom, nosači pa se ob tem kraljevsko zabavajo. Vroče je, ker smo spet zdrknili na 850 metrov nad morjem. Dva tovara zgrmita v vodo, pa ju sahabi rešijo. Janezu železna sponka žičnice grdo preseka prst, da mu ga mora dohtar zvečer zašiti. V senci je najbrž čez trideset, da o vlagi niti ne govorimo. Ustavimo se v vasi Ale spet 1550 metrov visoko. Ta večer zapišem v dnevnik: »Pot začenja vplivati in po petih dneh ga ni med nami, ki ne bi bil ali ožuljen, opraskan,

v mehurjih zaradi sonca in z rdečimi lisami s temno rdečo brazgotino v obliki mercedesove zvezde v sredini. S tem slednjim pop artom se ukvarjajo pijavke.« Šesti dan se malo v dežju, malo v soncu iz vasi Ale preselimo v globino 1050 metrov do Kasuva Kole, jo preplezamo po vratolomnem bambusovem mostu in se povzpnejo v skoraj dva tisoč metrov visoko vas Bungj. Vročine ni več, je pa še vedno vlažno in pijavk mrgoli. V Bungiju zamenjamo nosače in zdaj prevladujejo tibetanski obrazi in noše – šerpe so. Ta dan je izjavil Matic: »Tibetanci so pa res fejsť ljudje!« Za to njegovo navdušenje je kriv tudi čang, ki ga znajo že nepalsko prekaljeni sahabi uživati precejšnje količine.

Sedmi dan zapustimo zadnjo vas Tešigaon in zadnje njive s koruzo. Žal še ne zapustimo pijavk. Prekosijo vse, kar smo doslej najslabšega mislili o njih. Nosači se po zelo kratki etapi ustavijo sredi pragozda, nas prepustijo pijavkam in dežju in zbežijo prespat v svoje vasi. Janko zamišljeno opazuje pijavke na svoji nogi: »Jih bom nekaj pustil na nogi, da bom lahko doma o tem več pripovedoval!« Kaže, da kljub milijonom pijavk antipijavkarska histerija počasi popušča. Prav zdaj, ko nam šerpe za jutri obljubljajo konec pijavk.

Osmi dan se začena v znamenju blata in pragozda. Še nikoli po tako globokem blatu, še nikoli po tako gostem pragozdu. Zaključek je lepši. Etapa je dolga in nas pripelje 3500 metrov visoko na gornji rob pragozda. Taborišče na mehki travi brez pijavk dvigne našo zadnje dni načeto moralo. Na vse veke nam jo skoraj pokvari od vlage neprodušni šotori, ki ne prepustijo niti molekule kisika. Za tri šotore sahabov bi zaradi tega kmalu odšlo na oni svet.

Pijavk ni več, dežja pa še ne zmanjka in nas devetega dne z ledenim vetrom veselo spremlja na vrh 4200 metrov visokega sedla Mumbuk La. Mimo skrivnostnih jezer se v gosti megli preselimo na drugo stran gorskega hrpta Barabara in zdaj smo v gornjih prostranstvih Barunove doline. Vidimo je seveda ne in dež ne pojenja niti za trenutek. Spet se spuščamo in med je!kami ustavimo po zelo dolgi in uspešni dnevni etapi – sedemsto metrov navzgor in prav toliko navzdol, da o prehojenih kilometrih niti ne govorimo. Za nami je torej sedlo, ki nas je navdajalo s skrbjo skoraj prav tako kot pred dnevi numski most čez Arun. Ni nas zaustavilo kot neštete druge. Hillary je leta 1954 za svoje nosače kopal stopinje v led in napenjal fiksne vrvi, Japonci so leta 1970 obtičali v pomladnem snegu, še huje pa se je godilo leto dni pozneje Francozom, ki so napravili samo za to sedlo sedem dni in so imeli enega mrtvega nosača. Naša morala se dviga, sicer pa smo tako izmučeni, da ni nobene pametne domislice več za potrebe tiska.

Tudi desetega dne hoje po monsunki navadi živimo v akvariju in se po nepalski šeri spet krepko spuščamo. V višini 3200 metrov se ustavimo ob reki Barun, ki nas bo zdaj vodila proti cilju. Današnji šport: skakanje po spolzkih skalah v neprijetno nestabilnem boku desnega Barunovega brega. Tu in tam za spremembo moker rododendrov gozd. Po šestih urah zagrizene hoie se med je!kami na planini ne kadijo taborni ognji. Višina 3700 metrov. Pohod gre h koncu.

Enajsti dan hoje je izjema, ker nas prebudi sončno jasno jutro in nas iz akvarija, ki smo po njem hodili zadnje štiri dni, preseli med ledene konice šesttisočakov. Doslej sploh nismo vedeli, da smo se prebili že tak ogloboko med gore. Navzgor gre kot podmazano, vendar šele popoldne verjamemo, da bo zvečer stala baza. Brez komplikacij tudi zdaj ne gre. V mraku se prevalimo čez pet tisoč metrov k Barunovim prodrom in moramo prebresti njegove valove, ker se šele na oni strani ponuja travnata ravnica za naše šotore. Z brezuspešnim iskanjem boljšega prehoda, z vzpodbujanjem in z vrvmi se nosači in tovari počasi selijo čez. Enega spodnese, da gre tovor kisika po vodi, Den rešuje bombo, pa pri tem skoraj sam utone. Do noči vsi ne pridejo čez in zato taborimo na obeh straneh. In vendar večji del baze stoji. Prišli smo pod Makalu...

Ponoči v spalni vreči obujam spomine na pot in na prste štejem dni hoje. Tudi na miss Hawley napelje misel in na njeno prerokovanje o štirinajstih dneh hoje od Tumlingtara do baze.

Miss Hawley je zelo prodorno pogledala čez svoje polovične naočnike in rekla: »Torej štirinajst! Kdor gre na Makalu, lahko planira kolikor hoče, na koncu bo zanesljivo izpadlo štiri dni več...«

Hodili smo le enašt dni. Torej se je miss Hawley uštelala?

S-toh ne. Pozabil sem povedati, kaj sva se z Alešem menila, ko se je »twin otter« tistega petindvajsetega avgusta s katmandujskega letališča usmeril proti vzhodu.

»Ti, Aleš, kaj pa farbaš Hawleyco z desetimi dnevi, saj smo jih vendar planirali sedem. Spomni se Francojevega zemljevida!«

Aleš me grdo pogleda in to je vse.

In zdaj v spalni vreči zračunam, da je sedem in štiri natanko enajst.

NAJVIŠJI DNEVI

MATIJA MALEZIČ

rinajsti oktober – Za vraževerne je to dovolj. Povrhu vsega pa še petek.

Ravno danes bova z Jankom odšla v prečnico. V vsej steni pomeni vsaj meni največjo uganko. Na fotografijah je bilo včasih videti popolnoma logičen prehod. Drugič spet so bile videti nemogoče.

Neverjetno, kako je ena in ista slika lahko različna ob raznih priložnostih. V vsem tem času, kar mi po glavi roji stena, v kateri zdaj smo, sem ob dveh fotografijah videl že cele spektre enih in istih možnosti. V dolgih mesecih, skoraj leto bo že, je moj odnos do Makalujeve južne stene postal globoko oseben. Vse od začetnega navdušenja, do načrtov in do dvomov sem občutil ob njenih fotografijah.

Prečnica bo težka. To sem vedel že doma. Od tega, kako težka bo in kako bomo prišli preko nje, bo odvisen nadaljnji potek odprave. Tega, da ne bi mogli priti čez, pa priznam, nisem hotel priznati.

Zdaj sva tu, v taboru štiri, na začetku spodnjega kraka prečnice. Po njej bomo prišli čez najbolj strmi del stene. Od francoskega pomola sem jo zapira po vsej širini. Preko tega strmega dela je videti prav na sredini razčlemba poševno navzgor. Končajo se v navpični in previsni steni. Zato pa teče od tam srebrna Ariadnina nit ozkih ledišč navzgor proti levi. Led je pretrgan z granitnimi ploščami.

Drobna je bila ta nit na fotografijah. Včasih je povsem izginila, drugič spet pa je kazala jasno v položnejša snežišča nad strmo dvestometersko stopnjo. Drobna je bila, ko smo jo iz baze iskali z daljnogledom. Drobna je bila za tistega, ki je vanjo verjel. Še drobnejša je bila za nekatere po popotnici, da moramo priti na vrh.

Pravzaprav sem v prečnico že pogledal. Seveda samo prvih sto metrov. Pred tremi dnevi sva bila tu z Janezom. Napela sva zadnjo vrv do snežišča, kjer zdaj stoji tabor štiri. Od tam pa še stometersko vrv preko dolgega in ozkega ledišča na začetku prečnice. V zahajajočem soncu ni bilo časa pogledati okoli kakih trideset metrov širokega skalnega pomola. Vrv se je iztekla ravno pred njim. Tudi Janez, ki je spodaj privezoval na kline prineseno opremo, je priganjal k povratku. Tabor tri sva potem doseгла v temi.

Včeraj sva se sem vrnila z Jankom in z opremo za četrto taborišče. Postaviti sva ga morala malo vstran od začetka prečnice. Sneg je bil tam preplitev. Pod skalami na levi sva potem kopala polico, vmes lovila sapo in precej na trnih čakala, da bo pločevina škrtnila ob kamen prehitro. Ko se je to res zgodilo, je bila polica na srečo ravno dovolj široka za šotor.

Sonce je lezlo za Baruntse, ko sva po dobro opravljenem delu zadovoljno gledala v noč, ki je že zakrila doline. Tu, 7400 metrov visoko, sta strmo snežišče in navpična stena nad njim počasi temnela v škrlatni barvi. Janko se je spravil nad kuho, sam pa sem z glavo v spalni vreči navijal film kasete male filmske kamere. – Za naslednji dan, za danes, ko bova stopila okoli vogala v prečnico.

Kakšna je stena tam?

Tu nad štirico je popolnoma gladka in navpična. Kakšen bo prehod? Take in podobne misli so naju obletavale. Lepo mi je bilo. Kot takrat, kadar se bo vsak čas zgodilo nekaj, kar že dolgo z veseljem pričakuješ.

Jutro je. Šotor je še v globoki modri senci. Kuhalnik že kako uro šumi, pa je juha v posodi še čisto hladna. Prvič sva spala tako visoko in hudega mačka imava. V glavi razbija in boli, nikakor se ne moreš znebiti zasoplosti. Šele po kaki uri plezanja bo bolje.

Med kuhanjem pripravljam nahrbtnik in se obuvam. Janko leži zraven. Ne počuti se dobro. Ne upam si ga vprašati, kaj namerava. Ko spijsa juho, zlezem iz šotora, si navežem dereze in uredim vrv med taborom in koncem vrvi izpred treh dni. Janko pride za menoj. S prižemami se povzoneva do konca pritrjenih vrvi.

Medtem je v ta konec stene posijalo sonce. Prsti na rokah in nogah kljub vetru oživijo. Ti nagli skoki temperature ob prihodu in odhodu sonca me vedno znova presenečajo. Niso ne vem kako veliki, jih pa človek dobro občuti. Kot bi zlata svetloba pregnala modrikasti hlad, se zdi. Zvečer pa se gore spet potopijo vanj. Tudi zato odhajamo iz zgornjih taborov šele okoli osme, ko posije sonce.

Pri zadnjem klinu odvijam novih sto metrov vrvi. Ko pride Janko, toži, da mu je slabo in da se mu vrti v glavi. Ko pa se vrv zaplete, mi jo vseeno pomagajo odmotati. Veter naju zasipa z iskrečimi ledenimi kristali, globoko spodaj pa mirujejo modri, v mrz uklenjeni valovi ledenika.

V začetku gre dobro navzgor. Ko zmanjka ledu, se nama ustavi. Svetle granitne plošče sicer niso navpične, vendar na njih ni najti razčlemb. Nazaj moram in v preč-

nico. Vabljliva bližnjica ni uspela. Potem steče. Sneg, led in skalne poličke kar same kažejo pot. Vrv se enakomerno izteka.

Temni in negostoljubni gnajs dolgo skriva razpoko za klin, ko obračam v zgornji krak prečnice. Še malo in zamenjal ga bo topli rjavkasti granit gornjega dela stene. Samo nekaj ledu naju še loči od njega. Dolg aluminijast klin se zagriže za skalni blok, vrvi na je konec. V soncu odvijam nov stometrski svitek vrvi, Janko pa privezuje na kline ravnokar napetega, ko se s prižemo vzpenja ob njem. Premalo vponk imam, da bi jih lahko puščali v klinih.

Poldne je že mimo, pa sem mislil, da je minila ura. Slikam in snemam, vmes pa poslušam tuljenje vetra zgoraj v skalah. Čas teče, pa človek nima pravega občutka zanj. Spet sva skupaj in iščeva pot naprej.

Za dlan tanek led pokriva skoraj navpično ploščo, čez katero morava. Počasi in previdno gre na konicah derez. Vendar ne dolgo. Nad stekleni led se je treba spraviti z oklom lednega kladiiva. Levica odpoveduje pri sekanju stopinj v votlo doneči ledeni plošči. Desnica pa se ne upa prav prijeti aluminijastega profila, ki tiči par centimetrov globoko v ledu. Na vsakih nekaj udarcev je treba dolgo sopsti.

Pa le gre naprej. Nogo v ravnokar izsekano stopinjo, klin v desnici ven in za seženj naprej, dva previdna udarca po njem in spet sekanje. Čez dolgo časa skala in dober klin za njo, še par metrov ledene plošče in varna skalna greda, ki vodi naprej. Za njo sneg in razčlenjena stenica in v dnu večjega snežišča se izteče drugih sto metrov vrvi.

Sonce že rumenkasto sveti, sneg pričenjajo prepregati modre sence. Ta del nagibajočega se jesenskega dneva mi je najbolj pri srcu. Vendar pa to tudi pomeni, da morava čez kako uro obrniti. Povratek čez prečnico bo vzel precej časa. Ko lovim sapo vrh toplo obarvanih skal, razpletam še zadnjih sto metrov vrvi.

Snežišče je dolgo in strmo. Utrujenost in zasoplost ga še podaljšata. Kaj bo za robom? Pa strmine noče biti konec. Morda ravno zato, ker slutim zgoraj vrh prečnice. V skalah vrh snega obtiči klin, nato pa ven okoli roba, hitro ven.

Nad položnimi skalami oranžno zažari granitni greben. Vrh francoskega stebra se zdi blizu, da bi ga dosegel z roko. Stena je legla nazaj. Kar verjeti ne morem. Nad velikimi snežišči se še dvigne v končni del, potem pa vodi do vrha le še položni greben. Čez prečnico sva, ključno mesto je za nami. Stena ima luknjo in ravnokar sva jo našla.

Še do konca vrvi splezam v razbite skale, zabijem klin, napnem vrv in obrnem. Hitim povedat Janku, da sva prišla čez. Potem v oranžnih žarkih ob pritrjenih vrveh drsiva navzdol. V štirici prižgeva kuhalnik, takoj nato pa še radio. Kup navdušenja in optimizma streseva vanj. Z onimi spodaj skušava deliti, kar sva doživela.

Mraz je drugo jutro, ko sestopava proti trojki. Malo kalorij je v naju in krepko sva izsušena. Tudi ko posije sonce, se ne ogrejeva. Na pol poti srečava Dena in dvoje šerp. Poskusili bodo priti do štirice. V trojki se za hip ustaviva, iz šotora pobereva par poslikanih filmov, nato pa spet drsiva ob vrveh navzdol. Čisto brez napora pri tem ne gre. V prečnicah ie treba krepko poprijeti.

Pod trojko srečava Aleša z dvema šerpama. Iz zaloge konzerv v spodnjem koncu snežneoa raza ukradeva kavrom steklenico oranžade in se spustiva v dvojko. V praznem taboru je obilo hrane in pijače. Po kaki uri krepčanja s kuhanim rižem, krompirjem in oranžado odideva navzdol.

V enki se ustaviva za požirek. Bron in Borut nama postrežeta s pijačo. Čaj je grenak, sladkorja nam že primanjkuje. Iz baze pride Janez. Pravi, da je v silni formi. Midva pa počasi in utrjeno odideva v obratni smeri. Po petnajstih dnevih na gori odhajava v dolino dva dni počivat. Borut naju spremi do roba.

21. oktober – Z Jankom se iz trojke odpravlja proti štirici. Sama sva. Šerpi sta pobegnili v dolino. Gora je zanju prestrma in previsoka.

Ob pol sedmih zjutraj pristaviva sneg na kuhalnik. Kuhava v na pol odprtem šotoru in paziva, da nama veter ne bi prevrnil kuhinje. Prvi drži kuhalnik, drugi pa posodo. Ko smo pred dvema dnevoma odšli iz trojke, smo bili štirje. Čumbi in Nima sta brez tovorov napredovala ravno tako hitro kot midva. Na snežnem razu, kjer ni fiksnih vrvi, nama z Jankom ni bilo treba varovati. Navezani smo se vzpenjali vzporedno kljub močnemu vetru. Ob fiksnih vrveh je šlo potem še hitreje.

Na začetku skal pod trojko smo srečali Marjona. Sam je z ozeblo roko sestopal v dolino. Zanj je bilo končano. S skremženim smehljajem je skrival občutke, ko smo se razšli. Povedal je, da sta s Šraufom napela dve vrvi in pol. Na koncu najinih vrvi sta pustila šotor za petico. Na koncu njunih pa je stometrski vrv, nekaj klinov in lopata. Šrauf ga je spremil do trojke in odnesel nazaj v štirico nekaj hrane in kuhalnik. V trojki smo potem popravljali polomljeni šotor, preden smo se vsi štirje nagneli vanj. Kljub stiski s prostorom smo noč dobro prespali. V samoti in viharju družba dobro dene.

Zjutraj je Nima najprej vprašal, ali gremo danes v tabor dve. Ob mojem odgovoru, da ne, saj gremo v štirico, se je takoj posvetoval s Čumbijem. Slabe slutnje so se hitro potrdile. Zavlekel se je v spalno vrečo. Torej bo bolan, glava ga bo bolela.

Janko se je mučil s kuho.

Medtem sem pripravil šerpi, da sta se obula. Dolgo sem poskušal zamažiti, na koncu pa sta le spoznala, da v trojki nima smisla ostati. Polomljeni šotor je bil le premrz. Tudi Nimo, ki se je spočetka branil tople pijače, češ da mu je slabo, mi je uspelo z lepimi besedami prepričati.

Janko je potem zlezal ven, podali smo mu nahrbtnike, sam pa sem skušal spraviti ven še šerpe. Uspelo mi je le pri Čumbiju. Nima je trmasto čepel v kotu šotora. Ko smo si potem na tesnem prostoru navezovali dereze, je tja ušel tudi Čumbi. Po dolgem in medenem prepričevanju, da je zgoraj manj vetra, da je šotor v štirici mnogo boljši in kaj vem kaj še, sta le prišla ven.

Potem ko sta dolgo navezovala dereze, Čumbi celo vsako po dvakrat, se je zataknilo pri tovorih. Po dolgem prepričevanju in potem, ko sva jima pokazala, kaj sva sama naložila, sta bila pripravljena naložiti poleg dveh kisikovih bomb še nekaj pomožne vrvice in spalno vrečo. Navezali smo se in končno sem lahko odšel navzgor ob fiksnih vrveh.

Na koncu raztežaja, ko bi moral slediti Nima, pa se je dokončno ustavilo. Spet je igral komedijo z glavobolom, na noben način ni hotel naprej, celo na vse štiri se je metel. Ko ne bi šlo tako zares, bi se najbrž vsi štirje smejali. Tako pa sva s težkimi srci poskušala premagati njun strah še dolgo uro. Težko je siliti nekoga v nekaj, čemur se upira vsako vlakno njegovega telesa. Razum ne more premagati vselej strahu, negotovosti in prirojenega spoštovanja pred gorami. Podzavestno v njej je bilo premočno. Nisva ju mogla in nista se mogla prepričati. Prezeblji smo se vrnili v šotor.

Premišljala sva ali naj odideva navzgor sama. Aleš je po radiu svetoval, naj poskuša še enkrat naslednjega dne. Iz štirice je prišel Šrauf in kmalu odšel naprej v dolino. Skupaj smo prepričevali šerpi, da zgoraj ni tako hudo. Po njegovem odhodu pa se je ob nekaj zaporednih sunkih vetra Nima oričel metati na vse štiri. Ko mu je nekaikrat zaporedoma ni uspelo bruhati, je brez besed zlezal iz šotora. Čumbi mu je sledil in ga nekaj prepričeval. Dve bombi sta klinknili ob tla, v šotor je priletela spalna vreča. Šerpi sta pobegnili navzdol...

Tako zdaj odhajava iz trojke. Janko je že pri prvem klinu, sam pa še slikam in snemam, preden odidem za njim. Prižema zagradi vrv, dereze prično škrtati ob skale, telo se napenja in išče ravnotežje na majhnih granitnih stopih. Tenak led ali s snegom zasuta razpoka pomeni olajšanje za mišice v nogah. Mrz je, v roko, ki drži ledno kladivo, se mi vsakih nekaj minut zanohta. Pa tiči v debeli krzneni rokavici. Vse bi šlo odlično, le tovara naju krepko tlačita nazaj. Pljuča ne morejo dovolj hitro sopsti, ko se skušava vzpenjati v običajnem ritmu. Ko prideva čez prvo skalno stopnjo in zavijeva na snežne grede, ki jih prekinjajo skale, se nama stopinje v napihanem snegu posipajo. V močnih sunkih severozapadnika naju sonce obliva s slapovi svojih bliskov. Visoko in daleč je.

Dobro poznam vsak delček stene na poti do štirice. Petič sem že tu, že tretjič se vzpenjam. Ne gledam več dosti naokrog. Že ob kratkem pogledu navzgor se v meni budi predstave o delu smeri nad menoj. Ko ujame pravi ritem med zasoplostjo in izčrpavanjem, se potopim v lupino sopenja in vzpenjanja. Klin ali voz na vrvi pomenita dogodek, ko moram pripraviti prižemo. Majhen dogodek, ki prinese par globljih vdihov, pogled okrog sebe ali besedo družabniku.

Dogodek je tudi pritisk na sprožilec fotoaparata ali brnenje kamere. Motivov ne iščem ali izbiram. Sami pridejo. Ko jih začutim, prekinem tok napora, ki me sicer povsem zaposluje. Trdo delo, ki traja ure, je nujnost. Del misli ga sčasoma preskoči, kot da bi ga ne bilo. Dobro je to. Izčrpavajoče garanje bi sicer ubijalo duha.

Tudi čas se ustavlja in je daleč. Kot sonce. Kako že gre tisto o gibanju s svetlobno hitrostjo? Pa saj se sploh ne premikam, le del misli frka zdaj sem zdaj tja.

Vendar se vrvi nizajo. Že sva čez skale, že meljeva neskončno snežišče pod prečnico. Še skalna stopnja, par klinov in sneg. Spodrsne mi, zapeljem se po vesini in obvisim na pritrjeni vrvi. Potem se zagrizem v zadnjo dvajsetmetrsko strmino pod štirico.

Šotor nlahuta brez srednjega loka in je malo natrgan.

Iz nahrbtnika zložim vse razen puhastih rokavic. Vanj naložim še dve kisikovi bombi in vzdolž vrvi odidem v prečnico. Precej bolj utrujen sem, kot sem pričakoval. Pol-drugo uro se ubadam s spodnjim krakom prečnice, pa še ne pridem čisto do konca. Ob pol štirih zakopljem bombi v sneg na polčki in obrnem.

Janko me v štirici pričaka s posodo odličnega čaja. Tu še ni zmanjkalo sladkorja. Skupaj popraviva šotor. Ob sončnem zahodu napravim ducat posetkov. Iz dolin se plazi noč. Štirica v skalnem zavetju je najprijetnejši tabor. Pred šotorom je res samo dobrega pol metra prostora, zato pa je šotor varno skrit v izkopani snežni polici.

Edina je v steni, kjer ni bilo treba šotorske ploščadi dograditi s snežnimi bloki. Skozi šotorsko tkanino v oranžni svetlobi še dolgo odsevajo ostri obrisi Himalaje. Ob šestih naju po radiu ne slišijo. Predlagajo zvezo čez eno uro. Grejem akumulatorček v hlačah, vmes pa polnim kasete s filmi za jutri. Ob sedmih se slišimo. Zveva, da sta spodaj na razu obrnila Janez in Cic. V trojki tako trenutno ni nikogar, jutri odideta tja Aleš in Den. »Vesela sva, da bosta za nama. Zaneseva se na vaju,« ju pozdravim. Aleš predlaga, naj postaviha petico, nato pa naj s kisikom in brez opreme v alpskem stilu puskusiva priti do roba stene. Presenečena sva. Nisva za kompromise, vsaj zdaj še ne. Nadelala bova pot do šestice tik pod robom stene. Od tam bo tega lahko doseči, vendar pa je cilj še vedno vrh. Vsaj za naju. Ko to razlagam, mi Janko potegne radio iz rok. Na jok mu gre od razočaranja, ko iztisne vanj: »Ali res ni nikogar, ki bi prinesel kisik?« Potem urejava filme in piševa dnevnika.

»Jutri morava postaviti petico.«

22. oktober – Zjutraj naloživa vse, kar rabiva za peti tabor. Šotor, ki visi zgoraj nad prečnico, naj bo za šestico, si misliva. Poleg spalnih vreč, ležišč, kuhalnika in hrane, se obloživa še s šotorom, pomožno vrvico, klini, s filmi, fotoaparati in kamero. Obledo imava tako vso na sebi, v nahrbtnika pa gresta tudi reducirna ventila z maskama za kisik. Kisikovi bombi naju čakata v prečnici. Precej čez petnajst kilogramov bosta tehtala nahrbtnika, ko bova naložila še kisik.

Oba kraka prečnice naju pošteno zmučita. Vendar pred snežiščem, s katerim se končuje prečnica, ugotavljava, da je šele pol dvanajstih. Sneg je po svoje še napornejši. Manj se je treba ukvarjati z ravnotežjem, z oprimki in s stopi, zato utrujenost in zasoplost precej bolj občutiš. Potem so skale in konec najinih vrvi. Nekaj opreme je obešeno tam. Poberem kline in sidro. Šotor in plezalna vrv pa morata še počakati. Čeprav nosiva s seboj kisik in vse za njegovo uporabo, za hip ne pomisliva, da bi ga uporabila. Bil naj bi za višje cilje, za več kot pol kilometra višji cilj nad nama. Pritrjene vrvi položnejšega dela nad prečnico se nizajo neskončno počasi. Ure pa nasprotno tečejo hitro. V vzhodju granitne stenice najdeva na klin obešeno stometroško vrv, snežno lopato in šop svetrovcev s svetrodom. Zaveva se, da je pred nama samo še pol vrvi. Drugo polovico bova morala napeti sama. Janko naloži lopato, vrv mora zaenkrat počakati, svetrovci pa naj ostanejo tu namesto možica.

Čez skalno stopnjo gre večinoma po vrvi. Vsakih par korakov sopeva, kot bi se utapljala. »Ne bom več garal kot pes!« »Zakaj pa si potem šel na Himalajo?« Hitro se pomiriva, zdaj ni časa za neumnosti. Tudi sténica je končno za nama. Tako je to. Če gledaš vsak korak posebej, se ti zdi, da si na koncu svojih moči. Občutek imaš, da ne boš nikamor prišel. Pa se kljub vsemu le vzpenjaš in tudi nekam prideš. Metri in metri ostajajo za teboj. Upanje, da vrh le ni tako daleč se spet pojavi.

Vrv drži čez snežišče, nato pa zgine navzgor čez skale. Štiri je že ura. Kakega plezanja si s takima tovoroma danes ne moreva več privoščiti. Časa nama pošteno primanjkuje. Še tabor morava postaviti. Misel, da bi to storila še malo bolj v levo na snežiščih, ki vodijo proti francoskemu stebri, je mikavna. Do sončnega zahoda bi bila verjetno gotova. Pred tistim hudim padcem temperature, ko sonce zgine za Baruntsejem, bi se lahko umaknila v šotor, zlezla v vreči in prižgala kuhalnik.

Na koncu snežne prečke se mi podijo te misli po glavi, ko gledam navzgor ob vrvi, ki se po kakih desetih metrih zgublja med skalami. Višje zgoraj se med rdečkastim granitom spet blešči snež. K vragu vse skupaj! Mar naj zdaj odnehava? Dovolj je bilo že popuščanja.

Kakih deset metrov višje se skale odpro v grapo, ta pa čez dvajset ali trideset metrov v snežišče. Tam je tudi konec vrvi. Še ne pritrjeni del leži zmotan v snegu pod klinom. Hitro skušam brez nahrbtnika zlesti čez snežišče. Pa tudi tako ne gre naglo. Po par stopinjah je treba loviti sapo. Janko čaka z nahrbtnikom in varuje. Sonce postaja vse bolj oranžno, sence pa modrikasto svetijo. Baruntse je ves teman, rob se mu zlato blešči. Že spodaj je postajal vse bolj koničast. Zdaj se točno za njegovim vrhom vzpenja znana oblika, čeprav jo vidim prvič – Ama Dablam.

Po raztežaju zlezeta v skale nad sneqom dva dobra klina. Vrv je napeta, nekaj pa je še proste. Vržem jo Janku, vendar ga ne doseže. V zahajajočem soncu mora z dvema nahrbtnikoma dvakrat do nje. Vsakega posebej potegnem k sebi. Pri drugem mi pomaga tudi Janko, ki se vzpenja ob pritrjeni vrvi. Hitro začneva kopati polico za šotor. Sonce ravnokar leze za Baruntsejev greben.

Hitiva, kolikor sploh moreva. Polica raste, potem pa aluminij škrtne ob kamen in nemočno se spogledava. Sneg je preplitev. Poskusiva še levo in desno, vendar je povsod ista pesem. Šotora ne bova mogla postaviti.

V gostem mraku nama uspe napeti prvi in srednji lok, ki pa je preveč napet, da bi lahko dolgo kljuboval sunkom vetra. Za silo priveževa šotor, ki stoji na pol preozki polici in se premražena zatečeva vanj. Osem je že. Stiskava se v spalnih vrečah na piclo odmerjenem prostoru in iščeva kuhalnik. Veter opleta z ohlapnim šotorom.

Janko začne razburjeno preklinjati. V štirici je pozabil naložiti menažko polno juh in čaja. Pa ju je imel že pripravljeno. Nimava v čem kuhati, čeprav sva popolnoma izsušena. Kuhalnik še nekaj časa ogreva šotor, nato pa ga ugasneva. Utrujena sva in visoko sva že. Veliko ne manjka do osem tisoč. Kljub mirovanju sunkovito dihava. Dolgo se ne moreva ogreti. Končno zasoiva.

23. oktober – Ko se zbudiva, sva bolj utrujena kot zvečer. Vsaj tak občutek imava. Strupeni mraz nekaj časa preganja s prižganim kuhalnikom. Potem mi pade v glavo rešilna misel. Ugasnem kuhalnik in odvijem bombico, da plin s sikom uide iz nje. Z žepnim nožem potem odrežem zgornji konec butanske konzerve. Lonček drži sicer le nekaj več kot četrt litra in ima ard nazobčan rob, vendar je nekaj še vedno tisočkrat bolje kot nič. Potem dolgo topiva lončke snega in vanje mešava zdaj sladkor, zdaj tsampo, potem pa spet oboje. Zaman skušava pogasiti silno žejo, vendar po nekaj urah le prideva malo k sebi.

Potem zlezava iz šotora in se lotiva tabora. Z lopato lomim klade snega, Janko pa z njimi zida ploščan za šotor. Delo naju utruja, vendar se pri tem ogrejeva. Tudi sonce nama pri tem pomaga kljub mrzlim sunkom vetra. Če že ne toliko s svojo toploto, naju greje v podzavesti. Okoli poldneva je ploščad zgrajena in utrjena. Srednji lok šotora se je ponoči polomil, kosi pa so popadali v globino. Zato pa s končnima lokoma napraviva kar prijetno zavetje. Šotor z dodatnimi vrvicami priveževa še navzgor v steno.

Ko ogrejem akumulatorček, dobim zvezo z Zoranom v bazi. Povem, da bova jutri nadelala steno nad nama, dokler bo šlo. Zveva, da sta Aleš in Den v štirici, pa zaman skušamo vzpostaviti zvezo z njima. Mar nista s seboj prinesla radio iz trojke? Popoldan odidem navzdol po sto metrov vrvi, ki zvita visi na klinih. Ko se čez kako poldrugo uro vrnem, nisem posebno utrujen. Opomogla sva si torej, počitek nama je koristil. Potem urejava zamotane klobčiče pomožne vrvce. Vrvi nama primanjkuje in uporabiti bova morala tudi to. Kakega pol centimetra je debela in jedro na številnih mestih sili skozi tanki plašč. Še malo ne vliiva zaupanja. Uporabila jo bova dvojno in to na lažjih mestih. Ko sva gotovo, ugotoviva, da jo bo za kakih trideset metrov.

Potem spet grejeva v konzervi sneg, dokler se nama nemogoči sladki žganci iz tsampe popolnoma ne upro. Zvečer še napolnim kasete male kamere s filmom. Zaspiva veliko bolje in udobneje kot prvo noč na petici. Pred tremi leti sva ob tem času z Mikcem stala na vrhu Anapurne II.

24. oktober – Danes bosta nahrbtnika lahka. Pa naju to ne veseli preveč. Sam bi veliko raje nosil še kakih dvesto ali tristo metrov vrvi. Ni mi preveč jasno, kaj lahko s sto tridesetimi metri napraviva. Sicer pa, naredila bova, kar bova največ mogla. Danes bosta v petico tako prišla Aleš in Den z dodatno opremo. Kisik lahko, ali bolje mora zaenkrat še počakati. Bova pa zato imela lažja nahrbtnika.

Preden posije sonce, še spijsava nekaj požirkov osladne pijače. Zvečer bo tu tako menažka, juhe in drugo. Prostor pred šotorom, ki je nastal ob zidanju taborne ploščadi, pride prav za navezovanje derez. Zgoraj pri skalah, kjer je zasidrana fiksna vrv, ogledujeva teren. Treba bo prečiti desno za rob čez strmo snežno vesino. Ocenim, da bo konec vrvi, ki je še prost, ravno segel do tja. Kakih pet metrov pred koncem snega je potem vrvi konec. Uštel sem se. Precej časa traja, da iz nahrbtnika dobim pomožno vrvico, potem pa le dosežem skale. Prijetno je poslušati zven klina, potem ko si se prestopal na konicah derez in se oklepal lednega kladiva.

Z dvojno vrvico iz rjavega perlona zavarujeva še razbito skalno stopnjo, ki naju loči od velikega snežišča. Veliko je, mnogo preveliko za najinih sto metrov vrvi, če bi ga hotela zavarovati. Kakih petinštirideset stopinj ima, nad njim pa se stena poslednjič vzpne pred snežnimi gredinami, ki držijo na francoski greben. Strmi granit je gladek, da se sprva oko ne more odločiti, kje bi bilo dobro poskusiti priti čez. Na levi snežišče sega visoko med skale. Tam zgoraj je slutiti visok kamin, nad njim pa se stena malo umakne nazaj. Tam bova poskusila.

Čez snežišče se vzpenjava počasi in previdno. Pa saj se tukaj brez kisika tako ne da hitro vzpenjati. Misel, kako bova tu sestopala, si raje prihraniva za takrat. Na polički v dnu kamina razvijeva vrv. Ostalo nama je še kakih deset metrov pomožne vrvce. Če bo treba, bova zraven privezala še to.

Pot v kamin zapira previs. V čudovitem granitu sopeva in se v razkoraku premikava navzgor. Kako drugače je plezati v novem neznanem delu stene, kot vlačiti tovore ob fiksni vrvi! Kar prerojenega se čutim, čeprav moram na vsak meter hlatasti za zrakom. Kamin se sem ter tja razširi, da gre navzgor kar po njegovem dnu. Drugi previsni del je treba nabiti s klini. Eden se spuli, dereze krčevito zapraskajo po skali. Na drobni lašti dolgo grejem prste, preden se upam potegniti v kup snega nad previsom. Potem gre po kaminu s hrbtom na eni strani in z nogami na drugi. Klini lezejo v razpoke in vrv je čedalje težje vleči. Sami znani in domači občutki, le ko

bi bilo več zraka. Vendar brez kisika tudi misli tečejo počasneje, utrujenosti ni čutiti tako močno.

Vrh kamina ogledujem steno na desni. Tudi tu bi šlo naprej. Po kakih sto petdesetih metrih plezanja bi se dalo izstopiti v samem vrhu trikotne Makalujeve stene, tam, kjer se stikata japonski in francoski greben. Da, dalo bi se, če...

Pa preženem te misli in se obrnem v skale na levi. Po nekaj klinih v dnu manjšega snežišča vrv komaj še vlečem. Tako ne bo šlo več naprej, pritrdim jo na klin. Kake četrte ure cukam za vrv in tulim v veter Janku, naj pride. Zaman, ne sliši me. Sunke v vrvi si najbrž razlaga tako, da jo mora podaljšati s pomožno vrvico. Pa saj se ni še iztekla. Obupam in napulim preostalih štirideset metrov vrvi. Kaj zdaj?

Počasi tolčem stopinje proti vrhu snega. Tesno mi je. Z vso močjo stiskam ledno kladivo, ne sme mi spodrsniti. Klin v skalah pomeni olajšanje. Položne razbite skale privedejo do gladkega navpičnega kota. Naprej bo šlo po zunanji strani, vendar rob zakriva nogled naprej. Deset, morda dvajset metrov je še do snežnih gredin. V višini oči vidim škrbino v francoskem grebenu, kjer privedejo nanj. Vendar se vrv izteče. V poslednji klin privežem vrv in šop titanovih klinov za jutri, ko bomo prišli z Alešem in Denom, s kisikom in s šotorom za šestico. Štal naj bi tam v škrbini. Od tam ni do vrha nobenih problemov. Ne vem še, da me sem ne bo več.

Sonce se je že krepko prevesilo. Spet je tu tista skrivnostna rumena luč. Saj mora tako biti, dan na dan, kot se nizajo preplezani metri tu na gori.

Treba je nazaj. Plezalni pas vleče oblačila izza hlač, ko drsim navzdol ob vrveh. Ledeni mraz vdira za hrbet. Pa naj. Saj bo tako samo še enkrat, ko bomo sestopili v dolino. Vse za naskok na vrh je pripravljeno.

Snežišče brez vrvi se vleče, vendar spodaj v taboru pričakujeva popravljen šotor, posodo in pijačo in družbo tovarišev. Napetost popusti šele pri vrvi vrh skal nad petico. Od spodaj veter prinese glasove. Tu sta. Ko pogledam čez rob, vidim kakih dvesto metrov nižje sestopati dve postavi.

Nemo se gledava, spodaj v šotoru pa dobiva dve kisikovi bombi, šotor, kuverto s pismi in listek: 15.45.

»Matic in Janko! Drugi tovor s hrano, posodo, vrvjo in še eno O₂ žal ni prišel do cilja. Zmrzline. Pisma prilagam. Srečno – Aleš.«

Do teme popravljava šotor. Janka se loteva malodušje. Zaman poskuša dobiti zvezo po radiu. Bazo slišim, ko pa spregovorim tri besede, vse skupaj ugasne. Akumulator je prazen.

25. oktober – V mrzlem meglenem jutru premišljava, kaj storiti. Če hočeva še sploh kaj početi tu zgoraj, morava dol po hrano, posodo in vrv. Kisika imava dovolj. Janko pravi, da ima pomrznjene prste na rokah. Skupaj si ogledujeva najine prste. Hladni in modrikasti so, vendar jih čisto dobro čutiva. Taki so zaradi pomanjkanja kisika, pa zato, ker sva izsušena in že četrty dan teče brez prave hrane.

»Počakaj, da prineseva Denov tovor. Potem se napijema in najeva, v hrib pa bova šla na kisik.« Tudi spala sva že z njim.

»Res, prstov ne čutim več. Lahko je tebi, ko študiraš. Jaz si ne morem privoščiti, da bi bil ob roki!«

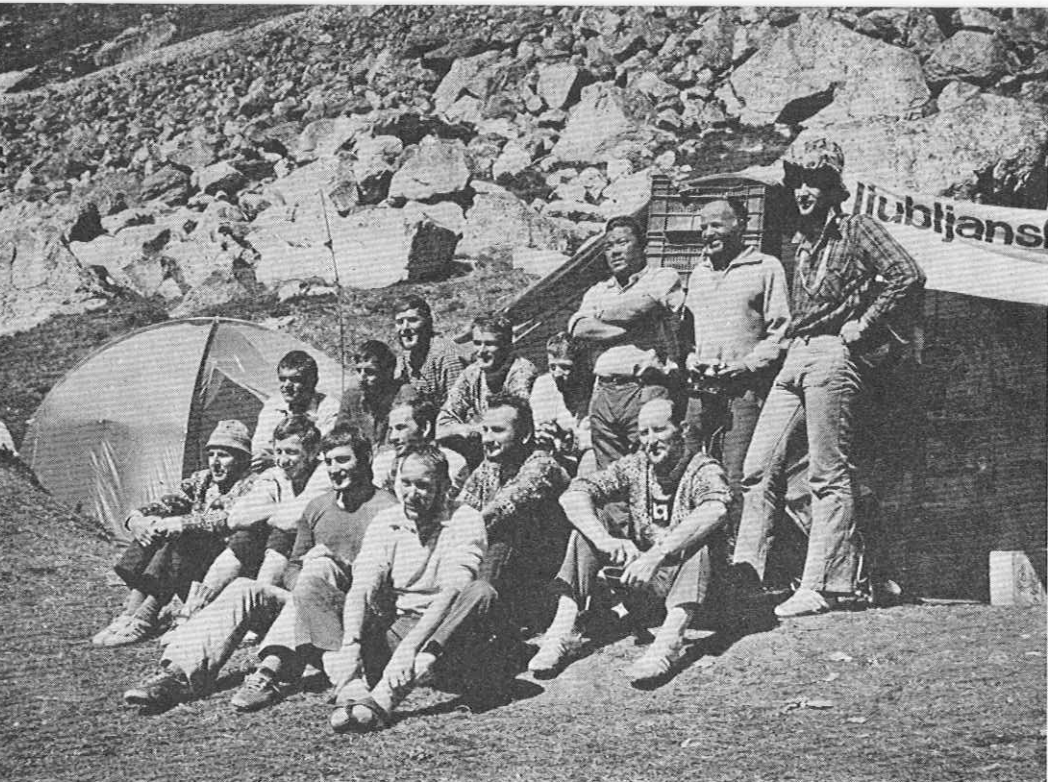
Odločil se je. Spomnim se na trojko pred petimi dnevi in odneham.

»Prav, pojdi v štirico. Šel bom s teboj do Denovega tovara, potem pa se vrnem. Pa naj Aleš pride sem gor.«

Počasi in dolgo se odpravljava. Nekam otožna sva. Vsak se molče prepušča svojim mislim. Ko odideva, se iz megle vrtinčijo redke snežinke.

Dvesto metrov pod petico se pri zakopanem tovoru ustaviva. Janko mi pomaga naložiti nahrbtnik. Tudi kisik naloživa. Na petki so polne le še tri bombe in pol. Treba ga bo jemati tudi med spanjem. V čudnem stanju sva. Zaradi nepomembne malenkosti pade ostra beseda in že se zmerjava. »Nehaj, saj ti bo kasneje žal, ti hudič zmešani,« se za hip osvestim. Naslednji hip pa že spet vpijema drug na drugega. S trpkim priokusom se razideva. Pri vsem tem pa se ves čas nisem hotel prepirati. Bilo je, kot bi mi nekdo drug polagal psovke na jezik. Verjetno se je z Jankom godilo enako. Vračam se v vetru, megli in rahlem sneženju. Topleje je. Medtem teče po radiu pogovor med Zoranom in Alešem, vmes posežeta Cic in Borut, pet minut, če ne več... Poslušam.

Ko se vrnem v petico, popravim za silo šotor, ki se je medtem spet podrli. Komaj zlezem vanj in ga zaprem, ga nenaden sunek vetra odtrga. Več kot polovica ga visi v plobino, večina klinov je izpuljenih, le moja teža in teža kisikovih bomb ga še držita na polici. Za hip me prevzame groza. Vidim se leteti čez steno zavrt v oranžno ponjavo. Potem planem ven, se pripnem na fiksno vrv in zrinem šotor nazaj na polico. Dolgo ga potem privežujem in postavljam. Za konec še napeljem čezenj fiksno vrv in ga nekajkrat privežem nanjo. Potem si šele oddahnem. Uredim še notranjost in pristavim polno menažko snega in kuhalnik.

ČLANI ODPRAVE

Sedijo z leve: Janez Gregori, Janez Brojan, Marjan Manfreda, Stane Belak, Aleš Kunaver, dr. Tone Wraber, dr. Jurij Kunaver – čepijo in stojijo z leve: dr. Borut Pirc, Franc Štupnik, Janko Ažman, Janez Kunstelj, Danilo Cedilnik, Pemba Lama (oficir za zvezo), Zoran Jerin in Matija Maležič

Kakšno razkošje! Po treh dneh bom pošteno pil. Ko polokam posodo vroče in sladke limonade, sem znatno bolje razpoložen. Pričelo je močnejše snežiti. V sivini popoldneva prebiram pisma, ki bi jih včeraj z veseljem zamenjal za par požirkov kakršnekoli pijače. Kot iz drugega sveta so. Misli me ob njih nosijo daleč.

Dan bolj in bolj sivi. Slišati je le šum snega, s katerim veter obsipa šotor. Aleša danes še ne bo. Kljub temu prisluškujem v sivino. Počasi se stemni.

V modri svetlobi butanskega plamena kuham gosto čokolado. Samo žejen sem, vendar vem, da rabim kalorije. Ko popijem posodo črne lepljive pijače, mi postane slabo. Želodec ni več vaje gostih reči. Nič kolikokrat moram ven na mraz. Počutim se točno tako, kakršen sem. V dveh spalnih vrečah prisluškujem sikanju kisika v maski. Samo pol litra na minuto pričara čudovito toploto. Po dnevih sopenja se mi zdi, da mi sploh ni treba več dihati. Blaženo zaspi.

26. oktober – Jutro je ravno tako sivo kot prejšnji dan. Veter še vedno nosi sneg. Bo že boljše. Koliko dni sta že čakala tista dva tiča v južni steni Anapurne, preden sta odšla na vrh?

Zaprem kisik. Še za eno noč za dva ga mora ostati in dve polni bombi za vzpon. Iz toplih vreč pa se mi ne da. Aleša pred poldnevom tako ne bo. Še enkrat preberem pisma. Zadnje je bilo oddano pred kakimi tremi tedni. Ura se komaj premika. Dopoldan orežim v vreči.

Zgodba o južni steni Makaluja se bliža vrhuncu. Dolgo že traja. Pred letom sem v ameriškem Alpine Journalu prebiral poročilo o angleški južni steni Anapurne. Fotografije tega in naslednjega članka o japonskem vzponu po vzhodnem grebenu Makaluja so bile objavljene skupaj. Bolj za šalo sem pogledal slike Makalujeve južne stene. Kot nalašč sta bili posneta z dveh različnih kotov in ob različnih svetlobah. V hipu sem se zresnil in pričel buljiti vanju. Po nekaj tednih sem ju od neprestanega gledanja znal na pamet. Ni bilo dvoma, čez steno kaže smer, čeprav je na prvi pogled videti povsem nemogoča. Ni mi dalo miru. Pogovarjal sem se z Borotom, nato pa še z Alešem. Takrat smo se pripravljali še za Kangbačen. Ko so nam ga mesec pred odhodom zavrnili, nisem bil posebno žalosten. Boro je medtem odstopil.

škoda, njegova družba bi mi zdaj prišla hudo prav. Namesto Kangbačena smo govorili o Everestu, Dhaulagiriju in – o Makaluju.

»Matiče, na katero mesto naj napišem Makalu?« se je smejal Aleš.

»Na zadnje!« se je še meni razlezel obraz. Tudi Anapurna II izpred treh let je bila napisana na zadnjem mestu. Dobili smo Makalu. Da bo tako, sem slišal že veliko prej iz ženskih ust. »Zato, ker se tako lepo sliši – Makalu.«

Tako, zdaj pa je že čas, ko bi utegnil priti Aleš. Poslušam, nato zakličem. Nič. Le megla, veter in šum snega ob šotor. Lepo bo, da bova za konec tu z Alešem. Že pred odhodom sva toliko časa preslonela nad fotografijami stene in nad načrti za vzpon. Vsako uro poslušam in sem ter tja zakličem v meglo. Delam načrt za nadaljnji vzpon. Vmes pa misli letajo na vse mogoče strani. Pozno popoldan se zavem, da bi Aleš že moral biti tu. S kisikom in brez tovara ne more hoditi toliko časa. Vendar, da ne bi prišel? Cez uro bo gotovo tu.

Da, ko smo prvič prišli v bazo, je stena zgledala zelo strma. Pošteno me je bilo takrat strah zanjo. Vsi so začeli pogledovati k južnemu grebenu. Ko smo glasovali med grebenom in steno, sem bil edini povsem zanjo. Pet dni je šlo za ogledovanje, preden smo postavili dvojko v vznožju stene.

Ura je minila. Pričem premišljati, kako bi jutri sam odšel navzgor, če Aleša ne bo. Nad nefico bi odrezal zadnjih dvajset metrov vrvi. Skupaj s pomožno vrvico v vznožju kamina bi tako dobil kakih trideset metrov vrvi. Z dvema kisikovima bombama in z dobro mero kisika na minuto bi lahko prišel do konca vrvi pod gredino veliko prej kot pred dvema dnevoma. Eno bombo bi pustil tam za povratek. Napel bi vrv do snega, potem pa bi previdno poskusil priti do roba stene. Vendar v tem vremenu tam nimam kaj iskati sam. Kaj se le dogaja pod mano?

Iz žepa potegnem akumulator. Že dva dni ga grejem tam. Dolgo ga grejem nad plamenom kuhalnika. Morda bom iz njega le iztisnil še kaj energije. Ogrem še kovinsko ohišje aparata, potem pa vložim akumulatorček in grejem oboje skupaj, da se plastični deli kar krivijo. Ob običajni uri počasi preklopim stikalo. Zaslišim Alešev glas:

»Halo baza, kliče dvojka, javi se.«

Saj ni mogoče! Pa je. Baza se še ne oglasi, zato parkrat kratko pritisnem na gumb. Govoriti si ne upam, da ne bi do konca izpraznil baterije. Aleš me sliši, vendar se hip nato oglasi Zoran iz baze. Potem poslušam, naj pridejo iz baze šerpe, da evakuirajo preostalo opremo. Janko in Den sta že v bazi. Dohtar naj bo pripravljen, če bo treba v enko, ker bo Matic gotovo čisto na koncu.

Nemočno vpijem v nemi aparat, da grem jutri na rob stene. Šum v njem ugasne. Zamišljeno dodam čez čas: »Če bo lepo vreme.« Ker je kisika v izobilju, nastavim ventil na liter v minuti. Kmalu spoznam, da ga sploh ne rabim toliko. Diham zelo počasi, izravnalni mehur je poln. V predihu med izdihom in vdihom kisik uhaja iz maske. Naveličam se in obrnem na običajnega pol litra za spanje.

Počutim se kot pred težkimi vzponi v Alpah. Večkrat se prebujam iz nemirnega spanja.

27. oktober – Zjutraj najprej pogledam za vremenom. Kar odleže mi, ko se zagledam v meglo in zaslišim stari šum snega v vetru. Snežinke so za spoznanje gostejše od včera. Zlezem nazaj v vrečo. Torej navzdol.

Spet cvrem radio na kuhalniku. Pomaga za hip. Ujamem, da so šerpe odšli iz baze proti dvojki. Cic, šrauf in Aleš bodo tam še počakali. Pripravim nahrbtnik. Vanj dam dve polni kisikovi bombi, radio, filme in šotor. Fotoaparat in kamero obesim okoli vratu, svetlobo pa zmerim kar skozi zadnjo apsido, potem ko v njej napravim luknjo z nožem. Zunaj razkošno odprem kisikov ventil do konca in se pripnem na vrv. Nekajkrat pritisnem v slovo. Saj res, nad petico nisem nič fotografiral.

Nekaj časa se spuščam z zavoro iz dveh vponk na pasu. Nahrbtnik me hoče v pasu prelomiti, kljub kisiku mi zmanjkuje sape. Moram se ustaviti in vsaj nekaj vzeti iz njega. V klin k šopu svedrovcev privežem še šotor, saj je bil tako namenjen za šestico. Vrvi se sledijo do prečnice. Na najtežjem mestu izpnem vrv iz klina. Mislim, da bo tako bolje, pa je preohlapna. Dolgo nemočno visim in nočem odvreči nahrbtnika. Kljub kisiku dolgo hlastam v prazno, ko mi uspe priti čez. Spet gre ob vrveh skozi kašo iz megle in snega.

Žalosten je pogled na zapuščeno štirico. Vsa drobna in prazna tiči že na pol zasuta s snegom na drugem koncu snežišča. Malo si oddahnem v njej. Brskam med kramo v šotoru. Najdem zastavici, ki sta bili namenjeni za vrh. Trojka čez kako uro je še žalostnejša. Šotor s polomljenim ogradjem vihra v vetru. Skozi luknjo nosi sneg v notranjost. Vzamem konzervo limonade, v dvojki je gotovo nimajo več. Navijem budilko, da se še kaj premika poleg surove narave. Ko odidem, jo vtaknem v žep. Spodaj pod skalami snamem s klina svoje smučarske palice. V presledkih, ko veter odjenja, se spuščam po razu. Vmes sedim v snegu in se oklepam lednega kladiwa. Megle se sem ter tja zredčijo, spodaj se pokaže dvojka. Dolgo se nič ne približa.

Potem opazim pred njo postave. Šerpe nalagajo tovore za v dolino. Napetost popusti, ko se spustim po vrvi z raza na položno snežišče, kjer stoji dvojka. Opazijo me. Zdaj, ko koncentracija ni več potrebna, se noge mlahavo odpravijo tja čez, oči pa se napolnijo.

»Živijo, Matic.«

Ležimo v šotoru. Molčimo.

28. oktober – V svinčeni svetlobi se šibimo pod nahrbtniki na poti v bazo. Pred enko sonce le premaga oblake. Naproti nam pride Janez. Par ur kasneje tisoč metrov nižje odložimo tovore. Čez vodo sta prišla ponje Sarkie in Čumbi. Pemba jima je naložil veliko termovko čaja. Drugi šerpe in večina sahibov so že odšli proti Sedui. S Cicem dolgo sediva v senci velikega bolvana. Počasi odideva proti bazi. Blizu sva si, vendar komaj spregovoriva kako besedo. Popoldan v bazi sedim ob ognju v kuhinji. Prijetno je, le dim tako sili v oči. Pemba drži pred menoj iztegnjeno dlan in kaže na konico sredinca. »Matic sahab, če prideš sem gor, je uspeh. Samo še malo je do tu,« premakne prst malo višje.

»Molči, Pemba. Pri uspehu ni samote, ni molka in ne vozla v grlu.«

* Zaradi pomanjkanja prostora izide Maležičev članek o opremi v PV 1974/75. Op. ured.

IZ DNEVNIKA IV. JAHO

STANE BELAK

azno taborišče

»Good morning, saab!« me budi krepki Sarkejev glas šestega septembra že tako zgodaj, da bi motilca najraje utopil v velikem čajniku, s katerim kolovratim od šotora do šotora. Le s trdom odprtem zalepljene oči in ugledam umazane prste kuhinjskega pomočnika, namakajo se v skodelici tekočine, ki ji pravi čaj.

Potem zaživi naselje živobarvnih, lampijonom podobnih šotorov, ki poleg drugih prostorov tvorijo bazno taborišče.

To je prvi dan v bazi, potem, ko so za nami prvi burni vtisi s Kathmanduja in čudoviti polet z »dvojno vidro« nad zelenimi, nepojmljivo razgibanimi himalajskimi predgorji. Pristopni marš mi ostaja v spominu kot nekakšna mora poln negotovosti, pričakovani in ugižani.

Naprej v neznanu

Pri vsej obilici opravkov je stalno pričujoč nevidni Makalu, skrit za kipečimi meglami. Le sem in tja odkrije kak del svojih neskončnih pobočij. Prva tipajoča raziskovanja bližnje okolice ne prinesejo nikakršnih novih spoznanj razen vtisa o ogromnosti sveta, v katerem smo se znašli.

Medtem pa nam uspe nekako zasilno posušiti opremo in obleko tako, da tretji dan že planiramo prvo organizirano raziskovanje morenskih labirintov in južnih pobočij gore. Ostati v »dolini«, pomeni ves dan opravljati goro opravkov. Razumljivo, da ga ni bilo prostovoljca, ki bi rad ostal doma. Vsi so hoteli v goro.

Tako je bila 8. septembra večina sahibov in tudi šerp s tovari nared za odhod na goro proti veliki Črni glavi, ki kot nekakšen pomol štrli iz razbitega ledovja južnih ledenikov.

Nekaj po deveti uri smo se v majhnih skupinicah ali posamič odpravili proti velikanskim morenskimi kupom v zatrepu doline. Šerpe s svojimi rdečimi oblačili so bili kot veliki makovi cvetovi med velikanskimi kupi gruša in balvanov. Sahibi pretežno v modrem so v dopoldanskih sencah, ki jih dušijo še megle, precej manj opazni. Sla nas žene naprej, kot bi bili na kakih dirkah. Pa vseeno smo nekaj tednov kasneje isto pot prešli v precej krajšem času in brez težav.

Za velikim ovinkom splezamo na vrh stranske morene, kjer se odpre pogled na pravcato dolino, po katerem dnu teče kalna, narasla rečica. Pred nami leži ledenik zelen in siv kot odsev predavnine. Srebrne megle, ki jih skuša predreti vroče južno sonce se leno prevažajo v lahnem vetru in vse več je modrih oken, skozi katera se prikazujejo beli špiki. Kot nalašč pa se v smeri našega pohoda megle obešajo bolj

goste in temne, kot bi hotele ubraniti goro nadležnega mrčesa. Bron, Janko, Matic in Kunsteli, ki se spustijo proti penecemu ledeniškemu potoku, se kar nekam izgubijo sredi skal in vod, tako da je vtis mogočnosti popoln. Večja skupina, v kateri so tudi vsi šerpe, vztrajno iščemo prehode navzgor ob deročem toku ledeniške vode prav do mesta na ledeniku, ki spominja na pravkar končano katastrofo. Med zelenosivimi zalomljenimi deli ledenika leže jezerca in mlakuže umazane in že kar goste ledeniške vode, ki se sčaja in pretaka proti glavnemu odtoku. Onstran ledenika očitno ne bo več težav za napredovanje, kajti strm morenski hrbet se vleče kot nebeška lestev naravnost navzgor v vpadnici vršnjega dela stene. Ildirijan Schneider ji je izmeril višino 5850 m, kar je bila ves čas odprave tudi edina trdno izmerjena višina. Prva vnema mora kmalu popustiti strmini, ki je hujša, kot je bilo videti, pa tudi skalovje na poti je včasih neverjetno razmajano. Na levi se iz megla počasi luščijo obrisi velikih ledenih stolpov, ki vise nad spodnje plošče. Šerpe uberejo svoj ritem: mnogo počivajo, za naše pojme kar predolgo. Razdalja med nami se veča, tako da postajava že pomalem nestrpna, obenem pa vzhičena nad naglo pridobljeno višino.

Nekako v isti višini, kot se končujejo odlomi ledenika, se izgubi tudi nasutina stranskih moren, ki jih zamenjajo melišča pod steno Črne glave. Ledenik je videti izredno razbit in možnost prehoda problematična. Pa se je zopet izkazalo pravilo: »Pridi in poizkusi!« Prav pod mračnim odlomom temne skale se je pričlenjala gredina, ki je varno vodila levo navzgor. Robovi zaobljeni, led pa kratek kot kje na spodnjem toku Mer de Glace v območju Mt. Blanca. Tudi tistih 15 cm mokrega lepljivega snega zadnjih dni naju ni oviralo, ko sva vesela nad odkritim prehodom vižala med ledenimi štrlinami kvišku. Šele sonce, ki je razgnalo meglo, je iznremenilo najino napredovanje v kalvarijo, ledeniško krnico pa v peklenški kotel, ki je malone v trenutku izpil najine moči in voljo. Tudi fantastična panorama, ki se je širila po vsem južnem obzorju, ni mogla odpraviti občutek sončnega sevanja, ki ubija voljo in hromi duha. Šerpe so komaj zakoračili spodaj na ledeniško teraso. Zdaj neodločno sede na svojih tovorih. Jasno je, da je zaenkrat dovolj. Doseženo višino oceniva na kakih 5600 m in uživa razgled na sosednje sedemtisočake onkraj Barunskega ledenika. Včasih se prikaže za nazobčanim robom serakov nad nama neskončna belina južne Makalujeve stene. Megle zagrinjajo pobočja, ostajamo pri uganjanjih. Proti večeru se pojavi novica, da 1. tabor že stoji.

Tabor 1 in plaz

Podoba je, da se monsunske tegobe vendarle umikajo. Noči so vse bolj posute z zvezdami in jutra vse hladnejša. Dan po uspešni izvidnici nastopa hladno jutro, saj Jure v svoji improvizirani vremenski hišici nameri -8°C .

Z Marjanom pričakujeva to pot dodatne napore. Poleg polnega tovara iz baze bova morala prinesiti na Črno glavo še tovor z najinega razgledovanja. Za nameček bova izgubila še vzpon in sestop po 200 višinskih metrov, da bi v času in materialu ne bilo ničesar izgubljenega. Tisto nedeljsko popoldne je bilo videti dva sahiba, ki sta se krivila pod velikima tovoroma in počasi lezla preko skalnatih pobočij in grap gor proti vrhu Črne glave.

Šest nas je tisto noč spalo v dveh predoru podobnih šotorih. Gosta megla, ki se je popoldne vlačila preko pobočij, se ni razkadila niti ponoči. Vegasto in skalnato ležišče je poleg megle storilo jutro še bolj turobno. Smo skoraj 6000 m visokoh v ne preveč obetavnem vremenu. Kljub temu se dve navezi pripravita za ogleda. Bron in Janko odhajata na poizvedovanje v južnovzhodni raz z Maticem pa proti snežnemu razu, ki drži kot naravna pot v osrčne južne stene.

Nad šotori tabora, ki stoji na nekakšni polici, se širi kakšnih 100 m strmih snežnih pobočij do planote, ki se potem lahko spusti proti ledeniku. Prav to pobočje je v naslednjih popoldanskih urah postalo malone usodno za nadaljnji potek vzpona. Ko z Maticem prikorajva na plato, Bron in Janko že sestopata po desnem v spodnjem delu neprehodnem ledeniškem jeziku, ki ga napajajo snegovi desnega dela južne stene in jugovzhodnega raza. Izgineta nama izpred oči, ko midva zavijeva v levo. Iz megle se prikažejo pa zopet izginejo seraki, ki kot prikazni boljčijo v dvoje postav na vrvi. Potem posije sonce in prikaže se drzna krivulja snežnega raza, ki se neke pri 6800 m neopazno zgubi v strmih vesinah južne stene. Tam se moramo prebiti na vršnji greben, sva si bila edina tisti dan! Kot cilj prve etape tega dne sva si zadala skalnat grebenček, ki kot po naključju kljubuje navalu ledu iz zgornjih pobočij. Nekakšna ledeniška terasa preprežena z razpokami nama omogoča sorazmerno enostaven prehod daleč v levo. Strah pred padajočim ledom odčara meglo, ki skrije zlovesče ledene odlome, obenem pa onemogoča pravilno oceno nevarnosti. Kratak predah na skalah potem pa dalje navzgor, kjer neke nad sabo slutiva ledeniški plato in začetek snežne rezi. Raziskovalni dan se utaplja v mlečni belini meglic, skozi katere pripeka sonce. Imam občutek, da sem v razbeljeni peči, v kateri ne vidim nič

določenega. Preko dveh lednih skokov prilezeva na zložno napeto gredino in občepliva kot dve slepi kuri. Mlečna belina onemogoča vsako resnejšo orientacijo, da o tehtanju situacije in sveta nad sabo niti ne govoriva. Vreme nam ni naklonjeno, naša gora ostaja še nadalje zavita v meglo in skrivnost. Tudi pogovor po radiu med izvidniki in bazo ne odkrije nič novega. Janko in Bron sta v razu dosegla zavidljivo višino 6500 m in sestopata v dolino. Tudi nama ne preostane nič drugega kot sestop.

Vračava se po odurno zmešanem ledeniškem površju in najine jutranje sledi so naju vodile. Mlečna belina in puhteča vročina naju spremljata vse do planote nad prvim taboriščem. Že ga zagledam pod sabo, nerazločen madež v megli. Zakličem, istočasno pa se zasliši tisti zloglasni dvojni fluf-fluf kot vzdih iz globin. Nagonsko zatulim nekaj o plazu in že vzvalovi snežno pobočje. Spodaj so šotori v njih pa Janez in Marjan. Še za hip gledam veliko skladovnico kisikovih jeklenk in druge opreme, potem pa zakipi beli hudournik in zgrmi preko plošč v globino...

Počasi mi lezejo mravljinci iz hrbtna, ko vidim, da prijateljska ni hudega. Marjan leze izpod napol zasutega šotora, Kunstelj pa čepi na najvišji varni skali. Slabše je z opremo, vsa je pod debelo snežno grobljo. Počasi se zavemo, da smo pravzaprav za las ušli neprosto voljnemu koncu odprave.

Z grenkim priokusom sreče v nesreči zapuščamo mesto taborišča in se spustimo v strmi oruščnati žleb proti ledeniku. Gora se nas otesa s sodro in zoprnim snegom. Marjana pa dodatno načenja višina. Dvojni tovor včerajšnjega dne najbrž tudi dodaja svoje in tako se privlečemo v oporišče šele pozno ponoči, ko iz črne temnine še vedno naletava vlažen sneg.

Trenutno najvažnejše opravilo je premestitev T1 na ploščad in seveda rešitev zasute opreme izpod plazu. Tako gre 12. septembra v višine največji transport opreme. Na novo mesto tabora 1 nesejo 200 kg tovorov.

Odločitev

Zvečer je bil v »Ljubljanski banki«, tako smo zaradi napisa na nosilnem stebru imenovali družabni šotor – veliki posvet. Po temeljitem tehtanju razmer, možnosti in vneমে se odločimo za direktno smer preko južne stene, za najkrajšo obenem pa tehnično najzahtevnejšo smer proti vrhu. Izdelamo tudi kratkoročni načrt za prihodnje dni.

Godrnjaje se odpravlja skupina šerp v poznem jutru proti Črni glavi. Nič jim ne ugaja nošnja bremen, čeprav so na odpravi kot višinski nosači. Kaže, da bomo imeli z njimi težave tudi v bodoče. Ne gre mi v glavo, da začenjajo že na samem začetku.

Tabor 1 – »Jugoeexport«

Drugi vzpon proti Črni glavi skrajšamo sahibi tako, da uberemo pot preko široke zagrúščene grape naravnost navzgor. Nižje temperature zadnjih dni so preje penečo se ledeniško rečico zmanjšale na pohleven potok.

Po strmem zagrúščenem žlebu izredno naglo napredujemo in kmalu duškamo ob idiličnem, nenavadno zelenem ledeniškem jezercu, v katerem se zrcali divje razpokani sosednji ledeniški jezik. Prekrasen dan z brezmejnimi pogledi odkriva onstran spodnjega barunskega ledenika gigantsko belo konico Pik 4. Bolj proti desni zakipi obzorje v pravi zmešnjavi grebenov, razov in vrhov skupine Čamlanga in Pika 6. Mogočni Makalujev masiv nad nami je videti nenavadno pohleven.

Že visoko zgoraj, kjer se široka gredina zgubi v sosednji gruščnati žleb, odkrijemo šerpe, ki počasi prihajajo preko širokih melišč z leve. Že v zgodnjem dopoldnevu dosežemo polico z ostanki prvega taborišča, debelina snežne groblje pa se kljub močnemu soncu ni še prav nič stanjšala. Nekateri si naložimo dodatno težo in odnesemo vse skupaj navzgor na ploščad, ki nas sprejme s precejšnjim vetrom.

Preostanek dneva mineva v suženjskem garanju: Z Bronom delava teraso, na kateri naj bi stali šotori novega T1.

Težavski opravi ne gredo najbolje od rok. Naši vrli šerpe računajo, da so svoje opravili, neprizadeto posedajo po skalah in naju gledajo, kako garava. Vse pogostejše razmišljanje o številnih poročilih in knjigah, ki tolikanji hvalijo prizadevnost višinskih nosačev. Nekaj tu ne more biti prav. Ali jim ti pisatelji iz kdove kakšnih razlogov pojejo lažno hvalo ali pa nam je usoda izbrala najslabše primerke iz Solo-Khumbuja! Kot neužitna burka mi ostaja v spominu jutranji dogodek, ko je Vangčuk »tovoril« na svoji krošnji proti T1 le svojo spalno vrečo in dereze. Njihov vodja se na prošnjo še enkrat odpravi navzdol do zasutega T1, – borih 100 m – da bi prinesli gor opremo potrebno za taborišče. Čez čas se vrnejo z napol praznimi nahrbtniki pa še tisto, kar prinesejo je v glavnem stiropor, torej najlažje od lahkega! Pri sebi vse bolj sumi, da je vodja v glavnem vzrok tihega odporu.

Končno vendarle stoje na razgledni ploščadi trije živobarvni višinski šotori. Večerni veter se podi preko ledenikov in naselja, ki je dobilo ime »Jugoexport«, po enem od prijaznih mecenov naše odprave. Večina šerp se vrača v oporišče, le trije ostanejo. Pripravljamo se na dolgo noč. Spanec kar noče zatisniti trudnih oči, znane in stalne tegobe, ki nastopajo nad višino 6000 m. Vodo topimo iz snega. Le počasi se naliva v posodah, nestrpno pričakujemo blagodejno tekočino. Ta navidez malenkostna opravila terjajo mnogo potrpežljivosti in samopremagovanja prav takrat, ko bi se po garaškem dnevu najraje vdali popolnemu mirovanju. Sicer pa je v višinskih taboriščih vedno kup opravkov. Brezdelje je znamenje otopelosti, ki včasih kar hromi življenjski utrip.

Naslednja etapa nama je z Maticem sorazmerno znana, saj se bo končala tam, kjer sva ob zadnjem razgledovanju obtičala v megli. Kljub temu nameravamo odriniti še v trdi temi po pravih gibanja po ledenikih. Šerpe, ki prenočujejo v sosednjem šotoru, naj bi nas s čajem budili že ob treh po polnoči. Toda ob štirih je pri sosedih še vse mirno in ob pejih jih skušamo buditi. Dokler se ne zdani, nočejo niti slišati o odhodu. Sahibi na srečo ne verjamemo v nočne strahove in demone, zato se še v mraku odpravimo preko ledenika, ki se na tej višini nekako umiri. Šele ko kresnice naših čelnih svetilk poplesujejo neke proti sredini ledenika, odkrijemo šerpovsko trojico, ki se odpravlja na pot. Počasi se dani in pozdravlja nas kristalno čisto gorsko jutro, ki naznanja vroč dan. Odličen skrepel sneg pripomore, da kar šinemo do markantnega skalnega otočka, kjer moramo pričakati nosače.

Zahodno obzorje omejuje drzna krivulja znamenitega jugozahodnega raza, preko katerega je elitna francoska ekipa leta 1971 dosegla vrh Makaluja: enkratni dosežek kljub dejstvu, da so imeli transport v višino 6200 m s helikopterji. Dalje proti levi se grmadi mogočni Barun Tse, po katerem je dolina pod nami dobila tudi ime, potem pa zmešnjava šestitisočakov in prelazov do mogočne skupine sedemtisočaka Čamlanga, ki je še povsem nepreplezan. Pik 6, ki se kot samostojni masiv šopiri na jugu, skuša zakriti neskončne daljave nad himalajskim predgorjem in daljno Indijo. Pogled nas prevzema, čeprav si grizemo kolena v strme vesine proti razu, ki se danes brez skrivnosti poganja v osrčje stene. Začuda na nekaterih mestih še opazimo najine sledi, čeprav je medtem večkrat snežilo. To si razlagava z dejstvom, da v teh višinah okoli 6300 m redkeje sneži. Kasneje je divji veter teorijo o tem nekoliko izpremenil. V zgodnjem dopoldnevu, ko že razkazuje moč tudi vroče sonce, smo na cilju. Ne preveč strm ledeniški plato se pne do robnih razpok južne stene, snežni raz pa se izdatno pomaknjen naprej ponaša s spoštljivimi strminami.

Prej trdno zmrznjeni sren spreminja vroče sonce v kašasto brozgo. V prisojnim pobočju velikanske zasute razpoke pričnemo po daljšem tehtanju ravnati ploščad za višinske šotore. Omotični rijemo po mokrem snegu. Šerpe so prinesli namesto snežnih lopat snežna sidra, češ da je tako vseeno. Ker pa to ni res, nam ne morejo pomagati in se seveda ne pritožujejo. Dva ležišta kot obstreljena v snegu, češ da se ju loveva višina, le Lapka Gjalzen nekaj časa pridno odmetava sneg. Ko tudi ta odneha in vidimo, da z njimi ne bo nič, jih odslovimo. Tedaj tudi oba »mrliča« mine višinska bolezen. Čez dobro uro jih vidimo, kako jo naglo režejo mimo »Jugoexporta« proti oporišču. Zvečer 16. septembra poročamo po radiu, da je osnovan T₂ – »Iskra« in delno tudi založen z najnujnejšo opremo in hrano. Peklenska vročina popoldneva se umakne prijetnemu gorskemu večeru, ko kljub utrujenosti kuiemo načrte in ugibamo o jutrišnjih možnostih, ko bomo šli na ogled v raz. Iz tabora pod razom opazujemo nepozabno morje vrhov in špikov na jugu in jugozahodu. Kdo bi jim vedel imena! Šest in sedemtisočaki, vmes pa divja zmeda ledenikov in globoko zasekanih dolin, iz katerih v večernem mraku puhte srebrne meglice. Še dolgo žari vršiček Makaluja, potem ko so ugasnili žarki tudi na najvišjih roboh Čamlanga in Barun Tseja. Za nami odhaja na goro nova skupina sahibov in šerp. Ekspedicijski stroj se uteka.

Proti sedem tisoč

Naporna dneva v višinah okoli 6000 m sta kriva za sorazmerno nemirno noč, ki se vse prepočasi umika jutru. Še v temi se odpravljamo in si samogibno navezujemo dereze. Pri tem mine čas, ko bi v normalnih razmerah zlezal 400 m višje. Tudi temperature so tu zgoraj precej nižje kot spodaj v oporišču in dokaj časa preteče, da se na butanskem kuhalniku scmari nekaj čaju ali juhi podobnega. Če pa v časovni stiski zanemariš jutranjo tekočino so, se tegobe čez dan podvojé. Človek bi komaj verjel, koliko pomeni tekočina v višinah.

V prvih jutranjih žarkih, ki ožarijo vrhove onstran barunske doline, odkolovrati naša četverica navzgor proti razu. Neverjetno togi in okorni so naši gibi, dokler se telo vsaj malo ne ugrije. Zelo strmo pobočje nas privede na snežni raz z izredno primernim snegom, pravo presenečenje. Tudi robno poč minemo brez najmanjšega zamujanja in okobal zlezemo na ostro, snežno rez, ki se na drugo stran spušča precej

globlje na ledenike. Bron in Kunstelj kar s cepinom pritrjujeta prvih 100 m pomožne vrvi. Raz se kot nebeška lestev poganja kvišku v mogočna nedra gore.

Medtem ko spodnja naveza pritrjuje vrv, skušava z Maticem prodreti čim višje po razu. Višina narekuje zmerno hitrost, čeprav želje prehitevajo zmožnosti telesa. Izza jugovzhodnega raza posije sonce in pričara svet črnobelih razsežnosti. Rahel, vendar strupenomrzel zahodnik poskrbi za to, da postajajo udje počasi neobčutljivi. Zlasti Matic, ki je še v običajnih gorskih čevljih, prve hude mrazove bolj občuti. Skrajšana perspektiva nama steno in konec raza vztrajno odmika. Do radijske zveze doseževa nekako 6500 m, odkoder si kot s prižnice ogledujeva ledeniške jezike in odlome. V silnih globelih se odražajo zelenosive morene barunskega spodnjega toka. Na bleščečih smučiščih pod »Iskro« se premikajo drobne postave. To je druga skupina Den, Marian in Janko s tremi šerpami. Kljub uspešnemu napredovanju kaže, da bo tretje taborišče izredno trd oreh. Stena nad nama se poganja neusmiljeno nerazčlenjena v nebo. Aleš se po radiu jezi zaradi opreme, ki jo prvi dan nimamo dovolj s seboj. Pomanjkljivost bo odpravila skupina za nami. Sedaj vemo, kakšne razmere se nam obetajo nad taboriščem »Iskra«. Iz oporišča nama sporoče, da sva dosegla konec prve tretjine raza, kar nekoliko ublaži navdušenje. Medtem se je druga skupina že udomacila v šotoru »Iskre« in tudi midva se obrneva v sestop. Ob prvi pritrjeni vrvi se kar zapeljeva na ledenik, kjer izgine občutek mraza. Tu spodaj zopet preti peklenska vročina. Zato le navzdol na toliko pričakovani oddih v oporišču.

V prašnem oblaku se pozno popoldne podimo k Barunovim vodam, ki so zaradi močnega sonca zadnjih dni resna ovira. Kristalno čist dan nam onstran ledenika pričara pogled na tretji zemeljski pol, ostro zarisani grebeni Nuptseja, Lhotseja in bela krivulja Everesta, ki se izgublja za Makalujevimi pobočji. Pobočja gora nad Barunom zopet dobe mogočne razsežnosti. Ko se onstran obsežnega prodišča na zelenicah tongmarske morene zablešče oranžni šotori, pozabimo na utrujenost in pridrvimo v oporišče kot kje na višini 2000 m. Očitno se prilagajamo višini po načrtu. Glavna opravila se razumljivo vrte v skladiščnem prostoru okoli hrane, kajti tu spodaj se večine loteva volčja ječšnosta. Za bodoče načrte so to bolj obetavna znamenja. Znanstveniki imajo polne roke dela. Tone polni svoje herbarije stalno nekaj suši, Jure se klati po morenah in pobočjih in zbira najrazličnejše vzorce, zraven pa meri in beleži najrazličnejše podatke. Še največ privržencev ima Gregori, ki je pravzaprav nekakšen lovec odprave. Že v ranem jutru nas bude jate »božjih piščancev«. Tako imenujejo šerpe trume glasnih divjih kur, ki se izredno spretno preletavajo nad pobočji. Janez jih več ali manj uspešno zalezuje s puško in fotoaparatom.

Plezalci imamo svoje področje, ki nas okupira tako, da imamo komaj še kaj časa za druge reči. Tako je 18. septembra navsezgodaj v uporabi veliko Aleševo kukalo, ko zavzeto opazujemo drobni točki na elegantnih krivinah snežnega raza. Počasi napredujeta vse višje in ob enajstih dopoldne dosežeta prve skale v položaju. Z zadovoljstvom ocenjujemo višino blizu 7000 m. To je že majhen premik za odpravo. Potem pa se tam zgoraj nekaj zatakne. Zgornja točka pri skali vse predolgo ostaja na istem mestu in nas začne skrbeti. Potem v daljnogledu opazujemo premike. Prvi v navezi se spušča za cel raztežaj, potem pa se več kot uro sploh ne premakne. Postajamo nestrpni. Za nameček dogajanja zagrne megla, ki se potem vse popoldne vlači nekje na višini 6000 m in onemogoča opazovanje. Ždimo po šotorih in se ukvarjamo z raznimi rečmi. Jure že dneve prizadevno vrtil transistor v upanju, da bo vendarle ujel posebno vremensko napoved za našo odpravo. Pozno popoldne priroma vsa ekipa v oporišče. Zopet je celotno moštvo zbrano v oporišču, v južni steni Makaluja je utrta pot do višine skraj 7000 m. Veselimo se uspeha ob dejstvu, da se višini še vedno nismo prilagodili. Zato Borut preverja zdravstveno stanje vsega moštva, kar naj bi bilo Alešu v pomoč pri odločanju. Dnevi počitka v oporišču potekajo med raznimi opravili. Drugi dan prevladujejo »žehte«.

Zavedajoč se izredno napornega dne, ki nas čaka, naravnamo budilko za 22. september že tretjo uro zjutraj. Odhod se zopet zavleče, ko se nosači obotavljajo in nergajo zaradi pretežkih tovorov. Zopet odidejo šele z dnem, ko sva z Bronom že daleč na ledeniku. V rekordnem času – v eni uri in štirideset minut – doseževa »Iskro«, kjer nas pričaka prvo neljubo presenečenje. Snežna vejavica v zadnjih dneh je povsem zasula šotor in velik kup opreme ob njem. Dovolj imava opravka, da za silo rešiva del opreme, ki jo bomo rabili tudi višje gori v steni. Svoje so dodali še krokarji in kavke. Ni bilo prvič, da so nam ti odlični jadralci s svojimi ostrimi kljuni naredili škodo. Kar so storili danes, je šlo čez rob. Vrečo z izbranimi živili in zdravili, pripravljeno za zadnji vzpon, so popolnoma uničili. Tako imenovani višinski komplet je zato popolnoma neuporaben. Sledi krokarjevih kljunov so bile povsod po grebenu, kjer so prejšnje naveze odlagale tovore v izkopane police. Prisegamo jim krvavo maščevanje, jim bo že dal naš ornitolog.

Medtem ko urejava razdejanje, pridejo tudi drugi. Le s težavo se sporazumemo

o nadaljnem vzponu, kajti nihče ni voljan ostajati v ozadju. Težko otovorjeni se vzpenjamo po razu in sredi dopoldneva doživimo drugi zaplet.

Bron dobi bolečine v ledja pa se mora odločiti za sestop. Tudi šerpe, ki so ob fiksnih vrvi prikorakali na raz, se upro in nočejo več dalje. Tu odlože tovore in sestopijo. Zato Janez prevzame Bronov tovor opreme, ki ga sestavljajo predvsem snežna sidra, in ga pritovori vrh snežnega raza do vrhnjega konca pritrjenih vrvi.

Jasno je, da je ta dan propadla možnost vzpona do tretjega taborišča. Z Maticem še vedno negujeva idejo, da bi prenočila pri Marjanovi skali, kjer se končujejo vrvi, jutri zarana pa nadaljevala z vzponom. Zato poleg normalnega tovora nosiva s seboj tudi vso opremo za bivač. Janez, ki opreme nima, sestopa nazaj proti »Iskri«. Doseževa markantno skalno štrlino vrhu neskončnih snežišč. Ko sekava v ledeno strmino polico za noč, nama je vse bolj jasno, da z bivačom nikakor ne bi izboljšala položaja. Dan naglo ugaša, medtem ko Matic pleza strmo proti desni proti velikemu žlamborju, preko katerega kanimo izsiliti prehod v lažji svet. Ta dan sva napela komaj 70 m vrvi, potem sva morala sestopiti. Z nočjo izplezava iz raza in sestopiva v »Iskro«. Garaški dan z višinsko razliko več kot 1000 metrov ni prinesel nič bistveno novega razen tretje grenčice tega dne: Bron sestopi v oporišče v Borutovo oskrbo. Očitno je, da nam začetna sreča obrača hrbet.

Snežni metež in stavka šerp

Jutro se rodi z medlim soncem v nenavadni sivini. Že zgodaj dopoldne megleni pajčolani zakrijejo sonce in gore, začne se vsipati nadležen moker sneg in ne pojenja. Po imenitni večerji, s katero Janez z enkratnimi zrezki zopet spravi v slabo voljo našega kuharja Pembo, prične snežiti kot za stavo. Nenehno otrešamo šotore. Okoli polnoči je snega za pol metra. Očitno je, da se zgrinja nad nas prava snežna katastrofa. Nekateri šerpski šotori so že polomljeni, le s težavo rešujemo vse tri prostore, ki jih pokrivajo najlonske ponjave.

Na gori imamo postavljenih dvoje taborov in vso opremo za nadaljevanje vzpona. Misli na plazove in vihar, ki bo uničil vse naše dosedanje delo, skušamo odgnati s pridnim odmetavanjem snega. Počasi se snežna ujma unaša, iz viharne noči se izcimi sivo jutro. Oporišče je zakopano v meter debelem snegu, pokrajina pa kaže podobo polarne puščave...

Kljub neprespani noči si naslednje dopoldne navežemo kratke Elanove smuči in uresničimo sanje o vijuganju v globokem snegu. Čeprav višina skoraj petih tisočakov ni najprimernejša, nam je himalajski smučarski svet vrnil precej dobre volje.

Popoldne, ko se prične kazati južna stena, zaskrbljeno strmimo v pobeljena pobočja in skušamo ugotoviti, kaj je z našimi tabori. Težki mōri, ki lega na nas, dodajo dodatno težo še šerpe. Grozijo z odhodom in zahtevajo dvojno puhasto opremo in dodatne nahrbtnike, torej našo rezervo. Zlasti zahteva po nahrbtnikih nam ne gre v glavo, saj še svojih nočejo nositi. Očitno je, da smo v resnih težavah, šerpe jih skušajo izkoristiti sebi v prid. Glavna preizkušnja čaka sedaj Aleša. Kako bo zakrmaril v mirnejše vode? Pogajanja potekajo dolge ure in se iztečejo v našo korist. Šerpe bodo namreč ostali v službi, vendar od njih kaj posebnega ne moremo več pričakovati. Popoldne pride od vedno zasedenega daljnogleda vesela novica, da očitno ni prek »Iskre« zgrmel noben večji plaz, čeprav o šotorih ni sledu. Šele tretjo noč v oporišču mirneje zaspimo.

Razdejanja na gori

Odhajamo ponovno v trde višinske razmere. Moramo prodreti do T_3 , postaviti T_4 in nadelati steno z vrvmi do T_5 , od koder bi se v skrajnem primeru že lahko odločili za vrh. Čas ne dovoljuje nobenega odlašanja več.

Kolona se prebija po poti, ki je bila že nešteto krat prehojena, pa se nam zdi danes najtežja. Gazimo še vedno globok sneg, žge nas vroče sonce. Vzpon proti Črni glavi opravimo to pot po široki in izpostavljeni gredini, izredno slikoviti, in kar je glavno skoraj brez snega. Pozno popoldne smo dosegli ploščad, kjer je stalo taborišče »Jugexport«. Pravim je stalo, kajti od slikovitih višinskih šotorov je ostalo le nekaj v tla zbitih pojav, opremo pa komaj opazimo v zametih. Prej prijetno okoličino pometajo divji sunki vetra. Zaman iščem značilno rdečo pego, ki naj bi označevala »Iskro«. Uresničujejo se naša najbolj črnogleda pričakovanja. Če je plaz zasul »Iskro«, potem je odprave konec. Zgoraj je že ves kisik, vrvi in druga prepotrebna tehnična oprema.

Z nočjo nekako usposobimo šotore. Vso noč se stresajo v divjem vetru. V grebenih orgla vihar. Kakor da so tu gori zelo prometna letovišča. Odhod se zavleče, razmere kmalu pokažejo roge. Janko in Kunstelj zaman rijeta za svojo opremo, ki sta jo ob sestopu vedno puščala na skalovju ob robu ledenika. Vse dopoldne imata dovolj

dela, da premečeta kupe snega in se končno spet opremita. Veter nas izčrpava, ko rinemo v zadnje strmine pod »Iskro«. V vršnih delih gore gospodari veter s takšno silo, da ga že težko poslušamo. Končno se pretolčemo do zadnjega ledeniškega roba, odkoder so se za lučaj daleč običajno pokazali šotori »Iskre«. Dolina velikanske ledeniške razpoke, kjer naj bi stala »Iskra«, je popolnoma zasuta. Kje so šotori? Potem zagledamo v snegu košček oranžnega najlona. Vse drugo sta sneg in veter zbrisala s površja ledenika. Globoko pod snegom leže porušeni šotori in oprema. Vrv, ki je držala na greben, je veter odnesel pošev po pobočju. Sreča v nesreči pa so do golega spihana pobočja raza in celotnega ostenja, tako da se vsaj plazov ni bati.

Odkopavamo zamete in ko se nam pridružijo še šerpe, končno le izkopljemo 6 m dolgi dvojni šotor. Ogrodje iz steklenih vlaken je poškodovano, moramo ga zamenjati z novim, predvsem pa so prizadete zadržge vmesnega prostora. Poglavlje zase je odkopavanje spodnjega šotora, ki ga je sneg še globlje zasul. Do večera nam uspe za silo usposobiti tudi tega. Končno je tudi taborišče »Iskra« za silo ponovno vzpostavljeno.

Še ves naslednji dan se trudi ekipa, da dobi »Iskra« urejeno podobo. Popoldne pritovorita Den in Cic s tremi šerpami dodatne tovore, tako da lahko naslednji dan, 3. oktobra odrinemo na končni vzpon do T₃. Ekspedicijski stroj se nekako zopet uteka.

V šotorih se skušamo kar najudobneje namestiti, kajti »Iskra« bo očitno najbolj naseljeno taborišče na gori. Nad njim ne bo več prostora niti možnosti za kakršno koli udobje. Vse prekmalu smo spoznali, da tudi »Iskra«, postavljena na varnem platoju, še zdaleč ni tabor, v katerem bi si odpočivale naveze. Veter izza francoskega raza se ves čas »ekspedicije« praktično ni več polegel. Življenje v »Iskri« se je spreverglo v večno odmetavanje snega s šotorov, zares prav neznosno.

3. oktobra zaropota budilka že ob treh. Pripravljamo se na veliki dan. To pot nas gre v steno šestorica, da končno vendarle dosežemo nekakšen snežni raz v zalomljenem delu stene precej visoko nad žlamborjem. V »Iskri« si natovorimo le manjše količine opreme. Neprijeten vzpon po razu nas sorazmerno naglo privede do velikega prostora, kjer se je pričel nepretrgan niz vrvi in kjer je ležala zakopana večja količina opreme in hrane. Naložimo si vsak, kot ve in zna, potem pa se posamič, neodvisno drug od drugega s prižemami vzpenjamo navzgor. Tam smo pred snežnim viharjem zabili zadnje kline in pritrdili zadnje metre vrvi. Žlambor nas pozdravi kot stare dobre znance. Težavni prehod nas ne razočara in po dobrih razčlembah dosežemo lažji svet na desni.

Prva noč v »Induplati«, 7200 m

17 dolgih dni je minilo, odkar se je globoko spodaj na ledeniškem platoju razcvetel rdeči mak »Iskre«. Bil je na oko edino uporabno mesto za taborišče na vsem neskončnem vzponu do sem gor. Sedaj smo tu na višini 7200 m. S težkimi bremeni se skušamo nekako obdržati na pobočju. 900 m vzpona v enem zamahu je sicer lep dosežek za himalajske razmere, obenem pa pogubno spoznanje, da je višinska razlika vse prej kot primerna za delo v steni, kot je Makalujeva.

Sunki vetra vrše prek pobočij, kot bi hoteli upihnniti sončno luč. Vedno hladnejša se naglo pogreza za divji Čamlangov greben. Ali bomo odkrili primeren prostor za mali višinski šotor?

Den, Kunstelj in Matic sestopata ob pritrdjenih vrveh proti vse bolj mračni dolini, kjer se na umazani belini ledenika le še motno odraža pega taborišča Iskra. Tu zgoraj še rdi blede odseve zadnjega sonca, vse močnejši sunki vetra najavljajo trdo višinsko noč. Vsak krepkejši zamah snežne lopate naleti na trdo granitno pečevje. Treba je v strmo pobočje izkopati teraso le nekaj večjo od kmečke mize, vendar so vsa prizadevanja le ničeva.

V trdi noči se trudimo, da bi usposobili plahutajočo šotorsko ponjavo, pa je veter vselej močnejši. Puhaste rokavice ne prijemajo pritrdilnih vrvic, če pa jih slečem, se mi takoj zanohča, da od bolečine škripljem z zobmi. Zasilno pripeti šotor plahuta in poka na izpostavljenem robu. Zunaj ni ravnega prostora niti za stopinjo. Na edini bombici butana si kuhamo pozno v noč skromne količine tekočin. Pa kaj ko potrebujemo več kot debelo uro za liter mlačne vode!

Kljub temu je razpoloženje – dobesedno – na višini in zdi se, da pred nami nekaj časa ne bo težav.

4. oktobra s prvim dneh kukamo v viharji dan. Kot lene mrzlokrvne živali se okorno premikamo v pretesnem šotoru, ki komaj še zasluži svoje ime. Z Marjanom se le počasi odpravljava, da bi prodrla kar najvišje navzgor po steni. Skalni odstavki, ki so prevlečeni s tankim pozljedom, zahtevajo previdnost. Veter hromi voljo in zavira napredovanje. Sunek te zasači na najnerodnejših mestih, zato morava plezati skrajno

napeta. Trošiva moči tudi tedaj, ko tega ne bi bilo treba. Z »Induplati« držijo strmo proti desni razčlenjena in vetru izpostavljena stena. Veter rohni in ko nastopi trenutno zatišje, dobi občutek, kot da je vse skupaj privid. Nenadni sunek, v katerem komaj obvladaš ravnotežje, te hip nato postavi nazaj v kruto resničnost. Veter je hinavec, ne smeja mu zaupati.

Počasi minevajo skalnate strmalice in že sva na prvem večjem snežišču. Varljiv teren brez opore. Ukrotila ga bova z drobno najlonsko vrvjo, ki se kot življenjska nit vzpenja na goro. Kljub vetru, ki naju peha navzdol, sva optimista. Uro po poldnevu zabija zadnji klin v višini nekaj čez 7300 m. Nekaj globokih vzdihov in glava se počasi zbistri. Očem, ki so bile ves čas vzpona uprte le v naslednji stop, se odpira razveseljen pogled: brezmejno morje belih špirov in grebenov, ki se kopljejo v soncu. Zdi se, kot da plavajo na kipečem morju oblakov. Oba velikana Pik 6 in raztreskani Čamlang bi človek kar prijel. Gledamo se kot enak z enakim. Na razbitem podnožju stene pa se vleče vrsta drobnih pik, kolona šerp in sahivov, ki gredo v »Iskre«. Potem je treba navzdol in to z veseljem. Spodaj je zrak gostejši in vsaj nekaj udobja. Zapeljeva se ob vrveh čez znane skalne odstavke mimo plahutajočega šotora T₃. Spodaj se veter pomalem unaša. Že je tu znameniti žlambor, kjer so nas ob zadnjem poizkusu zasipali plazovi novega snega in potem neskončne strmine do raze, kjer se končajo vrvi. V poldrugi uri poročava številni družbi v »Iskre«. Tu spodaj so domala vsi šerpe pa še Aleš, Cic, Den, Kunstelj, Matic in Janko, ki bodo spravili vse potrebno v »Induplati«. Še vedno upamo, da nam bodo šerpe priskočili na pomoč, ko bo šlo za končni bitji ali ne bitji.

Na goro torej odhaja velika skupina, z Marjanom pa greva na zaslužen dvodnevni počitek v »Jugoexportu«. Pridružijo se nama še Janko, Kunstelj in Borut, ki je dosegel danes svoj višinski rekord z vzponom v »Iskre«.

Proti taboru 4

Peti december je dan počitka za našo skupinico v »Jugoexportu«. Ves dan prebijemo ob butanskih kuharstvih in se ukvarjamo s kuharskimi umetnostmi. So pa tudi s tem precejšnje težave, kajti velike štirikilogramske jeklenke so nam pošle. Za taborišča so najprimernejše. Tudi največja – desetikilogramska bomba nam ne more pomagati, je nekaj narobe z reducirnim ventilom. Tako nam ostajajo na voljo le mali kuharstvi, ki ne morejo dovolj hitro streči našim željam.

Skupina šerp, ki jih vodijo Aleš, Cicko, Den in Matic se šele nekaj po deseti uri dopoldne pojavijo kot drobne pike na razu. Danes je na programu velik transport v »Induplati«. Predvsem gre na goro kisik.

Med opravljanjem napeto spremljamo napredovanje drobnih človeških mravelj, ki se počasi pomikajo po mogočnih plečih gore. Zelo počasi napredujejo in šele popoldne, ko megle zagrinjajo steno, dosežejo žlambor.

Ob 18, ko je na sporedu zopet radijska zveza, zvemo resnico. Ves transport je obtičal na snežiščih nad žlamborjem, do taborišča pa je še kakih 150 m. Fantje so imeli velike težave z nosači, ki niso vajeni plezati v svetu brez počival. Tako je ostalo zgornje taborišče neopremljeno, veselo razpoloženje pri nas v »Induplati« pa se nekoliko poleže.

Z nočjo se prične siliti sneg. Jutro 6. septembra je bilo megleno in je grozilo s temnimi oblačnimi gmotami. Umirjeni Zoranov glas nas ob prvi jutranji radijski zvezi hladnokrvno obvešča o slabih vremenskih prognozah. Makalujev vrh si je nadel značilno oblačno kučmo, za francoskim grebenom pa se enaka oblačna tvorba košati tudi nad Everestom. V oporišču zmanjkuje kurjave. Dva kuharja morata s kukriji iskati korenine pritlikavega brinja v okolici. Čeprav je v dolini še precej starega snega, že opoldne poročajo, da je zapadel nov, najslabša pa je novica o nosačih iz Sedue, ki da jih ni od nikoder.

Iz »Iskre« pridejo šerpe. Pridruži se jim še Borut in skupina naglo izgine za robom v prijaznejšo dolino. Povedo, da je v »Iskre« neprijetno, ker veter in sneg vztrajno zasipavata šotore. V »Jugoexportu« imamo popoldne veliko žehto. Skozi megle sili sonce. Umivamo se s snegom in uredimo že dokaj zanemarjeno notranjost šotorov. Zvečer smo kljub celodnevemu turobnemu vremenu in ne najboljšim novicam židane volje. Pomalem se nas že loteva domotožje. Je pač jesen in tisti čas, ko v naših domačih gorah žare čudovite jesenske barve in še vedno se najde kakšen prav poletni dan.

Vsa noč med šestim in sedmim oktobrom smo otresali šotore »Jugoexporta«, ki ga je zasipaval volhki sneg. Zjutraj poročajo tudi iz doline o dvajsetih centimetrih novinčka. Slabo uro po prihodu skupine iz »Iskre« se odpravimo v ples vetrov prek ledenika, pa že ne najdemo nobenih sledov sestopajočih. Zadnje strmine pod razom pa so na golo spihane.

V »Iskri« je precejšnje razdejanje. Zlasti je prizadet spodnji šotor za šerpe. Odkopavanje je pravo Sisifovo delo.

Sredi noči se zopet zbudijo vetrovi in z večjo silo pometajo po ledeniški ploščadi. Šotori se stresajo kot velike živali v smrtnih krčih.

Po viharu noči se z Marjanom nerodno pripravljava na odhod. Prav nobenega veselja ne čutiva ob pogledu na neprijazno okolico. V »Iskri« ostaneta Kunstelj in Matic.

Vzpon po razu nama pije moči. Prištevava ga med najneprijetnejše doslej. Z zabitim cepinom pričakujeva vetrne sunke, ki butajo z vseh strani. Le počasi pridobivava na višini. Nad žlamborjem je še slabše. Ko mineva skladišče opreme, izkopano v snežišče, se morava prav neugledno plaziti ob vrveh, še največ pa visiva na njih pripeta s prižemami. Končno šotor! Bolje rečeno, kar je od njega ostalo. Sprejme naju plahutajoča ponjava s potrganimi vrvicami in polomljenim ogradjem. Smolo imamo, da je edini primeren prostorček za šotor prav na najbolj vetrovnem delu naše poti. V upanju na vsaj malo zavetja se zavlečem pod plahutajoči najlon pa mi je že v naslednjem trenutku jasno, da je veter močnejši. Hlastam za zrakom in skušam odtrgati najlonsko tkanino, ki me hoče zadušiti. Dve debeli uri se trudiva, da za silo usposobiva šotor. Pri tem skušava nekako ohraniti prste na rokah, pa za nameček izgubim še rokavice, ki kot izstrelek izgineta nekam nad praznino.

Bliža se noč bolj podobna bivaku kot taboriščnemu življenju. To stalno zavijanje in plahutanje je bolj moreče kot ne vem kako težko plezanje. Kljub vsemu z jasnega neba neprizadečo mežikajo zvezde. Šele pozno ponoči se pogreznava v nemiren sen. Rafali vetra poskrbe, da zjutraj vsaj z zburjanjem nimava težav.

Motne glave skušam ohraniti kuhalnik in posodo, v kateri se tali sneg. Skušava skuhati nekaj prave kave. Počasi nama gre od rok.

Že ob osmih, ko je južna stena še v globokih sencih, načenjava strmo skalno pobočje nad »Induplati«. Že pripetih 150 m vrvi naju nekoliko ogreje za neznan svet višje zgoraj. Opremljena sva z vrvimi, kolikor jih bova potrebovala do četrtega taborišča, s seboj pa sva vzela dokaj železa.

Nad taboriščem gre smer strmo proti desni navzgor po nekakšni rampi. Kakšnih 400 m nad »Induplati« strmi gladka granitna stena, ploščata in nepristopna. Le v desnem delu naše načrtane smeri upamo na uporabne prehode.

Počasi se prikraadejo sončni žarki izza japonskega grebena, vendar zaradi tega ni niti najmanj topleje. Veter se neprestano zaganja v skalne štrline, za katerimi skušava najti zavetje.

Dragoceni čas nama jemlje zabijanje klinov. Spotoma prečkava nekaj snežišč, ki so v običajnih razmerah najlažje prehodna, v takšnem vetru pa se plaziva čeznje, dokler prsti ne začutijo varnejše opirke v skalah.

Dan se nagiblje v pozno popoldne, ko lezeva zadnje raztežaje pod snežišči, kjer računamo na primerno mesto za taborišče 4. V neskončni globini pod nama leži lisasti barunski ledenik kot velikanska predpotopna žival. Taborišče »Iskra« na platuju je le še drobna točka na beli ploščadi. Vsi vrhovi so že pod nama. Tudi močniji Čamlang in Barun Tse. V dolinah se gostijo sence, stena pa si nadeva barvo razlitega zlata. Marjan leze zadnji raztežaj do roba granitnih plošč, kjer se pričenjajo snežišča, vendar ga ne vidim. Dan počasi ugaša, naju pa še čaka neskončni sestop v »Iskro«. Končno se le prikažejo zgoraj noge z ostrimi zobmi derez, ki škrtajo ob trdi granit. Delo današnjega dne je opravljeno, pot do tabora 4 je prosta.

Navzdol gre mnogo hitreje. Pritrjene vrvi naju varno vodijo preko pobočij, ki so nama vzela skoraj ves dan. Prekipevava od navdušenja.

Medtem sta plahutajoči šotor »Induplati« naselila Kunstelj in Matic. Sonce se kot velika bleščeča krogla pogreza za nazobčanim obzorjem gora. Neskončne ledene drsalnice južne stene, kjer oko zaman išče opore, nam postajajo domače. Z mrakom doseževa Marjanovo skalo. V trdi temi sestopiva do začetka raza. Tu morava nagli sestop krepko zavreti. Ob zadnji vrvi, ki drži na ledeniško ploščad, skoraj stečeva navzdol. Den in Janko naju pričakujeta s pijačami. Zaradi zamude je določena zadnja radijska zveza med taborišči šele ob 21. Še vedno zaman pričakujemo posebne vremenske napovedi za obe ekspediciji na Everestu in Makaluju. Sicer pa tako nimamo kaj izpraševati. Spodnji šotor »Iskre« je na tleh, gornji, ki je stalno zaseden, pa tudi povsem zasut. Nihče več zares ne prijema za lopato. Aleš je z opravljenim delom zadovoljen, saj dogodki zopet tečejo po planu. Končno se nam zopet nasmiha sreča. Pot do »Save«, kot smo imenovali četrti tabor, je odprta in s tem dosežena višina kakih 7400 m.

Nemirno in vetrovno noč do devetega na deseti oktober zarana zmotita Janko in Den, ki odhajata proti »Induplati«. Šotori »Iskre« so že krepko izdelani, dno zanič, ni nobenega udobja. Včasih skozi priprto ponjavo na vzhodu zreva gor v raz. Nekdo je očitno zadel na težave. Potem se spodnji obrne v sestop. Kmalu izveva neprijetno resnico. Vrača se Den, boli ga grlo.

Do večera doseže zgornja naveza prečnico daleč v desno. Tisto mesto nas skrbi. Novice od zgoraj so vzpodbudne. Potem oba sestopita in v »Induplati« nekako tesno nočijo Kunstelj, Matic in Janko. Zvečer se veter poleže in jutro 11. oktobra se rodi kristalno čisto in nenavadno mirno.

Zreva po vrhovih, kjer se prižigajo plameneči vrhovi v jutranjem soncu. Pripravljava se na sestop v ogorišče, še prej pa želiva slišati najnoveše novice v oddaji ob 8. Ni nobenih izprememb v planu in tako se že v krepki pripeki zapodiva proti »Jugoexportu«. Pozno dopoldne naglo iznubljava višino. Kot na krilih se spuščava po strmih zagruščenih žlebovih dol do umirjenih Barunovih voda. Nasmejani obrazi Zorana, Aleša in Pembe s polnim čajnikom pijače je nagrada za dolgi sestop. Na gori je izredno mirno. Vsi upamo, da se začenja tolako pričakovano obdobje lepe jeseni.

Da bi do noči dosegla »Jugoexport«, odideva z Marjanom 14. oktobra zopet na goro.

Proti 8000

Nekoliko nemirna, čeprav še znosna noč, vendar jasno jutro. Naveze so ta dan zelo živahne. Den z Gjalzenom in Vangčukom je na poti proti »Savi«. Aleš z dvema šerpama poroča z raza o naraščajočem vetru. Matic in Janko sestopata. Zavzeto poslušava njune izjave. O nadaljnjem vzponu sta optimista. Ko lezeva v breg pod »Iskro«, se po nebu razpredajo cirusi, Makalu pa si je nadel zopet značilno lečasto pokrivalo.

Zgoraj se je nekaj zataknilo, kajti na razu zagledava Vangčuka, ki sam sestopa, Den z Gjalzenom pa je še visoko v žlamborju. Vangčuk se je obrnil že v »Induplati«, Gjalzen pa je klonil na začetku snežišč pod »Savo«. Noben od šerp ni prinesel tovora do cilja. Vetrovno noč divje konča budilka, ki to pot ne zataji. Po dveh urah priprav, ko se nalivava s kuhano sadno juho, ko navezujeva dereze in premišljujeva, če le nisva na kaj pozabila, zakoračiva v mrzlo jutro. Po grebenih razsaja vihar, temni oblaki na zahodu se zlovešče pripravljajo, da preplavijo najvišje gorove sveta. Slabe volje opazujeva neprijazna vremenska znamenja. Na srečo ostaja vreme le pri groznjah. Težki krošnji tovoriva, kajti v višinah ni nikoli dovolj opreme in hrane. Že ob devetih sva pod žlamborjem. Zdi se, da se še veter nekako unaša in prav pod žlamborjem so čudne vremenske razmere, noge nama zmrzujejo, glava pa žari v sončni pripeki.

Ko mineva skladišče kisika v snegu nad žlamborjem, veva, da imava do »Induplati« le še dobrih 150 metrov. Pod nama sestopa šerpa. Zapustil je Aleša na poti v »Savo«. Drugi nosač je vztrajal. Očitno je, da višine nad »Induplati« šerpom ne prija. Drug za drugim propadajo nosaški transporti v višje predele. »Sava« je bila še popolnoma neopremljena.

Nekaj pred dvajstjo se že privlečeva po vrveh v »Induplati«. Spodnji šotor je le še oranžna cunja, s katero pometa veter. Držita jo le dve že močno načet vrvi. V zgornjem šotoru je pravo razdejanje. Nekaj časa traja, da ugotoviva vzrok nereda in predvsem smradu, ki napolnjuje šotor. Bolni Šerpa, ki ni mogel z Alešem, se je očitno v strahu pred globino in vetrom olajšal kar v šotoru! Tisti trenutek sva klicala na njegovo glavo jezo vseh desetih bogov in demonov, v katere veruje. Medtem z odporom skušava nekako urediti zmešnjavo snega, hrane, opreme in zdravil. Popoldne med pripravami na nemirno višinsko noč opazujeva Aleša, ki s šerpo sestopa iz »Sava«. Nosač mu je sicer sledil do taborišča, toda prišel je brez tovora. Obupujemo nad tolikanj hvaljenimi višinskimi nosači. Tudi v prihodnje se stvari niso izboljšale. Ni ga bilo šerpe, ki bi prišel s tovorom v »Savo«, čeprav jim je bara sahib Aleš obljubljal bogato dodatno plačilo. Le kratek oddih si privoščita, potem pa se naglo spuščata proti »Iskri«. Velike snežne zastave vihrajo na Čamlangovih grebenih, ko se pogreza sonce v nasekano zahodno obzorje. Še dolgo se ostro odražajo ostri špiki gora na plamenečem zapadu. Med vsemi je najdrznejši Gaurisanhar, morda tudi zaradi svoje do danes še neosvojene krone. Medtem se z Marjanom ubadava s kuhanjem, ki v plahutajočem šotoru zahteva pravo ekshibicijo. Kuhalnik ugaša, kadar pa se veter zažene, ga morava držati, da se ne prevrne. Z muko pridobljena topla pijača je v tistih razmerah višek ugodja.

Zadnja radijska zveza prinese razburljivo novico, da so doživeli v »Jugoexportu« požar. Uničil je nekaj opreme in polovico dvojnega šotora. Sicer pa je po taboriščih vse po planu.

Pekleni mraz 16. oktobra naju dolgo zadržuje v šotoru. Sključena pod divje plahutajočo šotorsko plahto skušava ujeti kakšno besedo po radiju. Brez uspeha. Globoko spodaj na koncu snežnega raza se premikajo tri točke, Kunstelj z dvema šerpama na poti v »Induplati«. Nekaj pred poldnevom doseževa zgornji rob skalne rampe, ki prehaja v večja snežišča, v katerih nekje tiči leva taborišča »Sava«. Na poti naju pričaka dodatno breme tega dne, odloženi tovor Denovega šerpe. Na srečo

je v zavoju večinoma hrana, zato si ga naložim rade volje. Že po nekaj desetinah metrov pa dobra volja skopni, saj se z dvojnimi tovorom le s težavo vlečem naprej. Marjan se mi naglo odmika. Divji veter odnaša vrvi v velikih lokih nad brezna. Vse moči napenjam, da se obdržim na krhkem snegu. Slabih dvesto dolžinskih metrov me loči še do »Sava«, kjer Marjan pravkar načena pogovor z drugimi taborišči, pa se mi zdi pot dolga kilometre. Vendar tovor mora prispeti na cilj. Stiskam zobe ob vsakem koraku, vlečem vase zrak, ki ga je tako malo. Riba na suhem sem. Ker šerp nismo mogli uporabiti za višje transporte, varčujemo kisik. Do sedaj ni še nihče uporabljal. Končno majhna, ozka léva v strmem snegu! »Sava« je pripeta kot orlovsko gnezdo nekako 7500 m visoko. Ploščata in navpična stena da taboriščem je kot obrambni zid pred višjimi deli gore. Ledeniki in grebeni v globinah se združujejo v divjem kaosu gorskih sil. Tudi najvišji vrhovi so postali nekam pohlevne gore. Nad nama pa je še kilometer stene. Njeno ogromnost dojameš šele, ko se tedne dolgo pehaš po pobočjih, za merila pa jemlješ alpske stene.

Prihaja eden tistih večerov, ki jih človek, povezan z gorami, nikoli ne pozabi. V doline se že plazi mrak, se zgošča v temo, tu gori pa še trepeče zadnji odsvit dneva. Ta pogled iz osrčja gore je nagrada za težki dan. Vsem navkljub zapojeva nekaj domačih. Za hip izgine odurni občutek mraza, ki bode v sleherni del telesa. Tudi Kunstelj, ki se je z dvema Šerpama naselil v »Induplati«, po radiju tarna zaradi mraza, sicer pa upa, da bo vseeno uspel pregovoriti šerpe za nadaljnji vzpon na »Savi«. Potem utihnejo radijski sprejemniki in posvetiva se kuhanju. Izbire ravno nimava, le juhice. Dve debel uri potrebujeva kuhalnik, da iztisne iz ledu liter tekočine, še eno uro traja, da nastane nekaj, kar se lahko imenuje juha. Potem naju premaga nemiren spanec. Podzavestno se stiskava k steni, ko zarohni veter.

Pekleno mrzla noč od 16. na 17. oktober naju je zdelala.

V »Savi« ponovno razočaranje. Nihče se čez dan ni prikazal sem gor. Po radiju zveza, da šerpe niso hoteli naprej in tako smo ob še en transport prepotrebne hrane in opreme. Nanje se ne moremo več zanašati. Pozno v noč se potem še ukvarjava z juhami. Po dolgih urah iztisneva iz kuhalnika eno sadno juho in liter snežnice. Za uspavanko novega dne, ki ga štejeva za najhujšega v svojem življenju, nama rohni vihar.

18. oktober je verna podoba prejšnjega dne. Zopet morava na goro, da dokončava etapo do T₅. Marjana se lotevajo ozeblina. Po eni juhici na dan in šestih dneh vzpona človek pač ne more biti preveč vročerkven! Potem se pa radijski zvezi in neskončnem pripravljanju ob pol desetih le podava na pot, ki je čista kopija včerajšnjega vzpona. S seboj tovoriva višinski šotor in vse za peto taborišče. Z višine izstopne rampe opazujeva tri temne postavice, ki sestopajo po razu. Kunstelj in šerpe odhajajo z gore. Zdi se mi, kot bi odtekala kri iz ekspedicijske žile. Krčevito utriplje ob vedno slabših okoliščinah.

Na depozitu se otovoriva z dodatno opremo, potem pa se kalvarija nadaljuje preko snežišč, ki jim ni konca. Vztrajno se poganjava kvišku, se upirava vetru in rijeja po skalah v upanju, da nama naklonijo primerno razpoko za klin. Pozno popoldne načenam novo stometrsko vrv že blizu snežišča, kjer naj bi stalo T₅. Marjan me varuje pri skalni škrbini, ki gleda iz snežišč. Po grebenskih stolpih, ki so tako blizu, da bi jih prijel z roko, se pode vetrovi, tu spodaj pa je pravo zatišje. Podivjani elementi se nekako uničujejo in razmere postajajo kar znosne. Skale in snežišča se počasi odevajo v škrlat ugašajočega dne. Hlastaje za zrakom se poganjam kvišku. Strm kaminček v granitnem skoku, nato zopet snežišča. Zgoraj skalnat pas pa spet plitvo zasnežen žleb. Pol ure traja, da odkopljem primerno razpoko. Raztežaj višje se pričanja snežišče, kjer naj bi stalo T₅. Naj tvegava bivak? Bilo bi noro. Toda ura se nagiblje čez peto popoldne. Le misel na jutrišnje ponovne muke in izčrpavanje me zadržujejo na mestu. Do radijske zveze je le še 40 minut, aparat pa visi 300 m nižje na izstopni rampi. Špiki zahodnih gora, kot da podpirajo žareče sonce, ki nezadržno tone za obzorje. Obotavljal sem se, sam ne vem zakaj. Obrnem se, da bi pustil tam pri zadnjem klinu del samega sebe. A treba je dol. Dvesto metrov niže čaka Marjan, trd od mraza. Roke mu zmruzujejo, privezoval je zrahljane dereze med vzponom. Beživa navzdol. Ob šestih sva na rampi pri radijskem sprejemniku. V divjem vetru se ne moremo sporazumeti. Zamrznila sta nama tudi fotoaparata.

V zahrbtni temini se spuščava po vrveh. Samodejno koračijo noge po granitnih ploščah in ledu vse nižje proti varnemu zavetju v »Savo«. Že sva mimo zgornje rampe. Potem Marjan nenadoma izgine in le napeta vrv priča o dogodku, ki ti v običajnih razmerah zmehta kolena. Hip nato sem na istem mestu tudi sam. Na gladkih poledenelih ploščah zdrsnejo zobje derez in znašla sva se nekaj metrov nižje. Sitna zadeva s slabo pritrjenimi vrvmi in apatičnost po prestanih naporih naju za kratek čas zbistrijo. Potem gre vse po starem. Marjan ima resne težave s prsti. Prsti na nogah naju že dva dni bole. Torej še ne more biti hudega. »Sava« je bila za naju tisti večer kot obljubljena dežela.

Veter je čez dan opravil svoje in izpremenil šotor v neugledno plahutajočo stvar. Kljub temu se nama zdi léva z zavetjem višek udobja. Z otrplimi rokami sezuva Marjan dereze.

Noč prinaša razpoloženje, ki je za spoznanje turobnejše od dosedanjega. Mesečina siplje svetlobo preko pokrajine. V šotoru se nabira ivje in veter ga neprijetno osiplje. Skušam pričarati nekaj tekočine na brlečem kuhalniku. Že šest dni čutiva pomanjkanje tekočine in tudi današnja noč ne bo popravila. Računava na Janka in Matica, ki bosta prišla z dvema šerpama sem gor. Premlevava dogodke in željno čakava na prve kaplje pijače.

Prvi obrok je ekstrakt limonade z masnimi cinki včerajšnje juhe, naslednjega pokonča močni sunek vetra. Sita vsega odneha in skušava zaspati. Nase navlečeva vsa oblačila, v puhovki pa najdeša svoj prostor tudi fotoaparat in radijskoodajna postaja. To noč kljub hudemu mrazu sorazmerno dobro prespim in zjutraj nekoliko vedreje gledam v svet, čeprav situacija ni rožnata. Nestrpno pričakujem pogovor z dolino. Aleš bo odločil o nadaljnjem dejanju in nehanju. Zavedava se posledic tudi lažjih omrzlin. V spominu so mi še poročila z mednarodne IHE in spopadi med udeleženci po nesreči, ki je terjala smrt indijskega alpinista. Zato naju Aleševa odločitev ne preseneti. Marjan mora nemudoma v oporišče, kjer bo Borut odločil kako in kaj. Za Marjana je to nedvomno huda odločitev. Tudi jaz čutim, da mi s tem visoki cilj uhaja.

Medtem ko navezujem dereze, se na belih pobočjih raza prikažejo štiri drobne točke: Matic in Janko s šerpami na poti v »Induplati« in »Savo«.

Spet se oklepava vrvi, ki jih zanaša veter. »Induplati« je opustošen. Marjan sestopa sam. Oba sahiba sta s šerpama še prilezla do Marjanove skale. Skušam urediti zasila notranjost šotora, medtem pa izbiram hrano, kajti na »Savo« mora na vsak način tovor hrane.

Končno je zajetna krošnja natovorjena. V sprejemniku zaslišim končno Aleševo odločitev: Tovor hrane v »Savo«, jutri pa moram sestopiti, kajti sicer bo gneča, ko pridejo šerpe, Matic in Janko. Kdo bi vedel, da se bo tudi ta transport končal v »Induplati«, naslednji pa že kar v »Iskri«. Šerpe so popolnoma odpovedali.

Potem se odpravim nazaj gor ob neskončnih vrveh. Vzpon mi pobere dokaj moči, ki pa jih kanim nadomestiti z izdatnim obrokom hrane. Medtem je veter ponovno načel šotor. Popravilo mi vzame dve uri popoldneva in zadnje rezervne ogrodne police. Potem velja glavna skrb hrani in kmalu se pobožno bašem s praženim rižem in šunko. Kako malo pravzaprav potrebuje človek, da je zadovoljen.

Sedaj sem tu zgoraj sam. Zadnja noč v »Savi«, ki mi bo zaradi neke posebne sreče ostala vse življenje v spominu. Nanjo me bo spominjal za pest debel granitni kos, ki je okoli enajstih ponoči nekje na višini 8000 m pričel svojo naglo pot v dolino. S samotnimi mislimi sem ždel tisto noč ob kuhalniku in ničesar mi ni manjkalo. Grenko spoznanje, da očitno ne bom dočakal ponosnega vzpona na goro, mi je grenilo misli. Potem nenadoma oster pok, ki mu ne vem vzroka, le tik nad glavo so se skozi luknjo v dvojni šotorski steni prikazale zvezde in medla mesečeva svečava je zaplesala po notranjosti. Pod rokami začuti tisti kamen, naslednji hip pa me prešine spoznanje »Gora ni hotela!«. Kako da sem se ravno tisti hip sklonil in premešal snežno brozgo? Potem sunek vetra opravi tudi s posodo. Dan sklepam s precejšnjim občutkom sreče. Skozi luknjo strmim v viharo noč in stiskam v pest tisti košček Makaluja. Zdaj mi s knjižne police utrinja spomine na tisto noč.

Jutro 20. oktobra. Potrpežljivo pričakujem zvezo z oporiščem in prizadevno grejem oddajnik na prsih. Znani hreščeči glasovi, ki sporočajo o nadaljnjem poteku odprave, prinašajo domačnost in vzbujajo domotožje. Skušam se tolažiti, saj program ostaja neizpremenjen. Borut sporoča Alešu, da morata Bron in Marjan v oporišče. Prvi bi utegnil imeti vnetje slepiča, Marjan pa resneje prizadeta dva prsta na levi roki. V »Iskri« se Cic pogaja s šerpo, ki zaradi vetra odkloni vzpon v »Induplati«. Enake težave imata Janko in Matic z Vangčukom in Čumlijem, ki nikakor nista voljna nekje v »Savo«. Oba sta med francosko odpravo leta 1971 na Makalu dosegla najboljši uspehe. Čumbi je bil celo v zadnjem taborišču. Še tolažba zame ob vremenski napovedi: Veter v višinah 7000 m še naprej preko 100 km/h pri temperaturi -25°C . Z nekoliko lažjim srcem sestopam.

Kdo bi razumel občutke, ko človek zapušča goro, ki ti je v dolgih tednih izpila moči in izsušila telo! Slutim, da imamo le še prav malo možnosti za vzpon na vrh, čeprav je cilj takorekoč pred vrati. Steno bi si lahko očitno še priborili, veter na vršnem grebenu pa ne kaže, da bi popustil. Petdeset dni že oblegamo gorski kolos, nimamo več mnogo časa. Nenavadno vztrajno se misli vračajo v tisti snežni žlebič, kjer sem zabil svoj zadnji klin tisti večer. Nekje pri 7900 m mora biti. Osebni višinski rekord. Pa kaj neki pomeni vse to? Tveganje brez smisla, bi dejali mnogi. Kaj vse tvegajo ljudje? Življenje žrtvujejo za ideale, ki morda ravno meni niso razumljivi. Pa naša

gora? Zdi se mi dovolj lep cilj za vse, kar sem in še bom doživel na tem hribu. Marsikdaj odloča tudi sreča!

»Induplati« je plahutal v vetru in oba sahiba sta še vedno pregovarjala šerpi. Slabo kaže. Z mešanimi občutki se razidemo. Počasi izaublijam višino. Že je tu žlambor, vrv niha v velikih lokih. Marsikateri klin je že popustil. Potem neskončna snežna pobočja po razu. Camlangovi in Baruntsejevi grebeni postanejo spet mogočni. Zgornja pobočja Makaluja neprizadeto gledajo na zavrnjeno človeško ničo na umiku. Popoldne se vrnete tudi obe šerpi z »Induplati«. Zadeva se nam zdi že kar sama po sebi umevna. Tako je spodnji šerpovski šotor »Iskre« polno zaseden. Toda ne za dolgo. Preden se zavemo, izginejo vsi štirje brez vprašanja proti »Jugoexportu«.

21. oktobra se Cic in Kunstelj po planu odpravita proti »Induplati«. Zelo počasi napredujeta po razu. Očitno ta dan ne bomo imeli sreče. Kunstelj se kmalu vrne, ob dvanajstih pa tudi Cic. Zdravje in energija mošтва se počasi krhata. Cicko ima težave s križem, preveč je imel dela ob zadnjem neuspelem transportu, Kunstelj pa gre v Borutove roke. Da bi rešil položaj, sklene Aleš, da se ta dan preseli v »Iskro«, od koder naj bi podprli zgornjo navezo.

Popoldne je »Iskra« spet polno zasedena. Spodnji šotor je neuporaben, ker so šerpe ob svojem naglem odhodu pustili šotor odprt. Sneg ga je preko noči zasul. Hočeš nočeš si moramo priznati, da gre vse rakovo pot. V najkrajšem času se mora odločiti končni izid velike avanture. Na gori nas ostaja le še šest. Svoje sile moramo osredotočiti na oba prva cilja, doseči višino 8000 m in izsiliti izstop iz stene na francoski greben. To bi pomenilo, da smo preplezali južno steno. Če bi veter prenehal, bi vršna naveza še vedno lahko poizkušala doseči vrh, kajti naše peto taborišče je na višini zadnjega francoskega pri zmagovitem vzponu leta 1971.

Dopoldne 22. oktobra odhaja na goro naveza Aleš, Den in Cic, sam ostanem v »Iskri«. Toda Cic je tudi danes v slabi koži. Bolečine v križu ga prisilijo, da sestopi in se mi pridruži pri urejanju »Iskre«. Treba je pripraviti preostalo opremo, ki za vzpon ni več uporabna, za transport v dolino. Ko Den in Aleš dosežeta »Induplati«, se nama povrne precej optimizma. Vremenski obeti za prihodnje dni slabi, nastopajo težave s hrano. Počasi kopnijo tudi najtrdovratnejše zaloge. Tudi poročilo o hitrosti vetra za višino 9000 m niso vzpodbudne, 170 km/h pri -40°C . Na zgornjem grebenu nimamo kaj iskati. Janka in Matica ta večer ni slišati, računamo, da sta zamudila oddajo. Z daljnogledi so jo popoldne opazovali na mestu, kjer naj bi stalo T₅. V naraščajočem nočnem vetru vziđe mesec in razliva bajno svetlobo po gorah onstran barunske doline. 23. oktobra s prvo zvezo dobimo novice tudi o zgornji navezi. Včeraj sta postavila v višini ca. 7900 m zasilni šotor in v njem preživela trdo noč. Danes bosta dokončno uredila T₅. Vesela novica, saj smo bili ves prejšnji dan v negotovosti. Tarnata zaradi posode. Sicer pa gresta danes v »Savo«, Aleš in Den in si njune zahteve vestno zapišeta. Vesele novice nama s Cicem vlijejo nov polet. Začneva odkopavati spodnji šotor »Iskre«. Po kaki uri spoznava, da je za nas izgubljen.

Dvodnevni počitek nama je vrnil dokaj moči. V zgodnjem dopoldnevu izredno naglo napredujemo po razu. Za pot do »Induplati« porabiva komaj polovico običajnega časa. Medtem ko se ukvarjava z jeklenkami in dragocenejšo opremo, pridejo iz »Jugoexporta« naši znanstveniki, da bi s ogledali tudi »Iskro«. Naglo se vračava nazaj v dolino. Toda na depozitu nad žlamborjem morava pobrati še preostali kisik, kar vse skupaj izda nemogočo težo. Tovor morava spuščati ob vrveh. V živinskem garanju beže popoldanske ure. Spuščanje gre silno počasi. Ledena pobočja se lesketajo v soncu. Kljub utrujenosti se mi zdi ta večer eden najlepših na gori. Potem se znajdeva v temi. Jeklenke žvenketajoč spuščava preko pobočij. Zdaj se zagozdē med skale, pa spet zdrve navzdol, da jih komaj obdrživa. Tovor pa je vreden precej milijonov in dela ne smeva opustiti. Mrzel veter naju hladi. Črna noč je že, ko doseževa raz. Potem nama je vsega dovolj. Vso zadevo pustiva na razu in se tipajoč prebijeja v »Iskro«. Skrbi, kako potekajo dogodki v steni in žgoči prsti na nogah, namazani s finalgolom, nama branijo zaspati. V zraku visi končni rezultat in le zgornja naveza bo naredili piko na konec naših prizadevanj.

25. oktober prinaša vetrovno in nič dobrega obetajoče jutro. Od jugozahoda plovejo temni, velikim ribam podobni oblaki. Zanesljivo znamenje poslabšanja. Nestrpno pričakujeva novice iz zgornjih taborišč. Toda gora molči. Zoran v oporišču enolično kliče zgornja taborišča. Nič. Vse zveze so pretrgane. Pove še, da je videl včeraj popoldne zgornjo navezo vrhu skoka nad T₅. To bi bil lep dosežek, vsaj del naših ciljev. Višina 8000 m in konec težav v steni. Še vse dopoldne pričakujemo novice. Opoldne se javi Aleš iz »Induplati«, medtem ko Den še sestopa. Kljub slabemu počutju je vztrajal do konca, tako da sta dva tovora prispela v T₅. Zgoraj je sedaj vse potrebno za končni vzpon. Vse je v rokah zgornje naveze. Vreme pa se kvari. Popoldne, ko Aleš in Den sestopata v »Iskro«, zaplešejo prve snežinke. Možnost, da bi Aleš spustil po vrvi kisik na plato, se izjalovi. Tudi ta dan z zgornjo navezo ne navežemo nobenih stikov. Očitno so odpovedali radijski aparati. Zoran iz oporišča iz-

črpno poroča o stanju. Pravi, da so opazili postavo, ki sestopa iz T₅. Stvari se sučejo dokaj nenavadno. Z nočjo prične snežiti. Skrb preplavlja »Iskro«. Hrepenimo vsaj po najmanjši novici o zgornji navezi. Naše vroče želje izpolni Janko osebno, sorazmerno čil, pozno ponoči se vrne sam v »Iskro«. Kmalu nato iz prve roke poslušamo dogodke zadnjih dni. Z Maticem sta postavila T-5, potem je zaradi mraza odpovedal radijskoodajni sprejemnik in stvari sta urejala po svoji vesti. Nadelala sta steno do izstopne sredine, s čimer je odpadla tudi zadnja čisto tehnična ovira na poti do vrha. Doseženo višino cení na približno 8100 m.

To Aleša vsaj delno pomiri. Toda Matic vztraja z mislijo na vrh, čeprav je na dlani, da nam vremenske razmere onemogočajo vsako misel na to. Tok dogodkov je zvišal nekoliko mimo dogovorjenega plana. Vsi upamo, da se bo kmalu vrnil tudi Matic, kajti vremenske razmere ostajajo brezupne.

26. oktober se nam predstavi z vejavico in izredno slabo vidljivostjo. Na gori vlada ples snega in vetrov. Zavedamo se, da smo končali. Zoran javlja, da v oporišču zmanjkuje hrane, ker so ob zadnjem transportu poslali v višine tudi poslednje rezerve. Tako se je zgodilo, da smo tu zgoraj bolje založen s hrano kot v oporišču. Edina možnost je, da moštvo, ki je v oporišču, zapusti prizorišče dogajanja in se obrne proti domu.

S težavo je Zoran pregovoril šerpe, da pridejo še enkrat v »Iskro« po kisikove aparate in drugo opremo. Samo tako bomo rešili del najdragocenejše opreme. Velika večina opreme bo morala ostati na gori, saj jo je že zdavnaj uničil vihar.

Toda kisik vrhu raza je treba najprej spraviti na plato. Ni misliti, da bi šerpe hodili ponj tja gor. To naj bi bila moja zadnja naloga. Pričakujemo Matica, časa dovolj. Tokrat se ženem po strmih vesinah naravnost v vpadnici Marjanove skale. Razmere so komaj sprejemljive. 300 m vrvi, ki je ostala od včerašnjega spusta, so zasuli plaziči. Kdo si naj predstavlja, kako se razpletajo te štrene in vozli izpod snega? Neskončno počasi se vzpenjam. Raztežaj pod skladiščem kisika na razu so se vrvi zažrle in celo uro se mučim na žive in mrtve, da jih s Cicovo pomočjo rešim. Potem je treba vse pripraviti za spust. Predvsem se vrvi ne smejo zmesiti. Vseh 18 jeklenk moram spustiti naenkrat, sicer bo zmanjkalo časa. Z raznimi improvizacijami, ped za pedjo, ob divjem naporu, ki traja osem ur, mi uspe spraviti ves sveženj do ustnice robne poči, od koder bodo prevzeli nadaljnji transport še šerpe. Tu pa se zgodi ena redkih srečnih okoliščin na tej naši skoraj dva meseca trajajočih kalvarij. V upanju, da je spust končan, popustim vrvi, sveženj pa je pretežak in zdrvi še nadaljnjih 300 m po pobočju. V slutnji, da je vse izgubljeno kljub tolikšnim prizadevanjem, me kar stisne pri srcu. Ko se čez nekaj časa za hip razblini vrtinčasti ples snežnih valov, zagledam gmoť kisika malone na pragu taborišča »Iskra«. Neznansko utrujen sestopim v »Iskro« in si tisti dan ne želim prav ničesar več.

Vihar pa je z nezmanjšano silo divjal naprej. Vidljivost ni večja od 100 m. Tesnobno pričakujemo Matica.

Taborišče »Iskra« je samo še senca tistega, kar je bila pred mesecem. V šotoru lahko samo še ležimo. Sneg tlači ponjavo k tlom. Notranjost je podobna razbiti jazbini. S sten se vsipa ivje. Den in Janko zapuščata »Iskro« in gresta v oporišče. Dan mineva brez drugih presenečenj. Jutri bodo prišli šerpe po opremo, pa tudi glede Matica moramo nekaj ukreniti. Njegovega počétja že dolgo več nihče ne razume.

27. oktobra se zbudimo v viharnem jutru. Sneži brez prestanka. Dvomimo v šerpe, čeprav je Zoran javil, da so odšli okoli 8. Radijsko zvezo z Zoranom v oporišču imamo vsako uro. Potem se nekaj po 14. pojavi v meglah na razu postava. Končno vendar! V tem pridejo tudi šerpe, ki brez besed pograbiťo tovore opreme in izginejo v dolino. Malone v trenutku se je razrešil najbolj zapleteni voz odprave. Vsem se odvali kamen iz srca. Ob 16. zvedo tudi v oporišču za razplet. Danes je odšlo vse moštvo iz oporišča proti Sečui razen Boruta in Zorana. Jutri pričakujemo tudi nosače iz doline, da bodo odnesli preostali material v Tumlingtar.

Zadnja noč na gori. Živimo kot svizci v popolnoma zasutem šotoru »Iskra«. O spodnjem šotoru že dolgo ni sledu. Še vedno sneži. Toda to ni več pomembno. Naša pot gre le še navzdol. Ko zjutraj 28. oktobra prilezemo na plano, ne moremo verjeti očem. Svinčeno črni oblaki vise nad Himalaio nad višino 8000 m. Belo sonce kot odrska luč obseva grebene Čamlanga. Po planoti »Iskre« se pode snežni vrtinci. Prava podoba polarne zime. Naš odhod z gore je še najbolj podoben begu. Naglo se spuščamo po strminah na spodnji ledeniški plato. Zadnji kratki vzpon do »Jugoexporta« je pravo mučenje. Kunsteli nam prihaja nasproti. Potem pa gre le še navzdol. Makalu, temna amota, kipi v višave. Naše dvomesečno delo bo zbrisal z naslednjim viharjem. Celo nekaj bledega sonca nam je vreme naklonilo tisti dan, ko smo na vrat na nos zapuščali goro. Kot naročeni so prišli popoldne tudi nosači. V oporišču se sesedemo po šotorih. Pa so vremenarji naglo zakrpali luknjo v območju, ki nam je naklonila nekaj sonca. Zvečer nas zopet zasipa sneg. Zjutraj se preostanek oporišča zbudi pod 20 cm debelo snežno odejo. Pričenja snežiti in nad 50-glavo skupino polnagih

nosačev in izžetih sahibov se zgrne snežni metež, ki izpremeni našo vrnitev v beg na življenje in smrt. Šest dni je trajal do zelenih nepalskih dolin čez globoko zametene doline in prelaze. Padlo je meter snega globoko doli v zelene gozdove himalajskih jelk in rododendronov. Za nami ostajajo globoke tesni Barun Khole, neskončne planjave obeh sedel nad Seduo. Molilne zastavice na otočku sredi idiličnega jezera med sedli plapolajo v rahlem vetru...

Potem se nam še zadnjič prikaže ogromna Makalujeva konica. Prijazno se blešče rdečkasta vršna pobočja pete gore sveta. Zaman iščemo z očmi drobno pego v labirintu zgornjih snežišč, kjer morda še sameva šotorček zadnjega taborišča. Na gori ostajajo vsi tabori in skoraj 4 km pripetih vrvi.

Dvolična gora.

Potem se kolona potopi v jesenske džungle nad Seduo.

BOTANIČNE RAZISKAVE V NEPALU

(Botanik na IV. JAHO)

STONE WRABER

I

o smo se v pozni jeseni 1969 vračali z Anapurne, sem skoraj verjel, da se ne poslavljam za vedno samo od vetrovnega Doma, ki ga je nekaj tednov oživljalo naše tretje višinsko taborišče, od slikovitih vasi v Manangu in sončnih borovih gozdov v tej dolini, temveč tudi od šerp, počivališč pod košatimi fikusi, rdečega lalipatija in toliko drugega, kar spada k himalajski odpravi, skratka, od Himalaje nasploh. Usoda pa mi je bila še enkrat naklonjena: od sestankov pred odhodom pa do pristanka na trdnih domačih tleh se je ves film himalajske odprave še enkrat odvrtel. Ko je bil pri kraju, je bila njegova vsebina hkrati vse preveč blizu, da bi lahko o njej tudi doživeto pisal. Saj sem se naveličal celo množice svojih in svojih prijateljev diapozitivov, kot se pač naveličaš vsega, kar imaš v izobilju. Minilo pa je leto in diapozitivi spet postajajo zanimivi in kadar mi pride pred oči članek, ki sem ga sam napisal, se mi tu in tam celo zazdi, da me ni bilo zraven, toliko je bilo doživetij in toliko jih je že odšlo v pozabo.¹ Čas je torej zrel, da napišem tudi kaj o Makaluju 1972, kar je zaradi pravkar omenjene časovne odmaknjenosti postalo ne samo prijetno, temveč zaradi moralnih obveznosti tudi nujno opravilo. Za začetek se mi zdi primerno poročati o raziskovanju nepalske flore nasploh, saj sem zaradi te dejavnosti tudi prišel v odpravo. Pravzaprav lahko pišem o tem šele zdaj, ko sem se vrnil iz Londona. Od 11. septembra do 9. oktobra 1973 sem namreč v Britanskem muzeju določeval rastline, ki sem jih nabral na Anapurni in na Makaluju in tako šele dobil pregled nad delom.

II

Nepal se zahodnjaku še dandanes zazdi kot raj na zemlji in nehote se vprašaš, kako je bilo v deželi v času od marca 1802 do marca 1803, ko je v okolici Kathmanduja botaniziral D. F. Buchanan (pozneje Sir Hamilton), superintendent botaničnega vrta v Kalkuti.² Rastline, ki jih je nabral, je dobil v obdelavo D. Don in l. 1825 objavil »Prodromus Florae Nepalensis«. Ta drobna knjiga obravnava 766 cvetnic in praprotnic in predstavlja prvo zaokroženo delo o flori Nepala.

¹ Za bodočo bibliografijo naj navedem članke, ki sem jih napisal ob naši Anapurni 1969:

Pojdimo na Himalajo! *Proteus* 33: 210–216, 1971

Ljudje pod vrhovi Himalaje. *Proteus* 33: 256–261, 1971

Pot na himalajski vrh. *Proteus* 33: 294–301, 1971

Utrinki z botanične poti na Himalajo. *Proteus* 33: 350–358, 1971

Na obisku v Manangu. *Proteus* 33: 430–437, 1971

S herbarijsko mapo na Himalajo. *Planinski vestnik* 70: 470–475, 1970

Zelenec v belem. *Planinski vestnik* 71: 154–158, 1971

Nekaj botaničnih vtisov iz dežele božične zvezde. *Naš vrt* 5: 180–182, 210–212, 1970

Himalaja, najvišje gorstvo sveta: Nepal – država v srcu Himalaje. 23 (6): 15–18, 1970

Himalaja, najvišje gorstvo sveta: Slovenski alpinisti na Anapurni. *Pionirski list* 23 (8): 15–18, 1970

² Ozadje tega pionirskega botaničnega delovanja v Nepalju najbrž lahko iščemo v dejstvu, da je l. 1802 prvič prišel v Kathmandu britanski rezident in ostal tam do l. 1803.

V letih 1820 in 1821 je v Kathmanduju in njegovi okolici deloval N. Wallich in objavil »Tentamen Florae Nepalensis illustratae« (1824–26), opise in ilustracije izbranih nepalskih rastlin.

Buchanan-Hamilton in Wallich nista smela zapustiti kathmandujske kotline, ki ji Nepalci pravijo kar Nepal. Kljub temu pa sta spoznala tudi rastline iz višjih predelov Nepala. Prinašali so jih domačini, zlasti romarji, ki so se vračali iz svetih krajev v Himalaji. Med rastlinami, ki jih je znanstvenemu svetu prvi predstavil Don, je npr. bombažasta kosmatulja (*Saussurea gossypiphora*), v svoji volnati »obleki«, pravi simbol visokogorske himalajske flore.

Leta 1848 je v Dardžilingu začel svoje potovanje sloveči J. D. Hooker, ki je čez Sikkim prišel tudi v dolino Tamurja v vzhodnem Nepal. Svoja opazovanja je opisal v znanih Himalajskih dnevnikih (*Himalayan Journals*, 1855), predvsem pa je pomembna njegova »Flora of British India« (7 knjig, 1872–1897), kljub svojim letom še vedno edino kompletno delo, uporabno za indijski podkontinent vključno z Nepalom.

Pozneje Nepal tujcem ni bil več dostopen in je le T. H. Burkillu uspelo, da je l. 1910 opravil zbiralno potovanje, pri čemer je prišel do Nawakota kakšnih 50 km severozahodno od Kathmanduja. Na tej skromni podlagi so botaniki botaničnega vrta v Kew pri Londonu sestavili nov pregled nepalske flore, ki je izšel v Landonovem zborniku o Nepal (1928) in ki našteva 1672 vrst cvetnic in 132 vrst praprotnic.

V letih pred drugo vojno sta za Britanski muzej v Nepal nabirala domačina Dhwoj in Sharma. Naj omenim, da so iz semen, ki jih je poslal Sharma, v Angliji vzgojili sviščevce, ki se je izkazal za novo vrsto in bil l. 1943 opisan kot *Gentianella glandulifera*. Ko sem primerjal rastline, ki sem jih nabral pod Anapurno in Makalujem, z originalnimi primerki, vzgojenimi iz semen, se je izkazalo, da gre za isto vrsto, ki je verjetno v Nepal bolj razširjena, kot je to kazalo doslej.

Šele l. 1949 je v Nepal spet prišel zahodni botanik. To je bil O. Polunin, ki se je udeležil Tilmanove ekspedicije v Langtang Himal. Švicarskih odprav spomladi 1952 (Mt. Everest) in jeseni 1954 (Gaurisankar) se je kot botanik udeležil A. Zimmermann. Večino rastlin, ki jih je nabral, so obdelali specialisti za posamezne skupine v prispevkih, ki so izšli med leti 1955 in 1968. Zimmermannovo gradivo je shranjeno v herbariju ženevske inštitucije »Conservatoire et Jardin botaniques«, medtem ko je Polunin nabiral za Britanski muzej. Le-ta je ohranjal angleško prvenstvo v raziskovanju nepalske flore s samostojnimi botaničnimi odpravami, na katerih je sodeloval tudi L. H. J. Williams, pa tudi s pridobivanjem gradiva drugih zbiralcev. Med temi velja omeniti J. D. A. Staintona, ljubeznivega, že nekoliko starejšega gospoda, ki si botanične odprave privoščil na lastne stroške in ki je v času mojega bivanja v Londonu mimogrede »skočil« v Avstralijo. Bil je tudi že v Jugoslaviji, a najbolj se zanima za Nepal. L. 1972 je izšla njegova knjiga »Forest of Nepal« o gozdni vegetaciji dežele. Tudi razne druge alpinistične himalajske ekspedicije so imele s seboj botanika. Posebej velja omeniti Japonce, ki redno organizirajo tudi samostojne botanične odprave, odlikujejo pa se tudi po tem, da objavljajo prav vse rezultate z odprav. Ozadje te dejavnosti je nedvomno tudi v geslu »Azijo Azijcem«. Tako je l. 1955 izšla knjiga »Fauna and Flora of Nepal Himalaya« s seznamom rastlin, ki jih je kot spremljevalec japonskih odprav na Manaslu (1952 in 1953) nabral S. Nakao. Kot rezultat samostojnih botaničnih odprav v Nepal, Sikkim in Bhutan pa sta v letih 1966 in 1971 izšli zelo obsežni deli z naslovom »The Flora of Eastern Himalaya«, ki pa vendarle nista pravi flori, temveč le seznam nabranih rastlin z lokalitetami in drugimi prispevki, ki zadevajo te rastline.

V nekaj letih se je tudi na tem področju uveljavila Francija, katere »Nacionalni center za znanstvene raziskave« (CNRS) financira raziskovalni načrt »Ekologija in geologija osrednje Himalaje«. J. F. Dobremez iz Grenobla je od l. 1969 naprej vsako leto po več mesecev v Nepal in je doslej objavil že štiri vegetacijske karte Nepala: Anapurna–Dhaulagiri, Jiri–Thodung, Kathmandu–Everest in Osrednji Terai, prvo, tretjo in četrto v merilu 1 : 250 000, drugo pa v merilu 1 : 50 000. Dobremez je pravočasno zaznal potrebo po strnjemem prikazu dosedanjih prispevkov k nepalski flori. Tako je l. 1972 izšla »Botanična bibliografija Nepala«, ³ ki smiselno zajema tudi sosedna območja. Poleg bibliografije, urejene po avtorjih in snovi, najdemo v delu še pregled botaničnih inštitucij v Nepal, seznam herbarijev in botaničnih vrtov z nepalskimi rastlinami in seznam njihovih zbiralcev.

Po vsem tem bo zanimiv odgovor na vprašanje, kje je danes raziskovanje nepalske flore. Od l. 1949, ko se je Nepal odprl zunanjemu svetu, se je nabralo ogromno gradiva, ki čaka sintetske obdelave. Srečni smo, da lahko to sintezo pričakujemo v kratkem času. V Britanski muzej L. H. J. Williams že dvajset let tiho in marljivo pripravlja rokopis »Enumeration of Flowering Plants of Nepal«. Iz literature in bogatih herbarijskih zbirk Britanskega muzeja je zbral podatke za okrog 6000 cvetnic, kolikor

³ Dobremez, J. F., F. Vigny & L. H. J. Williams: Bibliographie du Népal. Vol. 3. Sciences Naturelles. Tom 2. Botanique. 124 str. Paris 1972 (Edit. CNRS).

jih je doslej znanih za floro Nepala. Pri vsaki vrsti navaja njeno ime, sinonime, bibliografijo, razširjenost v Nepal in nasploh ter višinsko amplitudo. Čeprav gre pravzaprav le za osnovno inventarizacijo, rokopis obsega 15 knjig. Kaže, da bo pri njegovi končni redakciji sodeloval tudi tokijski botanik H. Hara, ki je prišel v London v začetku oktobra 1973 in bo v Britanskem muzeju deloval nad pol leta. Čeprav je v omenjeni »Bibliografiji« izid tega osnovnega dela za poznavanje flore Nepala in Himalaje napovedan za l. 1973, ga skoraj ne moremo pričakovati pred letom 1975.

III

Še vedno pa Nepal ne bo imel »flore«, kot si jo predstavljamo v Evropi, to je dela, v katerem so vse rastline neke dežele opisane in jih je mogoče tudi določiti z določevalnim ključem (v skromnejši meri je takšna npr. naša »Mala flora Slovenije«). Kako potem sploh lahko določiš nepalsko rastlino? Ko sem prišel v London, sem uredil rastline po družinah in rodovih ter jih začel primerjati s herbarijskimi zbirkami. V posameznih primerih sem uporabljal tudi specialno literaturo. Čeprav nad tem načinom določanja sprva nisem bil posebno navdušen, moram priznati, da je bil uspešen. Čisto pa sem se potolažil, ko sem na 85. strani »Bibliografije« prebral stavek: »Aucune flore complète et moderne n'existe pour ce pays et la détermination des plantes ne peut se faire que par comparaison avec les spécimens d'herbiers.«⁴ V trenutku postane jasen izreden pomen bogate zbirke nepalske flore v Britanskem muzeju, ki naj ga podčrta še en stavek iz »Bibliografije« (str. 85): »...l'on pourrait presque affirmer qu'il est inutile de travailler dans une autre ville lorsque l'on peut avoir accès aux collections du British Museum (Natural History) de Londres, qui contient à lui seul presque autant de spécimens que tous les autres herbiers réunis.«⁵

Skrajna koncentracija ima torej velike prednosti pred sicer morda bolj demokratično razdrobljenostjo. Okrog 80 % rastlin z Anapurne in Makaluja sem kot dublete pustil v Londonu in razumno gledano bi bilo edino smiselno, če bi to storil tudi pri tistih 20 %, ki so unikati in zato spravljani samo v Ljubljani. V Londonu shranjene rastline so vedno na »prepihu«, pregledujejo jih specialisti za opise posameznih skupin. V Britanskem muzeju so me sprejeli zelo prijazno. Povsem svobodno sem uporabljal herbarij in knjižnico, poleg tega pa precej zaposlil tudi g. Williamsa, ki mi je s svojim bogatim znanjem obilno in nesebično pomagal. Škoda, da je bil prisoten le tretjino mojega bivanja v Londonu. Tako sem uspel določiti večji del rastlin, ki sem jih nabral na obeh odpravah. Spravljene so, zaenkrat še ločeno od siceršnjih zbirk, v herbariju oddelka za biologijo biotehniške fakultete v Ljubljani. Prvi duplikati so v herbariju Britanskega muzeja, nekaj pa jih je tudi v Grenoblu in Zenevi. Tako upam, da so prizadevanja po uveljavitvi našega odpravarstva odmevna tudi po tej strani; gre za odmevnost, ki je dolgoročna, saj so posušene rastline kot dokument neke dejavnosti praktično trajne.

IV

Preostane mi še opis mojega delovanja na 4. JAHU. Kot se je to zgodilo že drugič, smo odšli drugam, kot smo nameravali. Deloma je bilo to ugodno, saj sta Arunska in Barunska dolina floristično manj znani kot Tamurska in pa okoliš Kangbačena, kjer je bil že Hooker, za njim pa najprej Švicarji (Wyss-Dunant, 1949), pozneje pa zlasti Japonci. Kolikor sem mogel ugotoviti, sta bila pred menoj v Barunski dolini le biolog kalifornijske odprave na Makalu L. W. Swan (1954) in pa že omenjeni Adam Stainton. Prvi je opravljal predvsem ekološke raziskave,⁶ Britanskemu muzeju pa je prepustil dublete nabranih rastlin, Stainton pa se je posvetil sistematičnemu nabiranju in so v Britanskem muzeju originalni nabrani rastlin. Swan je deloval spomladi, Stainton pa je nabiral, tako kot jaz, jeseni. Kljub temu je število primerkov, ki jih je nabral v Barunski dolini in ki se ujemajo z mojimi, presenetljivo majhno. Je pa med njimi npr. svišč, ki je najbolj podoben vrsti *Gentiana ornata*, a je Staintonove primerke zdaj že pokojni specialist za nekatere rodove (*Saxifraga*, *Gentiana*, *Sweetia*) H. Smith iz Uppsale imenoval *G. arunensis*. Ker te nove vrste nikjer ni objavil, ni jasno, zakaj misli, da se razlikuje od prve. Enako Smith ni opisal svišča, ki ga je po naiditelju Swanu imenoval *G. swanii* in tudi ne tistega z Anapurne, ki ga je krstil za *G. tilmanii*. Torej sama »nomina nuda«, kot pravimo botaniki imenom, ki jih lahko vsakdo še spremeni, ker niso bila objavljena po pravilih botaničnega imenoslovja.

⁴ Ni nobene kompletne in moderne flore za to deželo in določanje rastlin je mogoče le s primerjavo s herbarijskimi primerki.

⁵ Skoraj bi lahko trdili, da je nekoristno delati v nekem drugem mestu, dokler imaš pristop do zbirke Britanskega muzeja v Londonu, ki sam vsebuje skoraj toliko primerkov kot vsi drugi herbariji skupaj.

⁶ The Ecology of the High Himalayas. Sci. Amer. 205 (oktober): 68-78 (1961).

Sprva sem botaniziral okrog baznega taborišča, po dolini Zgornjega barunskega ledenika od baze navzgor, na pobočjih kot 5860 m južno in jugovzhodno od samega Makaluja, od Baruna proti pl. Shershon in na grebenu med to planino in Dolino Spodnjega barunskega ledenika. Ko je zapadel »veliki sneg«, smo se znanstveniki preselili na pl. Ne (3800 m) in ostali tam 14 dni. V tem času sem prebrskal dolino srednjega Baruna, 14. oktobra pa smo se vrnili v bazo, to pa je pomenilo že konec sezone v višjih legah, saj je bila že pozna jesen. Šele na povratku sem v toplih predelih spet lahko polnil mapo.

Za nekaj vrst npr. *Odontochilus crispus*, *Microcaryum pygmaeum* se je izkazalo, da so bile prvič najdene v Nepal, spet druge (npr. *Draba ellipsoidea*, *Microcaryum diffusum*, *Gentianella glandulifera* ali *Saxifraga punctulata*) so veljale kot izredno redke, v Nepal doslej znane le z enega nahajališča. Seznam določenih vrst z navedbo nahajališč sem kot poročilo predložil Raziskovalni skupnosti Slovenije (Sklad Borisa Kidriča) in Planinski zvezi Slovenije.

Vse nabrane lišaje sem izročil v obdelavo graškemu specialistu J. Poeltu, ki intenzivno preučuje tudi himalajske lišaje.

Iskreno se zahvaljujem Planinski zvezi Slovenije, Raziskovalni skupnosti Slovenije, oddelku za biologijo Biotehniške fakultete in Inštitutu za biologijo Univerze v Ljubljani in komisiji za znanstveno raziskovalno delo Biotehniške fakultete, ki so mi moralno in materialno omogočili udeležbo na 4. JAHO, prav tako pa tudi vsem sodelavcem na odpravi in posebej še njenemu vodji A. Kunaverju za prijateljsko sodelovanje.

SLIKE IZ KATHMANDUJA IN NEW DELHIJA

(S potovanja po Indiji in Nepalju novembra 1972)

1. Revščina in bolezen sta le epizoda v življenju te žene. Ne seje, ne žanje, s skromno miloščino se prebija skozi uboštvo, ki ne mine vse do predranega groba.

2. Kod vodijo tvoje poti, romar? Častitljiv in prav nič posveten si odklonil rupijo, ko sva se srečala na ulicah v Kathmanduju. Zadoščata ti popotni trisul in kanglica, pa tisto kar pokriva tvoje koščenno telo. Kako prav ima! Ko prideta ura in dan, se bomo srečali v onostranstvu in takrat boš ti najbrž bogatejši kot vsi tisti, ki se danes pehamo za blagostanje.

3. Dobra vaga v nebena pomaga. Prodajalec na ulici ni nobena redkost. Redka je ulica brez prodajalcev.

4. Po dolgi poti vendar enkrat spet za trdno mizo. Včeraj neznanci, sedaj nas družijo že 15 700 km poleta. Na desni dolgoletni prijatelj in zaščitnik naših odprav, svetovni popotnik in ljubezni družabnik Vlado Šestan.

5. Trenutki, ko je tale ulica tako prazna, so prav redkost. Tu je srce Kathmanduja.

6. Koliko bogastev v eni samo uborni izbici. Kukri za vsakogar, za revne in bogate, za izbirične in ravnodušne. Za nameček pa še vodna pipa in tisoč drugih reči pri sosedih, še preden si do konca ulice.

7. Prodajalec ob ograji Royal Nepal Airlines je lačen. Žena z lešniki mu bo nasula merico za prvo silo, sama pa se bo osvežila s sokom pomaranče.

8. Vsi tvorijo romajo na ramenih. Bambusov drog, na obeh koncih pa snopi, vreče, karkoli. Kdor ne nosi na ramah, si pomaga s čelom in vratom.

9. Ulica je igrišče, šola za življenje neštetihi nepalskih in indijskih otrok. Mamice lepotočijo svoje malčke, s črno šminko jim obrobijo že tako in tako kot ogljne črne očke.

10. Ob silni revščini veličastne zgradbe, stare nekaj stoletij ali več, namenjene bogovom in za vojevalcem, vladarjem, gospodarjem vsega živega in mrtvega.

11. Kolo in rikša sta pglavni mestni prometni sredstvi, z njima si lahko pomagati v najhujšo gnečo na trgu. Nihče se zavoljo tega ne jezi, ne vznemirja. Še mi, ki nas je že davno pokvarila in začela civilizacija, smo si nekako odpočili. Kako smo prilagodljivi – če hočemo!

12. Mamica in hčerka s svojo potujočo trgovinico. Zabož na kolesih pa še en zabož in množica steklenic z bonboni, semeni. Kupčije ni mnogo, ravno toliko, da se preživi in da je življenje bolj pestro.

13. Tule je za spoznanje bolj gostol! Kuliji na težkih vozičkih, za nekaj vreč tovara morajo štirje kar krepko poprijeti, da premagajo trenje in težnost.

14. Banka je banka, tudi »Rastra Bank« mora imeti stražarja. Rad in brez ukaza se je postavil v držo »mirno«, dokler ni šklebnil zaklep fotoaparata.

15. Pokažite mi sahiba, ki ga ne mika, da bi si sveta vsaj enkrat ne ogledal s hrbit pravega, živega slona. Modrijan je potrpežljiv, rad poklekne in se vzdigne, samo da je prav gostom in občudovalcem.

16. Dežnik ni kar tako. Na bazarju ima vsak svoje delo, mladež tiči ob odraslih, vsak po svoje pripoveda, da je izkupiček izdatnejši.

17. Imovitejša družba v restavraciji »Indra«. Koliko ljudi si bo ogledalo ljubkega malčka, moža in ženo, troje bilij iz petstomilijonskega naroda med Indijskim oceanom in Himalajo.

18. Teličje mirno počiva na kathmandujskem tlaku. Ni mu hudega, in če se mu ne primeri kaj posebnega, bo čez leto, dve zrasel v vsega spoštovanja sveto kravo.

19. Kranjci bi ne bili Kranjci, če bi kdaj pa kdaj ne zapeli kake vesele. Tudi če lete z DC-9 skoro deset kilometrov visoko, jih ne mine veselje do življenja.

20. Mirko Fetih, načelnik komisije za inozemski turizem, na svoji najdaljši poti. Brez njega in Petra bi Kathmandu ne doživel »slovenske invazije«.

21. Naši otroci se igrajo s tem in onim, frnikulajo, počnejo druge neumnosti. Marsikje po svetu pa morajo starejši tu in tam pobrskati po glavnicah svojih varovančkov. Za vsak primer, če se najde kaka drobna zverinica...

22. Za skok iz največje bede v najbolj svobodno življenje je treba dobesedno le nekaj metrov. Par korakov, pa si od fakirja s kobro v najmodernejši prodajalni na letališču.

23. Ena izmed mnogih. Pagoda na ulicah Kathmanduja ni nobena redkost, če ni velika, je pač majhna, toliko da je nekaj prostora za oltar in kipek, kamor verniki odlagajo darove. Zunaj pa pod platneno streho teče kupčija. Ponoči se tam zlekne utrujen romar, da si nabere moči za nov dan.

24. Dr. Peter Soklić je vodil prve slovenske turiste v Nepal in Indijo, potem ko je precej mesecev žrtvoval vse proste ure in skupaj z Mirkom pripravljaj pot za vrnitev članov 4. JAHO. Na sliki med postankom v Teheranu. Toliko kravat, da človek ne ve, za katero bi se odločil.

Foto ing. Pavle Segula

nepal - indija

ZDRAVNIŠKO POROČILO

DR. BORUT PIRC

akšne naloge naj bi imel zdravnik, ki spremlja himalajsko ekspedicijo? V prvi vrsti pomagati ljudem v vaseh, skozi katere gre ekspedicija. V Nepalju je organizirana zdravstvena služba le v nekaj večjih mestih, v Katmanduju, Pokhari, Biratnagarju, Daranu, dežela, ki je pretežno hribovita in brez komunikacij razen redkih letalskih zvez, pa je brez redne zdravstvene službe. Ekspedicije so edina možna institucija, ki naj rešuje zdravstveno problematiko za nazaj, tekočo in celo za vnaprej. Pot, po kateri smo hodili lansko jesen, je prvi obredel Hillary l. 1954, nato dvakrat Francozi 1954 in 1955, sledil je dolg presledek do l. 1970, ko so prišli Japonci in nato 1971 ponovno Francozi. Kljub temu dajejo redke vasi, skozi katere smo šli, videz, da je predstavnik zahodne civilizacije in zahodne medicine tod nekaj novega, neznane.

Higienski nivo med domačini je na skrajno nizki stopnji. V razmerah, ko je glavni in edini problem preživetje, to je najti dovolj hrane v večni borbi z naravo, pač ni misliti na vzdrževanje osebne higiene, na umivanje. Verjetno je za nizek nivo osebne higiene soodgovorna tudi religija, ki sili ljudi v popolno inertnost.

Na poti smo nekajkrat naleteli na vodnjake, ki so imeli površinsko vodo speljano v zaželeni smeri z bivoljimi izločki. Ljudje in živali živijo v čudoviti simbiozi, vez je umazanija. Dosežki mikrobiologije in medicine do teh krajev enostavno še niso segli. Temu primerna je tudi patologija. Največ je najbolj banalnih posledic nesnage, gnojnih vnetij na koži, turrov in podobnega. Cele vasi so prihajale kazat noge. Ko pa smo jih najprej pošiljali pral umazanijo v bližnje potoke, je to izzivalo nejeverje in začudenje. Zdi se mi, da mi je uspelo nekaj premakniti v zavesti nekaterih šerp, s katerimi smo bili dalj časa v stiku. Pričeli so se umivati in ob koncu ekspedicije so bili morda celo bolj čisti od sahabov. Kanček zadovoljstva zame.

Veliko je bilo prebavnih motenj, večinoma banalnih diarej, ki so se hitro pomirile po običajnem zdravljenju. Nekajkrat so prišli iz okolišnih vasi po pomoč bolniki z grizo, verjetno povzročeno po amebah. Koliko je v teh krajih bacilonoscev po tej težki bolezni, verjetno ne bo nikomur znano. Vse moštvo je bilo pred odhodom cepljeno proti tifusu, paratifusu in koleri, zato pojava teh bolezni ni bilo pričakovati, nismo pa jih srečali niti med domačini.

V dveh večjih vaseh, skozi katere smo šli, Kandbariju in Sedui, smo opazili veliko golšavosti, pojav, ki si ga lahko razložimo s tem, da dobivajo domačini sol prethotapljeno iz tibetanskih slanih jezer, vendar brez zadostnega dodatka joda.

Pijavke smo omenili že na drugih mestih. Včasih so jih uporabljali v zdravilne namene. Nam niso posebno pomagale, čeprav tudi niso predstavljale posebnega medicinskega problema, bolj psihično mōro. Puščajo pa za sabo drobno ranico, ki dolgo časa krvavi, se ne zazdravi in se končno ognoji. Seveda so nosači, ki so hodili goli in bos, pobrali večino teh pijavk, vendar tudi nikomur od sahabov niso prizanesle, pobirali smo jih s čudnih mest, kot so usta, okolica oči, predvsem pa izpod pasu, z anogenitalne regije in seveda z nog.

Proti kačam smo bili »oboroženik«, jemali smo 1 ampulo polivalentnega lifoliziranega seruma proti kačjemu piku, dobili smo ga po dolgem iskanju na ameriški ambasadi v Katmanduju, medtem ko ga bolnice v Delhiju in Katmanduju niso imele na voljo. 1 ampula je pomenila bolj psihično oporo kot dejansko zaščito, res pa je, da smo na vsej dolgi poti, ki je po poročilih zaradi obilice kač precej nevarna, videli eno samo živo kačo in še ta je bila po vsej verjetnosti nestrupena.

Na poti skozi nižinske predele, ki so uradno označeni za malarično področje, smo preventivno jemali resochin. Anofelese smo občasno videvali; nekajkrat so po pomoč prišli tudi malarični bolniki iz okoliških vasi, med našim moštvom pa se bolezen ni pojavila.

Največ je bilo na vsakem postanku ob poti bolnikov z zoboboli, glavoboli ali pa kar z bolečinami po vsem telesu, takih, ki pridejo prosit za nekaj tablet proti bolečinam, tablet, ki imajo po njihovem mnenju čudežno moč. Vsa ta množica bolnikov pa je precejšnja obremenitev za ekspedicijske zaloge zdravil.

Da bi se izognili črevesnim obolenjem, smo imeli na pristopnem maršu precej strikten režim kuhanja vse hrane in vode, režim, ki je najbolj praktičen, po drugi strani pa planincu po dnevni hoji tekočina v obliki juhe in čaja tudi najbolj prija. Tako so naše zaloge tablet za kloriranje vode v glavnem ostale nedotaknjene. Čang (neke vrste pivo) iz riža in rakši (riževo žganje) nista potrebovala posebnih razkužil.

Višinsko bolezen sem ob prihodu v bazo poskusil najprej na samem sebi, v blažji ali hujši obliki pa ji ni mogel uiti nihče izmed nas. Povedati moram, da zelo hudih

pojavnost bolezni nismo imeli zaradi zdravilne aklimatizacije po že preizkušenem receptu. Bolezen se pojavlja s hudimi glavoboli, pri katerih običajni analgetiki ne pomagajo dosti, resnejše je bruhanje, ki iz organizma v kratkem času ožme vodo, sol, da odpovedujejo ledvice. Pravilnemu in zadostnemu dovajanju soli in tekočin telesu je zato posvečena naša prva skrb za alpinista na gori, predvsem v aklimatizaciji. Seveda nastane iz preproste zahteve, da je treba zadosti piti, v izjemnih okoliščinah na gori velik kuharsko-tehnološki problem. Sneg pri -20°C je treba na butanski bombici v odprti posodi stajati in segreti; na temperaturi, ki je telesu ugodna, pa voda že vre; in voda, ki naj bi stekla po grlu, odhaja v oblake. Odtod pojav, da se v višinskih taboriščih ves dan nekaj kuha in cmari, da pa so kljuni klub temu ves čas odprti kot pri mladih vrbcih. Ker smo ves čas preventivno mislili na zadostno hidratacijo, višinska bolezen ni nastopila v obliki, ki bi zahtevala dajanje infuzij ali bi se celo končala z odpovedjo ledvic.

Nehvaležna zdravnikova naloga je pomagati vodji ekspedicije najti s testiranjem tiste, ki bi bili zaradi najboljše fizične kondicije najbolj sposobni za končni naskok na vrh. Sredstva, ki smo jih za takšno prognoziranje imeli na voljo, so bila zelo preprosta: tlakomer, slušalke in ura. Merili smo pulz, krvni tlak, zadrževali sapo pri vdihu in izdihu in delali t. i. test 40 mm Hg. Seveda s tako preprostimi sredstvi nismo mogli pričakovati fenomenalnih odkritij, potrdili smo le, da predstavlja bivanje na 4900 m višine, kjer je stal naš bazni tabor, precejšen fizični napor, za katerega organizem porablja rezerve, za dodatni fizični napor, kot je hoja ali pa celo smučanje, ostane teh rezerv zelo malo. Stanje se z aklimatizacijo do neke mere popravi, pa ne normalizira. Šerpe so nas v teh testih po vrsti prekašali; da je njihov organizem za bivanje v velikih višinah dosti bolj adaptiran od najposobnejšega izmed nas, se je pokazalo okrog I. in II. višinskega taborišča, ko so šerpe še lahko tekali okrog šotorov kot srne, medtem ko smo mi uspevali uloviti dovolj zraka le še za zmerno hojo.

Najboljše rezultate smo dobili pri plezalcih, ki so tudi na gori dali največ od sebe. Težave z ušesi, nosom in grlom spadajo k obvezni desetini vsake odprave v Himalajo. Zaradi znižanega pritiska suhega mrzlega zraka v dihalih pride do močnega izparevanja vlage v izdihnem zraku s posledičnim sušenjem sekretov v dihalnih poteh in z draženjem njihovih sluznic. Človek občuti, kot bi imel cmoke v grlu, iz nosu se mu luščijo kraste, po njih neprijetno krvavi. Oster zrak je vzrok za pogosta vnetja v nosu in grlu, ki se jim vsaj v začetni dobi aklimatizacije ni moč izogniti, tudi običajna zdravila prav malo pomagajo.

Največji sovražnik ekspedicije je prav gotovo psihološka obremenitev alpinista. Nanjo vplivajo nekajmesečna odtujitev od doma, srečanje s civilizacijo, ki z našo skoraj nima stične točke, občutek nemoči pred naravo, predvsem pred goro, ki te prevzame s svojo mogočnostjo, občutek, ki ga je neke v dnu duše težko ločiti od strahu, in konec koncev sama narava alpinista, ki je morebiti nekoliko bolj zaprt sam vase, včasih pa bolj eksploziven in silovit v izražanju svojih čustev in doživetij. Nujnost ekspedicijskega življenja je v tem, da je več takšnih ljudi privezanih na ozek življenjski prostor, da se nekompatibilni ne morejo drug drugemu izogniti in da je torej treba najti nekakšen modus vivendi. Mnoge ekspedicije so že pred nami opozarjale na važnost psihološkega testiranja že pred odhodom in izbire kandidatov med tistimi, ki verjetno ne bodo predstavljali psiholoških problemov, čeprav z nekoliko slabšimi fizičnimi zmogljivostmi. Mislim, da je bila to pot naša ekipa dobro izbrana, homogena, saj med vsem dogajanjem na gori ni prišlo do večjih napetosti med udeleženci. Čas, ki smo ga prebili odrezani od civilizacije pod goro, je verjetno neke na meji racionalnega, prav navedeni psihološki problemi, morda še potencirani zaradi vpliva hipoksijske (pomanjkanja kisika), prično po dveh mesecih pod goro načenjati moralo moštva.

Glede na številčnost moštva spada 4. JAHO med žepne ekspedicije, vsaj če jo primerjamo s sestavo drugih podobnih ekspedicij z istimi cilji. V takšni žepni ekspediciji predstavlja vsak dodatni izpad plezalca zaradi bolezni ali poškodbe velik udarec po načrtih. Glede tega smo imeli predvsem v kritičnem obdobju napada na vrh nesrečno roko.

Šerpe so v tem obdobju popolnoma odpovedali (dokaz več, da odlična fizična pripravljenost ne more nadomestiti psihične revščine), na alpiniste je tako padel transport tovorov v vsa višinska taborišča od trojke navzgor. V tem obdobju pa smo zaradi zdravstvenega stanja izmed 10 plezalcev izgubili definitivno 3, dva pa delno.

Eden izmed alpinistov je že med aklimatizacijo odpovedal zaradi bolečin, ki so kazale na prizadetost ledvic. Stanje se mu je po mirovanju v bazi izboljšalo, s precej volje in samopremagovanjem je poskusil vnovič, med vzponom v tretje višinsko taborišče ga je vnovič zvilo, moral je sestopiti. To pot je bila slika tipična za akutno vnetje slepiča. Bili smo pripravljeni na kirurško intervencijo, vendar se je k sreči stanje po zdravljenju z mirovanjem in antibiotiki v bazi pomirilo.

Drug alpinist je med tridnevni napenjanjem vrvi na višini 7500 m pri hudem mrazu in vetru pozebel po desni roki in nogi. Za nadaljnje napore ni bil sposoben in se je moral vrniti, k sreči še dovoli hitro, da je lahko sestopil ob fiksni vrvi. V bazi smo takoj pričeli s sredstvi za širjenje žil, torej za boljšo prekrvavitev. S tem zdravljenjem in zaščito pred nadaljnjimi okvarami zaradi mraza je uspelo škodo na prstih omejiti na minimum, amputacije na koncu niso bile potrebne in plezalec se je izlizal z nekaj rekonstruktivnimi posegi in dodatno operacijo za izboljšanje krvnega obtoka na prizadeti okončini.

Tretja hušša žrtev je bil plezalec, ki je popolnoma obnemogel po nekajdnevni napori v hudem mrazu in vetru. Imel je manjše zmrzline na prstih nog, ki so se popolnoma popravile, vendar pa za nadaljnje plezanje takrat ni bil več sposoben. Nadaljnja odpoved je bila zaradi bolečin pri srcu. Objektivni izvid je bil pri tem plezalcu negativen, morda bi težave lahko razložili z večjo psihično obremenitvijo. Končno je izpadel še en plezalec zaradi splošne utrujenosti. Ni mu dovoljevala nadaljnjih vzponov.

Odveč je pripominjati, da smo bili ob koncu dogajanja na gori vsi bolj ali manj utrujeni, da je dolgotrajno bivanje na višini, kjer popolna aklimatizacija ni možna, opravilo svoje, svoj delež pa je prispevala morebiti še nekoliko pomanjkljiva prehrana ob koncu ekspedicije in predvsem dolgotrajna izolacija.

Epopeja ob povratku se je končala brez smrtnih žrtev, vendar pa z ozeblimi prsti pri peterici nosačev, ki so goli in bosí prišli delno ozebli že v bazo, in z začasno izgubo vida zaradi snežne slepote pri nadaljnjih petih nosačih. Pri zmrzlinah na nogah se kljub gangreni nismo odločili za amputacije, ker bi bil efekt operativnega zdravljenja pri skrajno nizki higieni – saj hodijo ti nosači bosí – slabši kot pa pri spontanah mutilacijah, to je pri odpadanju odmrlih prstov.

Končno naj bi zdravnik sodeloval pri izbiri prehrane. Naloga je častna, pa brezplodna, če se ekspedicija znajde v položaju, da mora na domačem letališču pustiti tona najkvalitetnejše hrane. Znano je, da je v predelih, skozi katere smo hodili, razmeroma težko dobiti hrano iz lokalnih virov. V višinah so najprimernejše hranivo ogljikovi hidrati. Kaže, da to najbolj čutijo šerpe, ki pospravijo ogromne količine riža, krompirja in campe (tsampe – nekakih mlincev). Dobiti zadostno količino predvsem riža v višinska taborišča, pomeni resen intendantski problem. Po drugi strani je težko brzdati himalajsko-alpinistični apetit, ki se mu po dnevnem obroku hoje zahoče npr. salate iz gobic v veliki količini. Posledica takšnega prevelikega apetita pa je večkrat neprespana noč zaradi težke prebave in slaba hrana ob koncu ekspedicije.

Zdravnik v Himalaji naj bi torej bil praktik, kirurg, fiziolog, okulist, psiholog, včasih že malo psihiatra, nutricionist. Ali pa bi bilo včasih bolje, če bi imel vsaj malo čudodelnih sposobnosti.

Z LETALOM V NEPAL

ING. PAVLE ŠEGULA

rav danes se je oglasil Aleš. V nedeljo se je z družbo slovenskih turistov vrnil iz Kathmanduja, kamor je odšel po dovoljenje nepalske vlade za vzpon na Kangbačen. Bil je dobre volje, saj je bilo tokrat prvič, da smo dobili ta dragoceni košček papirja pred odhodom odprave in to celo dobrih osem mesecev pred velikim podvigom. Končno vendarle nekaj prijetnega za ušesa odpravarjev in organizatorjev.

Pa to ni namen mojega pisanja.

Pobuda je prišla ob tretjem slovenskem letu proti Indiji in Nepalu.

Prvič so se zavrteli vijaki ljušina 15. avgusta 1972. V svojem srebrnem trebuhu je z moštvom IV. JAHO letala družba radovednih turistov. Odzvali so se vabilu Planinske zveze Slovenije ter se podali na pot, ki jim je odgrnila košček tančice s skrivnostnih dežel, odkoder prihaja sonce. Ta prvi let sta skupaj z Alešem organizirala Peter in Mirko v dokaj kratkem času, a vendar brezhibno. Pritožb ni bilo slišati, popotniki so si ogledali čuda Indije, naša odprava pa je tačas premagala sto birokratskih zank, plačala kupe deviznih denarcev in se jezila, zakaj pilot noče v Kathmandu.

Potekli so trije meseci, ozračje je bilo spet naelektreno. Spremljali smo delo IV. JAHO, Mirko in Peter s sodelavci in sodelavkami pa sta ob ljubeznivem sodelovanju tova-

rišev od podjetja Inex-Adria, Perka, Fuxa, direktorja Nedoga in nedopovedljivi vnemi delavcev iz pisarne PZS pripravljala drugi čarterski polet. DC-9 naj bi tokrat del potnikov pustil v New Delhiju, večjo skupino pa popeljal v Kathmandu in tam naložil ob odhodu še člane in opremo naše 4. JAHÖ.

Komisija za odprave v tuja gorstva, kar je še bilo v domovini, organizatorji, člani UO PZS vsi smo bili malo na trnju, ko smo spremljali tok dogajanja, zlasti prijavljanje popotnih gostov. Sprva je slabo kazalo, bali smo se, da bo iz dobro zamišljene akcije v pomoč odpravi nastala finančna polomija. V nedeljo, 12. novembra 1972, se je srebrna ptica s težkim tovorom dvignila pod brniško nebo. Bila je polna, praznih je bilo le 14 sedežev, namenjenih Alešu in njegovi četi. Spremljalo nas je lepo vreme, od časa do časa smo pasli radovednost na letališčih v Istambul, Teheranu in Karačiju ter se po kratki noči, ki smo jo ogoljufali za nekaj ur, znašli na širnem letališču v New Delhiju. Za nami je bilo 10 ur in 1 minuta čistega letenja, nič več in nič manj kot 7851 km poti.

Še istega dne popoldne smo odrinili v nekam negotovi Kathmandu. Skozi luknje v orjaških kumulusih smo se povzpeli na bleščavo nebo in dobro uro strmeli proti obzorju na severu dežele, kjer je beli zid Himalaje tekmoval z belino oblakov in se zažiral v violičasto modrino.

Potem smo se zazrli v džungle, terasasta polja z rižem pod našimi nogami in v prekrasni relief mesta, kamor smo bili namenjeni. Stroji so ubrali drugo pesem, pričeli smo se spuščati. Kmalu smo tudi laiki prepoznali letališče in še malo kasneje uzrli gručico naših himalajcev, ki je ponosnih src vneto mahala v pozdrav prvi jugoslovanski ptici iz jekla in aluminija, pristajajoči v vznožju Himalaje. Tudi ta pristanek je bila v nemajhni meri zmaga in zasluga prizadevne trojice Aleš-Mirko-Peter. Nepalci, ki so jih takrat še mačehovsko usmerjali francoski specialisti, so komaj, komaj dali dovoljenje za pristanek. Pa se je vseeno vse srečno izteklo. Užili smo nekaj dni čudesne neznane dežele, polne novega, neslutene, nikdar doživetega. Vračali smo se prepolni doživetij in s sklepi, da se še vrnemo.

Novembra lani so potovanje izvedli tovariši od Inex-Adria v lastni organizaciji. Zanimanje je bilo ogromno, marsikdo je bil žalosten, ker je bil prepozen in je moral ostati doma.

Naši ljudje imajo očitno veselje, da sami, z lastnimi očmi in ušesi, z lastno dušo zaznavajo svet v daljnji Aziji, njena ljudstva, njeno odmaknjenost, poduhovljenost pa tudi revščino. Lahko rečemo, da smo veseli, saj smo kot skromni, ne komercialni amaterji pomagali odpreti okno v dotlej neznani del sveta.

Vodila nas je želja po spoznanju, ne po dobičkih, pa so se našli pogumni možje in zaorali v ledino. Če gredo po teh stopinjah za nami poklicni turistični delavci, je to samo dokaz, da smo bili uspešni. Če ugotavljamo to, ne smemo prezreti Romana Herleca, ki se je med planinci prvi pričel podajati na tuje vrhove s čarterskimi poleti in letalom, pa na odpravo PD Kranj na Mawenzi v Afriki jeseni 1972.

Pomenek z Alešem se je iztekel.

Povedal je, da se je na Foreign Ministry v Kathmanduju pomenkoval tudi o pristanju naših letal. Vlada je naklonjena našim željam. Lahko smo prepričani, da bo prvim začetkom kmalu sledilo tesnejše sodelovanje.

- 1 Camlang s sosesčino
- 2 Pogled proti Kangčendzöngi
- 3 Pogled iz stene na zahod – Najbližji je sedemtisočak Baruntse
- 4 Francoski raz v Makaluju – Desno od njega je vrisana smer naše odprave v južni steni Makaluja
- 5 Južna stran Makaluja, vrisana je smer naše odprave, od baze do tabora 5 in še do točke, ki jo je dosegel Matija Maležič – Smer je vrisal M. Maležič sam

DRUŠTVENE NOVICE

POPOTNIK PRIDEM ČEZ GORO

(Jubilejno predavanje
PD Ljubljana-matica)

PD Ljubljana-matica, naslednik nekdanje osrednje planinske organizacije, je v zgodovini slovenskega planinstva edino društvo, ki je takoj po vojni povzelo pomembno planinsko predavateljsko izročilo in dalo drugim zgled. 22. januarja 1894 je bilo prvo slovensko planinsko predavanje v Ljubljani. Slovensko planinsko društvo je s tem pokazalo voljo, da tudi s predavanji krepí slovensko planinsko in obenem narodno gibanje.

23. januarja 1974 ob 20. uri je bilo v predavalnici Fakultete za elektrotehniko na Tržaški cesti 25 slovesno jubilejno predavanje, ki ga je pripravil tov. Rinaldo Steiner, po rodu Savinjščan, velik ljubitelj narave in estet, ki svoja doživetja zapisuje in oblikuje s kamero, a prav tako z izbrano poetično besedo. Predavanje je uvedel dr. Bojan Špicar, predsednik PD Ljubljana-matica in med drugim dejal: »Slovensko planinsko društvo je bilo ustanovljeno iz narodnoobrambnih ciljev proti prodirajočemu nemštvu, ki je tudi svoje planinstvo uporabljalo za ponemčevanje. Zaradi tega ni čudno, da se je SPD že takoj v začetku usmerilo na tiste oblike delovanja med Slovenci, ki so krepile narodno zavest in odpornost proti očitnim in prikritim oblikam ponemčevanja. Med te oblike spada tudi propagandna dejavnost, v kateri zavzemajo predavanja pomembno mesto.

Včeraj je poteklo osemdeset let od prvega predavanja, ki ga je imel odbornik društva Ljudevit Wölfling »o turistiki«, kot sta to poročala oba takratna slovenska časopisa »Slovenski narod« in »Slovenec«. Razumljivo je, da je »Laibaherica« to nacionalno slovensko prirediteljstvo zamolčala. In v istem letu je tudi dr. Orožen predaval o hribolastvu na Triglav v dobi od 1778 do 1837« in še enkrat Wölfling »o opremljenosti hribolazca«.

V osemdesetih letih se je pred slovenskim občinstvom izvrstilo veliko število predavateljev ob znatnem obisku poslušalcev in v zadnjih letih, ko predavanja spremljajo tudi diapozitivi in filmi, tudi gledalcev. Niso nam znani podatki za leta pred zadnjo vojno. Gotovo pa je, da je ta dejavnost našega društva, ki skupno s Planinsko zvezo in drugimi planinskimi društvi nadaljuje tradicijo ustanoviteljev SPD, še danes izredno pomembna.

Čeprav je društvo takoj po osvoboditvi začelo s predavateljsko dejavnostjo (9. 12. 1945 je profesor Avčin predaval barvne slike iz Švice in Julijskih Alp), se

skoraj pet let, ko je v prvem programu nas vseh stala obnova porušene domovine, ta dejavnost ni mogla razmahniti. Po letu 1950 pa nastane silovit preobrat in že to leto beležimo 13 predavanj. To število je rastle iz leta v leto, prav tako pa se je nenehno večalo število poslušalcev. Vse to po zaslugi ljudi, ki so vodili organizacijo, prav posebej pa zaradi rastoče kvalitete predavanj in planinske vsebine predavateljev. Tem, od katerih jih je že veliko število pokojnih, gre glavna zasluga, da je društvo svoje kulturno poslanstvo izpolnjevalo na tako zadovoljiv način. Pred nami so se izvrstili domači predavatelji: Gnidovec, Janko Mlakar, Dolhar, dr. Brilej, prof. Avčin, prof. Lovšin, dr. Mayer, Hočvar, Aleš Kunaver in drugi. Predavatelje smo imeli tudi iz drugih jugoslovanskih republik in znatno število tudi iz tujine.

Od leta 1950 dalje je bilo 546 predavanj, ki jih je obiskalo okrog 150 000 planincev. To dokazuje, da planinsko kulturno udejstvovanje v našem društvu ni zamrlo, kot so nekateri prerokovali pred leti, temveč da narašča. Sedanja predavanja obiskuje poprečno 300 do 400 poslušalcev, kar ni majhno število. Vsa čast organizatorjem predavanj, predvsem pokojnemu Peršiču, in sedanjim: tov. Cernelutti, Škerbcu in Švarcu. Iskrena hvala vsem!

Čustveno in smiselno je predavanje Rinalda Steinerja intoniral prvak ljubljanske opere, popularni Ladko Korošec, ki ga poznamo tudi kot velikega ljubitelja narave in posebej zasavskih hribov. Zapel nam je nekaj ljudskih in s svojo mojstrsko interpretacijo ustvaril najprimernejše vzdušje za Steinerjevo predavateljsko poemo o okameneli muziki, ki jo predstavljajo gore. Steinerjeva domiselna kamera in vznesena beseda je bila en sam slavospev goram in vsej naši slovenski domovini, »nebesom pod Triglavom«. Predavatelju Steinerju se za lepo doživetje zahvaljujemo, PD Ljubljana-matici pa čestitamo k pomembnemu kulturnemu jubileju.

T. O.

OBČNI ZBOR PLANINSKEGA DRUŠTVA »BOHOR« SENOVO

Natanko po preteku enega leta so se dne 12. 1. 1974 v dvorani brestaniške elektrarne zbrali ljubitelji gora z namenom, da naredijo obračun dela za preteklo leto, za leto, v katerem so doživeli cel niz uspehov pa tudi nekaj neuspehov. Tako so sami ocenili svoje delo.

Občnega zbora so se udeležili: podpredsednik PZS tov. Tone Bučar, predsednik

KO meddruštvenih zasavskih društev tov. Kozole Drago, predsednik skupščine občine Krško tov. Radej Jože, predsednik občinske konference ZM Krško tov. Drstvenšek Rajo, najstarejši član PD »Bohor« Senovo tov. Ivan Flego, akademski kipar Vladimir Stoviček, prof. Mirko Šoštarčič ter člani PD Brežice, »Lisca« Sevnica, Zagorje in Dol pri Hrastniku.

Poročilo o delu PD »Bohor« Senovo za leto 1973 je podal predsednik društva tov. Milan Mahovne.

Število članov je poraslo za 10 %, tako da šteje društvo sedaj 1165 članov, od tega 750 pionirjev, 105 mladincev in 310 odraslih članov. Organizirali so 18 izletov z udeležbo nad 800 pionirjev in 200 članov. Za najmlajše – cicibane – so v zimskem času organizirali smučarski tečaj, ki sta ga vodila dva mladinska vodnika, organizirali so masovni izlet »po poteh kmečkih upornikov«. Uspela akcija je bila organizacija oz. izvedba meddruštvenega tabora v Trenti v letnih počitnicah. Sedem mladincev se je udeležilo tabora »Sutjeska«. Velik uspeh za društvo je bilo tudi formiranje nove planinske skupine v Koprivnici. Skupina šteje 65 pionirjev.

Uspešno so sodelovali s PD Brežice in Lisco iz Sevnice, zlasti z mladino.

Društvo je imelo problem s planinsko postojanko na Bohorju. Koča ni bila oskrbovana tako, kot so želeli. Ugotavljajo, da se bo društvo moralo zateči po pomoč k širši družbi, da bodo kočo obnovili oz. ohranili.

Ugotavljajo tudi, da bi bilo delo v društvu lažje, če bi društvo uživalo več podpore širše družbene skupnosti.

V poročilu MO je bila poudarjena želja, da bi čim več pionirjev planincev, ki zapustijo osnovno šolo, ostali ljubitelji gora še naprej in zvesto zahajali v gore.

Od 18 izletov so jih kar 6 organizirali brestaniški pionirji. V zimskem času so se smučali na Golteh, obiskovali postojanke v zasavski in slovenski transversalni poti, taborili v Trenti, kjer so opravljali tudi planinsko šolo, 47 se jih je udeležilo izleta na Velebit. Poudarili so, da 1/2 pionirjev planincev tekmuje za značko »Pionir-planinec«. Mladinci so sodelovali na vseh skupnih izletih kot udeleženci ali pa kot vodniki.

Po poročilih je sledila razprava, v kateri so sodelovali tov. Motore – član PD Lisca, tov. Radej, ki je izrekel pohvalo tov. Mahovnetu, – že vrsto let je neutrudljiv mentor in iniciator uspešnega dela z mladino – in ostalim mentorjem ter mladinskim vodnikom. V razpravi je vzpodbudil planince »Bohorja« z besedami »Planinski dom ne sme propasti«. Finančna sredstva bo treba zbrati, da bo lahko dom zopet zaživel in nudil planincem pravo planinsko zavetišče.

Tov. Kozole je poudaril, da dom na Bohorju ni samo dom, ampak spomenik pad-

lim herojem, zato mora ostati in obdržati ime planinskega doma na Bohorju.

Tov. Bučar se je v diskusiji dotaknil problema planinskih domov pri nas, planince PD »Bohor« pa pohvalil, ker so pripomogli k večjemu številu članstva. Zbor so nato pozdravili še tov. Pust – PD Dol pri Hrastniku, tov. Gubenc – PD Zagorje in tov. Petričeva – PD Brežice.

Sledila je še podelitev značk.

Srebrni častni znak: akademski kipar Vladimir Stoviček; bronasti častni znak: Bizjak Drago, Bizjak Marinka, Kranjc Janko; mentorski znak PO Bohor: dr. Rudi Škapin, častni planinski znak: Radej Bojan; značko o prehojeni slovenski transversalni poti: Zajc Jože, Tomašič Slavko; značko o prehojeni zasavski transversali: Kranjc Janko, Kozole Drago; srebrni znak pionir-planinec: Škapin Ksenja; bronasti znak pionir-planinec: Škapin Daša ter dva srednješolca, ki sta pogoje za pridobitev značke izpolnila še v osnovni šoli.

Društvena priznanja so prejeli: Osnovna šola Brestanica, Kozole Janko, Novak Finika, Bizjak Vlado in Flego Ivan.

Profesor Mirko Šoštarčič je nato ljubiteljem gora predvajal diapozitive o varstvu narave, tov. Janko Avsenak pa film s planinskih izletov na Velebit, Nanos in Jalovec.

Nevenka Zajc

RAVENSKI PLANINCI V LETU 1973

Društvo je uspelo povišati članstvo pri Mladinskem odseku od 35 članov v letu 1972 na 127 članov v letu 1973. Pravijo pa, da se je zmanjšalo število pionirjev. Kljub temu je imel pionirsko-mladinski odsek pri svojem delu lepe uspehe, saj so izvedli 10 izletov na bližnje vrhove in Julijske Alpe. Skupaj je bilo 344 udeležencev. Pionirji in mladinci so se udeležili več orientacijskih tekmovanj ter dosegli lepe uspehe, saj so bili povsod med prvimi ekipami. Organizirali so tudi sanjsko in smučarsko tekmovanje. Planinsko šolo obiskuje 35 slušateljev.

Organizirali so tudi 5 planinskih predavanj. Skupno se je udeležilo predavanj 399 pionirjev in 619 članov. Predavali so prof. Mirko Kambič, Stane Belak in Stane Tavčar.

Organizirali so tudi več izletov. Izleta na Bleščečo planino se je udeležilo rekordno število udeležencev (126) iz PD Ravne in Prevalje. Udeležil se ga je tudi celotni pevski zbor »Vres« iz Prevalj. Obiskali so tudi znanega koroškega skladatelja Pavla Kernjaka. Organizirali so še izlete na Triglav, v Logarsko dolino in Grossvenediger. Udeležili so se tudi centralne proslave »Dneva planincev« v Bovcu z 42 udeleženci.

Društvo tudi upravlja s planinsko postojanko na Naravnih ledinah. Precej prosto-

voljnega dela in truda so vložili v razširitev in adaptacijo te planinske postojanke. Tu jim je na pomoč priskočil tudi kolektiv železarne Ravne, saj je bila po zaključnem računu za leto 1972 dodeljena društvu dotacija v znesku 100 000 din v namene za obnovo planinske postojanke. Društvo šteje sedaj 1003 članov, vendar pravijo, da s to številko še niso zadovoljni. Prav tako pa nameravajo javnost bolje obveščati o svojem delu s sredstvi javnega informiranja. O vsem tem so govorili na občnem zboru PD januarja 1974.

F. Srebotnik

MLADI NOVOGORIŠKI PLANINCI NA POHORJU

Mladinski odsek planinskega društva Nova Gorica je v dne 7. in 8. oktobra organiziral izlet na Pohorje. Udeležilo se ga je 125 mlajših planincev, večinoma šolskih otrok.

V soboto so se izletniki ustavili v Frankolovem in se poklonili spomenu stotih talcev, ki so postali žrtve nemškega okupatorja. Prenočili so v rekreacijskem mladinskem domu na Smolniku, drugo jutro pa so se podali na Pohorje.

Na Osankarici, ob spomeniku pohorskega bataljona, jim je predsednik planinskega društva Nova Gorica Anton Srebrnič spregovoril o tragediji, ki je v januarju 1943 doletela borce tega bataljona, mladi planinci pa so deklamirali in zapeli nekaj žalostink. Ogledali so si tudi muzej v domu na Osankarici, nato pa še Črno jezero.

Planinsko društvo je tako povezalo mladinski izlet z oživiljanjem tradicij iz narodnoosvobodilne vojne. Zaradi lepega vremena in dobre organizacije izleta so bili mladinci še posebno navdušeni.

D. F.

GORIŠKI PLANINCI NA POREZNU

Pionirji osnovnih šol Nova Gorica, Šempas in Šempeter, včlanjeni v novogoriškem planinskem društvu, so se podali 2. in 3. junija na izlet na Porezn. To je bil že njihov tretji izlet v letošnjem letu.

Med potjo od Hudajužne, do kamor so se pripeljal z vlakom, do Porezna so si mladi planinci ogledali rojstno hišo pokojnega pisatelja Franceta Bevka. Vendar so pionirji zamenjali po vpisni knjigi, radi pa bi tudi kupili kak spominski znak. Vsega tega hiša nima, niti si niso mogli ogledati njene notranjosti, ker ni nobenih predmetov, ki bi spominjali na umrlega pisatelja. Vse to kliče po ureditvi, saj bo Bevkov rojstni dom zanimal še mnoge planince in ljubitelje lepe knjige. Na Porezn so prišli pionirji po štirinurni hoji z vmesnimi počitki precej utrujeni.

Vendar je utrujenost hitro minila, ko so v planinski koči dobili čaj, se odpočili in okrepčali.

Naslednji dan je bila vrh Porezna ob spomeniku 21 padlim neznanim partizanom kratka žalna slovesnost v spomin na padle na Poreznu 25. marca 1945. Predsednik društva Anton Srebrnič je o takratni tragediji na Poreznu, pri kateri je bil tudi sam udeležen, pripovedoval pionirjem o dogodkih in bojih, ko je po izdajstvu padlo toliko partizanov. Veliko ujetih (97) so naslednji dan v vasi Jesevica pod Poreznom nemški zločinci ustrelili. Ob tej priložnosti so položili ob spomenik lovorov venec.

Še malo so se razgibali po mehki trati, polni planinskega cvetja. Toda čas je hitro mineval in treba je bilo oditi, zakaj vlak v Hudajužni ne bo čakal. Vračali so se veseli in z željo, da bi še šli na izlet vrh Porezna.

Franc Hvala

O DELU MO PD IDRIJA

Mladinski odsek PD Idrija je ena najbolj množičnih mladinskih organizacij v idrijski občini, saj ima čez 1100 članov. Kljub razmeroma visokemu številu se njegova dejavnost ni najbolj razmahnila. Vzrok je predvsem ta, da primanjkuje ljudi, ki bi bili pripravljeni mladino organizirati voditi v gore, pa še tisti redki, ki so, so preobremenjeni z delom na drugih področjih.

V lanskem letu so se mladi idrijski planinci povzpeli na Nanos, Triglav, najvišje vrhove Kamniških Alp, Sleme, Komno, Porezen in na nekatere okoliške hribe. Nekateri izmed njih so obiskali tečaj za orientacijo, kar je omogočilo, da so se po nekajletnem premoru udeležili tekmovanj. Največ uspeha so imeli pri članih, ki so na Nanosu osvojili prehodni Vojkov pokal, na tekmovanju za pokal »Jelovica« pa, v močni konkurenci, tretje mesto.

Vso to dejavnost so bili vključeni v glavnem učenci osnovne šole, premalo pa srednješolci, študenti in delavska mladina. Ti sicer zahajajo v gore, vendar neorganizirano, v manjših skupinah ali posamično. To je dokaz, da je planinski šport v Idriji dokaj popularen in bi se ob boljši organiziranosti še bolj razvil. Za letošnje leto so že pripravili okvirni delovni načrt, ki zajema poleg izletov še predavanja z diapozitivi. Želijo se tudi čimbolje pripraviti za orientacijska tekmovanja, predvsem za nastop v slovenski orientacijski ligi. Prva skrb pa jim je seveda pridobiti še nekaj mentorjev, predvsem iz vrst učiteljev in mladinskih vodnikov. Le sposobno in prizadevno vodstvo, ob denarni pomoči družbe, lahko zagotavlja, da se bo planinstvo kot oblika povezovanja in vzgoje mladih uspešno razvijalo.

Vlado Sedej

GORIČANI POD VODSTVOM DR. ANDLOVICA OSVOJILI V OSMIH DNEH TRI ŠTIRITISOČAKE

Zamisel o vzponu na streho Evrope in bližnja soseda se je porodila že pred približno letom dni. Takrat so pod vodstvom dr. Andlovica tudi pričeli z resnejšimi in temeljitejšimi pripravami. Seveda ne moremo reči, da so bile to njihove prve poti v gore, saj so vsi do zadnjega že preplezali marsikatero steno v naših in tujih gorah.

S sedmimi avtomobili se je skupina 22 podala 27. julija na pot. Obloženi z vso potrebno opremo in hrano, da bi bila tuja čim cenejša, so si kuhali sami, so se utaborili ob vznožju gore Monte Rosa, ki so jo izbrali za svojo prvo turo. Predvsem so se zanj odločili zaradi aklimatizacije, da so se privadili na razredčen višinski zrak. Bilo je nekaj glavobola, na splošno pa so vsi dobro prestali preizkušnjo in se pripravili za glavni cilj – na 4810 metrov visok Mont Blanc. Zanimivo: Francozi pišejo povsod, da je visok 4807 metrov, mi in Italijani pa smo ga na vseh zemljevidih in planinskih kartah »povišali« za tri metre.

Do nadmorske višine 2300 metrov so se povzpeli z žičnico, nato pa še isti dan prehodili okoli 500 metrov nadmorske višine in prespali. Ob treh zjutraj 31. julija so že grizli kolena proti zavetišču Vallot na približno 4300 metrih. In prišli so na vrh.

Sreča, radost, da so premagali najvišjo goro Evrope in da so med redkimi, ki so se od nas odpravili na tako pot. S sovjetskimi planinci, ki so jih srečali na vrhu, so se prijateljsko, kot je navada v hribih, pozdravili in se seveda nekajkrat slikali. Ni čudno, da so ob tolikem uspehu pozabili na morebitne želodčne težave in da so prinesli domov goro poslikanih filmov in diapozitivov.

Pot navzdol jih je pravzaprav peljala že spet navzgor. Pred sabo so namreč imeli še Gran Paradiso, 4061 metrov visoko so sedeli na Mont Blancu.

Vrh Mont Blanca je doživel presenečenje. Član društva slepih Marjan Žgavec iz Šempetra je s sabo ponesel na vrh plaket Zveze slepih in jo zasadil v večni sneg. Povedati je tudi treba, da jih je sneg spremljal že od višine 3000 metrov naprej. Prestajati so morali že napol zimsko turo, povrh vsega pa jih je na Mont Blancu spremljalo grmenje in sodra.

Vsekakor moramo vrle gornike pohvaliti in jim čestitati za njihov uspeh. Vsi, ki so se namenili na pot, z njimi je bilo namreč tudi nekaj žensk in mladincev, do dosegli vrhove. Kot gosta sta se z njim vzpenjala tudi dva izkušena člana APD iz Ljubljane in predsednik idrijske občinske Skupščine Stanko Murovec.

POROČILO O SAVINJSKI POTI

Markiranje poti je bilo končano 27. aprila 1972. Opravili smo 679 ur pod vodstvom Florijana Šona. Koliko ur je bilo dela s potjo, ni znano, pot sedaj več ali manj uspešno vzdržujejo posamezna društva. Dosedaj ni bilo večjih pripomb. Edina pripomba gre na krajo žigov na nekaterih točkah, npr. na Krvavici se žigi sploh ne morejo obdržati.

Potrebno bo izdelati ponatis »Vodnika« s pripombami in dopolnitvami. Ponatis pripravlja ing. Jordan. Bilo je že več sestankov (19. 11. 1972, 10. 4. 1974), pripombe zbira ing. Jordan. Društva do sedaj niso veliko napravila.

Prodali smo 893 Vodnikov, na zalogi jih je še 176.

Poleg tega smo med planince dali 129 začasnih dnevnikov po Savinjski poti. Za reklamo jih je bilo izdanih 39 in sicer nekaterim društvom, planincem, ki so delali na poti, časopisom in vsem, ki so dali finančno pomoč za to knjižnico.

Naročila prihajajo od vsepovsod, tudi iz Hrvaške, BiH itd.

Vodnike pošiljamo po vsej Jugoslaviji, samo iz Makedonije še ni bilo naročil. O poti večkrat pišejo lokalni časopisi, piše Delo, Planinski Vestnik.

O tem, kaj pišejo planinci o poti, je bilo podano poročilo na Resevni, ob podelitvi značk za leto 1973. Omembe vredne so pohvale o bivaku, ki je bil pod vodstvom Florijana Šona postavljen na vrhu Gozdника – nova pridobitev na poti.

V l. 1972 smo podelili 26 značk, v letu 1973 pa 61 značk, torej skupno 87 značk. Po društvih so značke prejeli:

Celje 10, Maribor 2, Maribor TAM 3, Polzela 5, Štore 10, Slov. Konjice 2, Zagreb? Kidričevo 2, Maribor MTT 1, Mozirje 2, Šentjur 8, Vransko-Tabor 5, Zabukovica 35, OAV Celovec 1.

Sestavil po podatkih ing. B. Jordana.

Ježovnik F.

ALPINISTIČNE NOVICE

ALPINIST V FRANCOSKI VLADI

V Francii so spet izbrali za člana vlade alpinista, to pot dr. Pierra Mazeauda, o katerem v tej rubriki pišemo najmanj 15 let. Gotovo spada med najpomembnejše živeče alpiniste in uživa velik ugled v Franciji in po vsem svetu. V vladi je prevzel dolžnost, ki jo je pred leti general de Gaulle zaupal ing. Mauriceu Herzogu, vodji ekspedicije na Annapurno, prvi osemtisočak, na katerega je stopila človeška noga. Mazeaud ima naslov državnega sekretarja za mladino in šport. Francoska planinska javnost pričakuje, da bo prominentni član GHM (Groupe de Haute Montagne) znal ceniti in uveljaviti vrednost rekreacijskega športa v naravi in posebej vse, kar dajejo mladini gore.

T. O.

ANGLEŽI V VALIŠKIH ALPAH

V Mont Blanc de Cheilon so februarja 1973 prvi preplezali Angleži W. Barker, K. Konner, J. Anthoine severovzhodno steno, levo od Jenkinsovega grebena. Jim Taylor pa je sam zmogel severovzhodno steno zahodnega vrha v Lyskammu. Hodil je po stopinjah naveze Diemberger-Stefan.

T. O.

VAL BREGAGLIA – BERGHELL

Brata F. in E. Gugiatti sta s tremi bivaki prva pozimi – decembra 1972 – preplezala severozahodni greben Piz Cengalo. V Dolomitih so v znamenitem Torre Venezia od 28. dec. 1972 do 2. januarja opravili prvenstveni zimski vzpon po smeri Mauro-Minuzzo plezalci A. Aste, M. Fizzera, A. Miorandi in T. Pedrotti. Smer je skoraj vsa A, tipično moderno dolomitsko plezanje.

T. O.

ALLEN STECK

Steck spada v vrh ameriških plezalcev. Ni več mlad, vendar je še vedno stalno na nogah. Rodil se je 1926 v Kaliforniji, njegovo ime je najtesneje povezano z Yosemite Valley. Prvi je tu preplezal severno steno Sentinel Rock, tretji je uspel v Salathejevi smeri v El Capitanu iz leta 1951, ki je ena od najtežjih smeri sploh. Leta 1965 je s petimi plezalci ZDA prvi preplezal južni greben 6050 m visokega Mt. Logana v severni Kanadi. Greben je ena največjih plezalnih tur v Severni Ameriki. Vodi organizacijo »Mountain Travel«, s katero prireja vzpone v gore po vsem svetu in druga potovanja.

V intervjuju, ki ga je dal reviji »Der Bergsteiger« (1/1973) pravi, da so razvili lastno alpinistično tehniko neodvisno od Evrope. Ko si jo Evropejec osvoji, ponavlja ameriške smeri v zelo dobrih časih. Glede izbijanja klinov – ameriški plezalci razmišljajo, ali naj z njim nadaljujejo ali ne, kajti klini iz krom-molija pri izbijanju preveč načenjajo raze in razpoke. Zato uvaajo »nuts«, zagozde na razpon, za katere ne rabijo kladiva. Chouinard izdeluje zagozde z nepravilnim profilom, češ, da bolje drže. Vzpon drugega plezalca z modernimi prižemniki se mu zdi primeren le na dolgih turah, da se varčuje s časom. Glede evropskih planinskih revij sodi, da prepogosto izhajajo. On sam izdaja enkrat na leto glasilo Sierra Cluba »Ascen« (Vzpon), češ, bolje je manj pa tisto dobro. Steck je najbolj ponosen na svoj južni greben v Mt. Loganu. Je tehnično težak, fizično in psihično izredno zahteven, 10 km dolga, 4200 m visoka. V višini 4000 m so našli ptička – kolibrija in so mu dali ime: Kolibri z ledenega grebena, »Hummingbird Ridge«.

T. O.

SPECIALIST ZA GESÄUSE

Takih je bilo včasih več, z leti pa se cilji spreminjajo in tudi za Gesäuse so prišli drugačni časi. Vendar so za avstrijsko Štajersko, za Dunaj še vedno obljubeno plezalsko torišče. Klaus Hoi se šteje za specialista tega zanimivega alpskega kota. Spada med elito avstrijskih alpinistov. Bil je eden najmlajših eigerjevcev, leto nato je ponovil Buhlovo v Dachlu. Gozdar po poklicu se je ves posvetil alpinizmu in smučarstvu ter ustanovil »Štajerski planinski center«. Kot instruktor in vodnik se posveča predvsem najtežjim turam.

Mnogo se ukvarja z izboljšavo opreme, znan je njegov plezalski sedež. Ima okoli 30 prvenstvenih vzponov v Vzhodnih Alpah, najraje ima prosto plezanje. Severovce skoraj ne uporablja. Kljub temu pravijo, da ima v severozahodni steni Dachla, 750 m, najtežji raztežaj v Gesäuse sploh.

T. O.

ANDRZEJ NOWAK

Nowak je spadal med najvidnejše poljske plezalce. Ko je 24 let star končal ekonomistične študije na univerzi v Lodzu, se je obenem z delom v poklicu intenzivno ukvarjal z alpinizmom. Plezal je vsega štiri leta, od 1968 do 1972, ko ga je vzela plezalska smrt. Leta 1970 je iz Tater stopil v »mednarodno areno«. Po eni dolomitski

sezoni je že posegal po največjih storitvah. Marca 1971 je naredil prvenstveni zimski vzpon v Grand Pilier d'Angle v skupini Mt. Blanca, avgusta 1971 je odprl novo smer v centralnem stebru le Brouillard v Mt. Blancu. Marca 1972 je pozimi prvi preplezal severovzhodni steber v Trollryggenu na Norveškem. Svojevrsna, strma, kratka plezalska kariera. 26. avgusta 1972 je umrl v vznožju vzhodne stene Mt. Blanca, star 28 let.

T. O.

OTTO EIDENSCHINK

Starejši alpinistični rod dobro pozna tega gorskega vodnika, če ne drugače po njegovi prvenstveni smer v zahodni steni Totenkirchla, ki mu je dala veliko ime. Zdaj je opustil vodniški poklic zaradi starosti in razpustil svojo plezalsko šolo, ker ni našel namestnika. Njegova šola je bila majhna, danes taka nima obstanka. Tudi tu je obrt požrla industrija.

T. O.

FILM O HANSU ERTLU

Ob imenu Hansa Ertla se zvrsti pred nami več kot petdeset let burne zgodovine. Po vojni smo ga še sledili v alpinističnih vrstah, vendar se je njegova sled vse bolj izgubljala. Sam se je umaknil iz življenja v Bolivijo in se naselil v pragozdu, iz nič ustvaril vzorno farmo, opekarno itd. O njem je pred leti posnel film Jürgen Gortler, znan planinski filmar, z naslovom »Gorski potepuh v pragozdu«. Petnajst minut barvnega filma pripoveduje, kako danes živi postarani Hans Ertl, nekoč zelo znana osebnost, filmar, fotograf in alpinist.

T. O.

SENTINEL ROCK

Francozi so leta 1973 prvič plezali v Yosemite. J. C. Droger in J. M. Saussier sta si izbrala smer Chouinard-Frost in jo zdelala z dvema bivakoma. Smer primerjata oni v južni steni Fouja, samo da je nekaj daljša.

V Cerro Fitz Roy se je l. 1972 tudi mudila francoska ekspedicija. Francozi so se decembra kot četrti povzpeli na vrh pod vodstvom Nicola po južnem grebenu, malo levo od smeri Magnone-Terray.

T. O.

EDMUND HILLARY O ŠERPAH

Hillary, vodja uspešne odprave na Everest v letu 1953, očita odpravam zadnjih let, da najemajo netrenirane in neizkušene domačine za stvari, ki jim ne morejo biti kos. To da je glavni vzrok za precejšnje število smrtnih žrtev med domačimi pomočniki evropskih in drugih navez. Hillary pri tem nič ne omenja dejstva, da je povpraševanje po šerpah vedno večje

in da s tem odprave morajo posegati tudi po takih ljudeh, ki imajo manj izkušenj in sposobnosti.

53-letni Edmund Hillary se bo še posvetil raziskovanju Himalaje. Odločil se je za 7145 m visoki Gaurisankar, zahodno od Everesta.

T. O.

SMUČARSKÉ TURE V JULIJSKIH ALPAH

Fritz Kniepiss je v »Bergsteigerju« 3/1973 opozoril avstrijsko-nemške bralce na tiste smučarske ture, na katere domači smučar manj misli, če pa jih pozna in prevozi, pa tega ne obeša na veliki zvon, čeprav ne bi bilo napak. Pri nas za smuko okrog Triglava, predvsem s Kredarice, za smučine od Vogla do Kanjavca to seveda ne velja, ker je bilo posebno zadnja leta o tem precej napisanega. Manj pa so znani smučarski spusti z Velike Mojstrovke (2369 m), Kotovega sedla (do Tamarja 1300 m višinske razlike), ob dobrih snežnih razmerah z Ozebnika. Prvega alpinističnega smučarskega spusta 1973 z vrha Triglava seveda ne omenja, ker ima pač poseben značaj: Kniepiss s tega stališča obravnava tudi Zahodne Julijce, kjer omenja spuste z Mangarta, s Kanina in še nekaj drugih manj znanih.

T. O.

PIERO ZANETTI

Med obema vojnama je bil Zanetti med najbolj znanimi italijanskimi alpinisti, eden od treh najboljših. Postavljali so ga vselej ob Gabriela Bocalatte in Giusta Gervasuttija. Plezati je začel z Giannijem Albertinijem leta 1926. Opravila sta sedmo ponovitev Peutereya, prvi italijanski vzpon po tem grebenu brez vodnika, in drugo ponovitev Pointe Welzenbach. Z Bocalattejem je leta 1931 plezal prvenstveno v Jorasses, leta 1932 prvi preplezal Pointe Nini des Periades, l. 1934 pa je prišel na Nevado de los Leones v Argentini. Z Gervasuttijem je l. 1937 drugič ponovil južni greben Aiguille Noire de Peuterey, ki so ga tedaj imeli za najtežjo plezarijo v Zahodnih Alpah. L. 1933 se je poskusil s severno steno Grandes Jorasses v Crozu, a ga je pregnala nevihta. L. 1928 je bil v reševalnem moštvu na visokem severu, ko so iskali preživele iz ekspedicije generala Nobila. Imel je zelo dobre zveze s francoskimi alpinisti. Z Lucienom Deviesom je leta 1931 kot generalni sekretar CAAL izdelal osnutek za težavno in lestvico Zahodnih Alp. Seveda je osnutek vzdignil v Evropi vihar. Lucien Devies pravi o njem, da je bil nadvse prijeten, zanesljiv, plemenit, kulturn in čustven človek, svobodnjak, ki se ni podal fašizmu. Zato je marsikaj pretrpel, tudi zapor. Umrl je leta 1972 star 73 let v Turinu.

VARSTVO NARAVE

PIRENEJSKI NACIONALNI PARK

Francoska vlada je ustanovila pirenejski narodni park z dekretom 27. marca 1967, vendar je park začel delati šele leta 1968. Razdeljen je v zunanji pas in v park sam. Zunanji del sestavlja skupnost občin, ki so odstopile zemljišča za ustanovitev parka.

Park je v goratem predelu, kjer pozimi ne prebivajo ljudje, poleti pa le pastirji, torej od višine 1000 metrov vse do vrha Vignemale (3298 m). Skupaj z rezervatom Neuvielle, ki je bil ustanovljen leta 1938, obsega park 48 000 ka in meji na španski narodni park Ordesa.

Bistvene naloge parka so: pomoč hribovcem, varstvo narave, turizem in rekreacija.

Park je označen s črkama P in N na drevesih, ki rastejo na mejah. Ima 30 čuvajev iz šestih dolin, ki jih zajema park: Aspe, Ossau, Arrens, Cauterets, Luz-Gavarnie in Aure. »Vrata« ima doslej samo dolina Arrens, tu funkcionira turistični biro, informacije o parku in vodništvo po njem. Park je sodeloval pri »miniskansenu«, hiši, v kateri je z eksponati prikazana starosvetnost Pirenejev (prazgodovina, obrt, hribovska ekologija). Ustanova je nadelala mnogo novih poti (300 km), pet zavetišč in nekaj adaptacij. Po načelu, da vzgajamo z ljubeznijo, ne pa s kaznimi zaradi prekrškov. Camping v parku ni dovoljen, tudi avtomobili ne smejo vanj. Urejena pa so taborišča in parkirišča zunaj parka.

Poleg lastnih zavetišč in koč so vključili postojanke, ki so že nastale pred ustanovitvijo parka in sta jih zgradila Club Alpin Français in Touring Club de France. Noovzgrajene kočice imajo 188 postelj (Lac Arlet, Lac Ayous, Migouélou, Ilhéou in Espuguettes, ta zadnja je v svetovno znani krnici Gavarnie in ima sama 56 postelj). Pirenejski narodni park ima bogato favno in floro, lepa selišča, toplice in klimatska zdravišča in priložnosti za smučanje. Samo v Pirenejih ima Francija medveda, med ptiči redke vrste jastreba, orla, skratka bogato ornitologijo; bogata je tudi flora, saj se tu stika atlantsko, gorsko in mediteransko podnebje, tu je stičišče apnenca in granita. Prirodnih znamenitosti je veliko, za alpiniste in izletnike nešteto možnosti. Park ima tudi svoje znanstveno zaledje v raziskovalnem komiteju, ki ga tvorijo profesorji univerze v Toulousu, Bordeauxu in Pau. Divjačino hranijo, da bi se ne odselila. Škodo, povzročeno čredam, park povrne, da bi obdržal medveda. Ribolov je prost, park ima svojo ribogojnico, »poribljenje« ni problem.

Pred vhodom v park je v desko vžgano naslednje navodilo: »Vstopate v pirenejski narodni park – fotografirajte cvetlice, nikar pa jih ne trgajte – občudujte živali, nikar pa jih ne plašite – ne vodite s seboj psov – prisluhnite muziki gora, zato zaprite svoje tranzistorje – pozabite na svoje skrbi in zadrege – nobenih napisov, nobene škode – spoštujte naravo. Hvala.«

BODOČNOST ALPSKE POKRAJINE

Leta 1971 je »Deutsche Werkbund Bayern« začel z akcijo »Kaj bo z alpsko pokrajino?« Vprašanja, ki jih je akcija odprla, so še vedno na mizi, zvrstile so se RTV oddaje, izšla je tudi zelo čislana knjiga (B. Wichmann, Kaj bo z alpsko pokrajino? Dejstva, tendence, nujnosti, München Verlag 1972), bili so simpoziji in kongresi na to temo v Bolzanu in Tutzingu. Prišlo je celo do političnega zbližanja. Več dežel je ustanovilo »Arge Alp« (Arbeitsgemeinschaft Alpenländer Bavarska, Salburška, Tirolska, Alto Adige, Lombardija in osem švicarskih kantonov). Dvakrat na leto se zberejo strokovnjaki teh dežel pod vodstvom ministrskih predsednikov in obravnavajo prometne probleme, hribovsko gospodarstvo, energitiko in druge zadeve, ki nujno posegajo čez meje teh dežel. Posebno skupino tvorijo socialdemokratske stranke v Alpah. Aprila 1973 so se zbrali v Bad Hofgastein socialdemokratski politiki in strokovnjaki iz alpskih dežel. Seveda nočejo zaostajati konservativne stranke, zato so ustanovile nekakšno podobno »delovno skupnost«. Seveda tudi Alpenverein noče biti ob strani, tudi DAV prireja simpozije, predavanja, brošure, ki obravnavajo ekološke in poselitvene probleme, varstvo narave in okolja, turizma, rudarstva in gozdarstva v Alpah in ne nazadnje načrt avtodroma »Alemana«. Posebno pozornost je zbudil prof. Atteslander iz sociološkega inštituta augsburške univerze s svojim delom »Orientacijski podatki in prioritete multilateralne alpskega načrta«. Avtor ugotavlja, da Alpe doslej še niso doživele »razvojnega plana«. Šlo je samo za prilagajanje ali za zaviranje. Centri teh mehanističnih planiranj so bili Dunaj, München, Milan in Paris, včasih tudi Rim in Bonn. Avtor sodi, da bo treba še veliko raziskav in informacij, da bodo politiki prišli do smiselnih odločitev, obenem pa zahteva, da bi politiki bili bolj izobraženi, kajti če problemov do korena ne poznajo, njihove odločitve ne stoje na trdnih tleh. Atteslander pravi, da bi bili potrebni centri za komunalno politično

izobraževanje, da pa na to uho odločilni ne slišijo. Morali bomo še marsikaj težkega doživeti, predvsem bodo politiki spoznali, da prirodni viri niso neizčrpni.

T. O.

MEJE RASTI

Vedno več je razprav, knjig in ne nazadnje futurističnih meditacij, ki izhajajo iz temeljnega spoznanja, da neomejen tehnični razvoj ogroža življenje. Največ takih in podobnih edicij je v zadnjih letih nastalo v zelo razvitih deželah. Njihova spoznanja razširjajo tudi planinske periodike. Tako je »Deutscher Alpenverein« 1973/5 več člankov posvetil tej aktualni temi velikega sveta. Avtor A. Portmann ugotavlja, da se je ta tehnika rodila v zapadnem svetu in da je že napočil čas, ko se bo treba upreti veljavni resnici znanstvenega, teoretičnega pogleda na svet. Ta teoretični pogled na svet je popolnoma odrinil prvotno resnico o svetu. Njegova moč in blišč nas je prisilila pozabiti, kako grozljiva je sekundarna resnica o našem svetu, saj nam ogroža najbolj elementarne vire življenja – vodo, zrak in prostor! Prišel je čas, da prevrednotimo veljavna merila. Sekundarna resnica se je počasi oblikovala vse od starih orientalskih kultur, prek grške in šestnajst stoletij krščanskega okcidenta. Središčni položaj zemlje je bil še trden, magična misel, mitološka fantazija je še obvladala človekov duh. Še Goethe se je bal sekundarnega pogleda na svet, bal se je, da bi bil edina pot k raziskovanju narave. Seveda znanost ni bila edina kriva, čeprav je bila pogoj in sredstvo tehnike. Znanost je opravljala svojo nalogo v okviru socialne strukture. Ta je kot celota kriva za razvoj, za neudržano, neukrotljivo rast. Adolf Portman gre tako daleč, da kliče na pomoč avtoritativno moč, ki bi neprenehno prosperiteto, napredek in rast v znamenju neke višje koristnosti za človeka zadržala v varnih mejah. Prof. Portmann izjavlja, da bo to težko. Vrniti se k naravi v današnjih razmerah ne bo lahka stvar, bo pa nujna, če hočemo zadržati usodo, ki nam preti zaradi pretiranega tehničnega napredka. Drugi avtor H. Hintermaier razpravlja o varstvu gorskega sveta, ki je danes zaobseženo v varstvu okolja. Hintermaier trdi, da je varstvo gorskega sveta v smislu varstva okolja glavna naloga planinske organizacije. Ne gre samo za varstvo v zaščiteneh področjih, gre za prosvetne in vzgojne naloge, ki obsegajo skupne družbene smotre. Planinska organizacija ni konsumno društvo, marveč »organizacija, ki planine ohranja in varuje«. Med najvažnejše naloge šteje vzdrževanje planinskih poti in snage okoli njih, pri čemer predpise, treba je takoj na delo, da smeti

morajo planinstvo podpirati turistične organizacije, saj planinskih poti ne uporabljajo samo planinci. Druga važna stvar je snaga okoli koč. Ne smemo čakati na predpise, treba je takoj na delo, da smeti odvažamo na moderen način in da za odpadke poskrbimo na sodoben način. Tretja naloga je prava mera pri »odpiranju« gorskega sveta, pri vertikalnem prometu, pri turističnih napravah. Ni dovolj, da izide zakon o teh stvarih, treba ga je uveljavljati povsod na enakopraven način, ne dopuščati sleherni občini, da ga po svoje tolmači in po svoje odreja mirne, bogojno zazidljive in svobodno zazidljive površine. Za alpski prosor bi moral biti odločilen »načrt alpskega rekreacijskega prostora«, ki bi omejil najprej gradnjo cest in širjenje vertikalnega prometa. Rekreacijska pokrajina je povsem nekaj drugega kot kulturna pokrajina. Tega ne smemo zamenjavati, kajti če bi veljal za alpski prostor naziv kulturne pokrajine, bi v njem kjerkoli lahko postavili kegljišče, telovadnice, da ne govorimo o vikendih. Pri alpskih dolinah gre predvsem za ekologijo, saj se struktura obdelanih površin hitro spreminja in postajajo doline plan špekulacij. Planinska organizacija se ne sme omejiti samo na proteste, biti mora soodločilni dejavnik pri gospodarjenju z gorskimi dolinami. Planinski organizaciji ne more biti vseeno, kako se z njimi gospodariti, kako se odmerjajo kapacitete hotelov, kajti če pravi plan »5000 postelj« so s tem zajete tudi vse vertikalne naprave in še marsikaj zraven, kajti moderni »marketing« mora k osnovni investitiji priračunati tudi vse, kar spada zraven, da se gostom žep čim bolj ožema: vrsta »skiliftov«, sečnja infrastrukturi ne govorimo. 5000 postelj in gradnja smučarskih prog, da o celotni pomeni praktično neusmiljen poseg v gorsko naravo. Planinska organizacija mora imeti besedo pri odmerjanju posegov, tako da je škode čim manj, užitka in dolgoročnega dobička pa čim več. Ni vseeno, kako se gospodariti z gorskim svetom, iz katerega priteka voda, sok življenja. Če jo bomo onečiščali pri izviru, gorje človeštvu!

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

DR. JULIUS KUGY: PET STOLETIJ TRIGLAVA

»Ta knjiga pripoveduje 500-letno zgodovino kralja Julijskih Alp od leta 1452 do današnjega dne. Malo gora ima tako staro in burno preteklost. Zgodovina vzpona nanj se začne leta 1777, celih devet let pred prvim vzponom na Mont Blanc. Pripovedovanje ni suhoparno povzeto po piscih od 17. do 20. stoletja, marveč je beseda prepuščena njim samim in je tako pripoved veliko bolj živa in barvita. Zato delo izraža hkrati vsakokratni odnos nas ljudi in nas gornikov do gora in je prispevek k zgodovini alpinizma. Posebna pozornost velja domala edinstveni zakladnici triglavskih bajk, tudi čudoviti triglavski cvetani je odmerjen prostor, ki ji gre po pravici. Na 48 velikih bakrotiskih so upodobljeni pogledi na Triglav z vseh strani neba, zraven pa še poetične podobe iz slovityh dolin ob njegovem znožju. Triglavska severna stena najmodernejšega časa se vzdiguje kvišku v vsej svoji nepristopni veličini. Globoko občuteni opis narave, velika doživetja, pustolovščine, sijajna gorniška dejanja se vrste skozi vso knjigo. Tako vstaja pred našimi očmi iz mraka stoletij Triglav v vsem svojem veličastju, tako sveti mogočno se vzdigujoči vladar in kralj, ne meneč se za ljudi in njihovo usodo, in kaže daleč naprej v prihodnja tisočletja, v neskončnost.«

S temi besedami, ki jih moramo skoraj z gotovostjo pripisati Kugyju, na ščitnem ovitku je leta 1938 pri Leykamu v Gradcu izšla zajetna in razkošna knjiga, posvečena najvišji gori Julijcev, vsemu gorskemu svetu, ki jo obdaja; 35 let po izidu nemškega izvirnika, v jubilejnem 80. letu organiziranega slovenskega planinstva in na pragu 200-letnice prvega vzpona na Triglav nas je mariborska založba Obzorja razveselila z dragocenim darilom: v prevodu prof. Marijana Lipovška, v opremi Janeza Vidica in z novimi prilogami – spet v bakrotisku – mojstrov planinske fotografije Jaka Čopa in prof. Janka Ravnika je knjiga izšla v slovenščini. Prevajalec se ni zadovoljil samo s tem, da je nemški izvirnik skrbno, tekoče in s poslušom prelil v našo govorico: delo je oboatil še s tehtno spremno besedo in številnimi izčrpnimi in kritičnimi opombami, v katerih osvetljuje nastanek in pomen zbornika in razpravlja tudi o vzrokih, zakaj ni delo že pred vojno izšlo v prevodu, temveč smo se v tedanjih skrajno napetih razmerah ogrevali za popolnoma nov zbornik, ki naj bi ga ustvarili izključno Slovenci. Ta načrt je bil kmalu

nato uresničen (E. Lovšin: V Triglavu in v njegovi sosesčini, 1944, 2. izd. 1946).

Prvi vtis, ki ga imamo danes, ko prelistavamo to obsežno Kugyjevo delo, je, da je bil naš kulturni dolg, da ta knjiga izide v prevodu. Nemški zbornik, posvečen lepoti naših gora in naše pokrajine, ne nazadnje tudi našemu človeku, ustvarjen z resnično zavzetostjo, ljubeznijo in pretanjenim estetskim čutom, to vsekakor zasluži, posebno, če ga je izdal mojster gorniške besede Kugy. Iz pestre bere spisov o Triglavu, ki so se nakopičili v nekaj stoletjih, je z izrednim poslušom izbral najboljše in jih s poglavji, ki so jih prispevali drugi sodelavci ali pa jih je napisal kar sam, zaokrožil v strnjeno celoto. Razume se, da ugotovitve znanosti niso nikdar dokončne, da je treba vsa dognanja neprenehoma kritično pretresati in jih soočiti z novimi, pomembnejšimi; da ni nobena kronika, najsi bo še tako skrbno zbrana, nikdar popolna, da moramo biti zmerom pripravljeni na presenečenje. Osrednji motiv knjige je naša najvišja gora, slovenska gora, in ker je ni izdal Slovenec, poskušajmo prispevati drobec k ugotovitvi, ali je bil v njej do Slovencev res krivičen, ali pa smo bili morda Slovenci malenkostno zamerljivi do Kugyja. Ni hujšega zla za narod od tisočletne ogroženosti; če smo bili kdaj zares ogroženi, je bilo to v zadnjih letih pred minulo vojno in med njo; nič čudnega, ako smo bili bolešno občutljivi za vsako tujčevo zviška postavljeno, omalovažujočo ali celo premalo obzirno besedo. V zborniku »Pet stoletij Triglava« so spisi 20 avtorjev, od tega je samo polovica Nemcev (Avstrijcev) – ob izrednem bogastvu nemškega planinskega slovstva presenetljivo pičlo število! Med preostalimi 10 avtorji so štirje Angleži, po en Francoz in Italijan ter štirje Slovenci. Razmerje 10:10 govori v prid Kugyjevi nepristranosti, vendar bi bilo hudo zgrešeno, ko bi pri njem ostali pri praznih številkah. Veliki estet je uvrstil v svoj zbornik samo tiste spise, ki imajo nadčasovno, nadnarodno veljavo, umetniško ceno, ki so po svoji vsebini nepogrešljiva poglavja v zgodovini odkrivanja Julijskih Alp. Zbornik pa je prava mojstrovina tudi v kompozicijskem oziru: ko ga prebiramo, ne čutimo nobene vrzeli, čeprav je pester mozaik spisov najrazličnejših avtorjev od 17. do 20. stoletja. Nasprotno, prav v tem je skrito posebno bogastvo odnosov, raziranj, doživljanja in oblikovanja: od sive davnine, ko je bila narava človeku še domala neznana in je znanstvenik šele začel okorno tipati in njene uganke, do zanosnega vsestranskega odkrivanja no-

vejših dob ter do treznega, premišljenega, načrtnega osvajanja najbolj oddaljenih, najbolj nedostopnih kotičkov gorskega sveta v modernih časih. Kugyeva uredniška roka je umela tako izbrati in razporediti poglavja, da uživamo v tej pestri meniaži od prvih obiskov v kraljestvu Julijcev do najtežje izbojevanih zmag v triglavski steni, od skraja nekoliko pretiranih opisov pohodov na teme Triglava do stvarnih, pretehtanih opisov vzponov čez severno steno.

V tej razporeditvi smo Slovenci uvrščeni na častno mesto. Staničeva pot na Triglav je sicer v knjigi peto poglavje, vendar je prva kleno, bleščeče napisana zgodba v verigi triglavskih dogodivščin, Abramov Bajeslovni svet Triglava je sredi zbornika in sklepno poglavje pred nastopom »železne dobe« alpinizma. Tudi v poglavjih, ki prikazujejo osvajanje triglavske stene, smo dostojno zastopani z dr. M. Potočnikom in M. M. Debelakovo. Potočnikova »Gorenjska smer« je – brez pretiravanja – klasični slovenski alpinistični spis. Nikjer nobenega pretiravanja, mirno, odmerjeno, vedro teče beseda, vendar za to veličastno zadržanostjo prekipelava silna doživetja. Zlata doba prvih velikih zmag slovenskega alpinizma! Ne, prav nič nam ni treba biti nerodno pred poglavji, ki so jih o Triglavu napisali tuji gorniki.

Kugyeva knjiga o Triglavu je klasično delo planinskega slovstva, ki ga bomo šele zdaj vedeli prav ceniti in občudovati. Po njej se bomo morali zgledovati, ako bomo hoteli ob 200-letnici prvega pristopa na njegov vrh izdati novo delo, v katero bodo uvrščena tudi najnovejša poglavja v zgodovini planinstva in alpinizma na območju kralja Julijcev.

F. Vogelink

20-LETNICA PD PTT LJUBLJANA

Jubilejni zbornik ob 20-letnici PD PTT Ljubljana na več kot 200 straneh razgrinja skoraj vse, kar je to eno najbolj delavnih slovenskih PD storilo za svoje člane in za razvoj ne samo slovenske planinske organizacije, kajti uspehi poštarjev-planincev so vidni tudi v jugoslovanskem merilu. Iz kronološke besede predsednika PD tov. Jožeta Dobnika posnemam, da je namen zbornika »opisati dosedanje društveno pot in obuditi spomin na dvajsetletno obdobje, obenem pa naj bi bilo to gradivo tudi gradivo za slovenski planinski arhiv«.

Podčrtati moram, da je v Sloveniji malo PD, ki imajo tako vzorno evidentirano društveno kroniko. Res je zbornik veljal lepe denarce, tiskan na finem papirju, bogato ilustriran, vendar PD ni moglo lepše predstaviti svojega dela kot je jubilejni zbornik. Drugim društvom je zgled,

kako se sestavlja društvena kronika. Nekdo iz planinskih vrst je že pred časom predlagal, naj bi pomembnejše gorniške obletnice praznovali s kulturnimi akcijami. Planinci-poštarji že vrsto let uresničujejo to misel. Zbornik je bil pripravljen na amaterski prostovoljnosti, v prostem času, ki ga vsem tako primanjkuje.

Ko vzamemo zbornik v roke in odpremo katerokoli stran, veje iz vrstic tovarištvo, idealizem in požrtvovalnost. Ta osnovni ton ne prekinja nobena stran ne literarna ne kronološka.

20 let je v življenju človeka dolga doba. Če prebiramo vrstice iz predzgodovine in iz začetkov PD PTT (Ivan Zabel) spoznamo, iz kakšnih idealnih osnov se je porajalo društvo, kako je iz nič ustvarilo bogato dediščino. Svoje sledi je PD PTT zapisalo na vseh področjih gorniškega snovanja. Kdor je le enkrat bil na njihovemu občnemu zboru, zletu planincev-poštarjev ali drugi prireditvi, je opazil posebne vezi, ki družijo poštarje v svojem društvu. Pridnih rok in domiselnih glav se v tem društvu ne manjka. Premišljeval sem, zakaj ni društvena kronika zaradi jubileja uvrščena na začetku zbornika. Pričakovati je, da je logičen začetek jubilejnega zbornika njegova kronika. Zaradi stavka Ive Kramarič »predvsem bi rada povedala, da sem zelo vesela, kadar me planinci PD PTT Ljubljana povabijo, naj grem z njimi«, sem spoznal, kakšna je zasnova zbornika. Poštarji-planinci prvo besedo namenjajo človeku sedanjega časa, vabijo ga s Kiplingovim rekom Pojdi znani, in pogled in šele nato – takšna je bila naša pot, taki smo. Samo s takim tolmačenjem je treba listati zbornik. Pod platnicami se prepletajo spomini na srečanja z gorami, z ljudmi, tudi tistimi, ki jih ni več. Tuje gore, ki so jih prehodile poštarke noge, je predstavil Dominik Koci. Čeprav je že poklic poštarja najti oz. biti komunikacija med ljudmi, so zleti poštarjev planincev Jugoslavije oblika medrepubliškega sodelovanja, kakršno z izjemo železničarjev-planincev ne srečujemo tako pogosto.

Zbornik je bogato ilustriran s slikami z društvenih akcij in izletov. Kroniko dela (Jože Dobnik) je pregledna. Ob pregledu statistik, ki očrtujejo vso dejavnost marljivih poštarjev-planincev, je na uvodnem mestu tudi pregled odlikovancev-članov PD PTT Ljubljana. Ob pregledu imen, ki so dobili to ali ono odličje, je človek res presenečen. Ta stran je edina, kjer so poštarji-planinci skromni, preskromni za svoje delo.

Zbornik sta uredila inž. Pavle Šegula in Jože Dobnik ob sodelovanju sodelavcev odbornikov in članov PD PTT Ljubljana. Čestitkam ob 20-letnici PD PTT Ljubljana dodajamo še čestitko za jubilejni zbornik.

Tone Strojnik

RAZGLED PO SVETU

NESREČE V FRANCOSKIH ALPAH

V La Montagne 1973/3 je znani francoski alpinist Pierre Henry poročal o gorskih nesrečah v francoskih Alpah. Statistiko o nesrečah vodijo v Franciji enajst let, od leta 1962. V leto 1972 je bilo med 301 nesrečami 52 % alpinističnih, 10 % pri turnem smučanju, 18 % planinsko-turističnih; 292 je bilo poškodovanih, 79 mrtvih, težko poškodovanih 57. Povpreček za posamezne kategorije nesreč se v glavnem skladajo z letom 1972. V 771 primerih je interveniral helikopter. Ta se vedno bolj uveljavlja v gorski reševalni službi. Pri reševanju je sodelovalo 1316 reševalcev. 80 % je bilo med ponesrečenci Francozov, 20 % tujcev, 43 % ponesrečenih je bilo mladih ljudi, od 19–30 let. 35 % vseh nesreč je bilo v skupini Mt. Blanca, 21 % v les Ecrins.

T. O.

EVEREST 1973

Lucien Devies, francoska alpinistična avtoriteta, je v La Montagne 1973/3 komentiral italijanski Everest, o katerem smo že na kratko poročali. Poudarja, da je bila ekspedicija kombinirana, civilno – vojaška (11 civilistov, 52 vojakov), da je imela mnogo šerp in helikopterje. Kljub temu ali spriču tega so bili rezultati skromni – dva vzpona na vrh po normalni poti je stisnilo s številnimi šerpami 5 Italijanov. Preseneča nas, pravi Devies, da so uporabili takšna finančna sredstva – na nesorazmeren način za stvar, ki postaja relativno banalna. Italijani imajo veliko dobrih alpinistov, ki bi z manjšimi sredstvi več pokazali.

Ob komentarju čutimo francosko bolečino zaradi Everesta. Do l. 1978 je Everest »razprodan«, pravi Devies. Ali ni naravnost čudno, da vršna grupa pri tako lepem vremenu ni poskusila preplezati jugozahodno steno?

T. O.

TUAREGI – PLANINCI

Kdo ne pozna Tuaregov, vsaj iz literature? Še zdaj žive nomadsko življenje, vendar jih že zanima alpinizem. Sredi januarja 1972 je Abdalah Ag Khabti s prijateljem preplezal Iharen, smer ocenjeno s IV, in po isti smeri sestopil. Junija 1972 se je Tuareg Bubaker udeležil smučarskega tečaja v Chamonixu. – Ena lastovka še ne prinaša pomladi, bel gams ne pomeni novo vrsto planinskega kozla, čeprav junijska številka francoske revije »La vie de bêtes« (življenje živali) prinaša članek o takem nenavadnem primerku. Pred sedmimi leti so ga opazili v itali-

janskem narodnem parku Gran Paradiso in spomladi 1971. Gre za samico, videli pa so jo v družbi normalnih mladičev. Zoologi trdijo, da je to izjemen albinizem. Razlagajo si ga s silnim traumatizmom – žival se je morala nečesa izredno prestrašiti, morda je treščilo blizu nje. Uprava parka je ukrenila vse potrebno, da se primerek ohrani, tudi če bi odšel iz parka.

T. O.

ALI GREMO RES V HLADNEJŠO DOBO

La Montagne 1973/3 poroča po reviji »La Nature« (vol. 227, no 5357), da moramo pričakovati v prihodnjih letih hladnejšo dobo, kot pa smo bili navajeni. Podatki so zbrali S. J. Johnson, W. Danisgaard, H. B. Clausen in C. C. Langway.

Koncentracija stalnih izotopov (devterij in oksigen 18) na polarnih snežiščih je vezana na temperaturo, pri kateri prihaja do precipitacij. Analiza ledenega stožca z Grenlandije (Camp Century) je pokazala na zaporedje toplih in mrzlih obdobj v teko 800 let.

Klimatske fluktuacije se vrste periodično, tako da je napoved za prihodnja leta možna.

Zelo verjetno bosta prihodnji dve desetletji (ali vsaj eno desetletje) hladnejši, nato pa bo sledila otoplitev, ki bo dosegla svoj višek med letom 2010 in 2020.

Napovedovalci ne vedo, zakaj tako. Domnevajo, da na to vplivajo nepričakovani slučajni dogodki, posebej pa omenjajo onesnaženje atmosfere. No, zima konec novembra 1973 se je zagnala s tako ihto, da bi napovedovalcem kar verjeli, posebno ker ti »kvvara žugoni«, kakor bi rekel Koseski, niso osamljeni. Potem pa je popustila, kakor da bi nam prizanašala zaradi naftne krize. Toda – sušec ima rep zavrt, počakajmo, kaj še bo.

T. O.

GHM 1973

V odbor GHM za l. 1973 so spet izvolili Roberta Paragota, voditelja zadnje francoske ekspedicije na Makalu, in mu namenili predsedniško funkcijo. Med bolj znanimi odborniki je Pierre Henry. V poslovni dobi 1972/73 je ugledni GHM sprel več novih članov. Med njimi so tudi Izabela Agresti iz Aix en Provence, Jean Atanasieff iz Pariza, Aldo Anghileri iz Vercuraga, Gino Buscaini iz Varesa, Romano Perego iz Calia. Največ novih članov je Italijanov.

T. O.

IZŠEL BO PLANINSKI DNEVNIK

Kako priklicati pomoč, če smo v stiski? Kdaj in kje se lahko giblamo v obmejnem pasu?

Kako postanemo dober planinec?

Kaj naj pomeni planincu varstvo narave? Kam z lepo razglednico, ki bi jo radi obdržali za spomin na turo? Pa z žigi, ki se jih je nabralo toliko, da ne gredo v planinsko izkaznico? Kam z naslovi novih prijateljev, vtisi s čudovitih poti? – Vse to so vprašanja, na katera boste kmalu dobili odgovor. In še na druga.

Planinska založba vam pripravlja Planinski dnevnik. Knjižica bo imela poleg zgoraj omenjenih navodil še 80 praznih listov, na katerih bodo lahko našla prostor vaša najprijetnejša doživetja v planinah. Dovolj velika bo, da boste lahko med strani vstavili razglednico, in dovolj majhna, da jo boste stlačili v hlačni žep. Knjižico v belem polivinilastem ovitku z rdečo markacijo na platnicah boste lahko opazili na policah Planinske založbe v kletnih prostorih PZS že konec junija. Prepričani smo, da vam bo »Planinski dnevnik« prišel prav doma in na gorskih poteh.

Planinska založba

VREME NA KREDARICI V JANUARJU 1974

Januar 1974 je bil po vsej Sloveniji zelo topel in suh. Srednja mesečna temperatura zraka na Kredarici je znašala $-4,9^{\circ}\text{C}$. Bila je za $3,7^{\circ}$ nad normalno vrednostjo (popreček obdobja 1955–1972). Absolutna temperaturna ekstrema letošnjega januarja na Kredarici sta bila: maksimum $3,4^{\circ}$ (22. jan.), minimum $-12,6^{\circ}$ (18. jan.). Za primerjavo naj bosta absolutna januarska temp. ekstrema obdobja 1955–72, ki znašata: maksimum $6,2^{\circ}$ (9. jan. 1957) in minimum $-28,0^{\circ}$ (22. jan. 1963). Med maksimalnima ekstremoma je razlika majhna (komaj $2,8^{\circ}$), medtem ko je razlika med minimalnima temp. ekstremoma občutna ($15,4^{\circ}$).

Temperaturam ustrezno niso vse padavine na Kredarici padale kot sneg. Med 16 padavinskimi dnevi sta bila vmes tudi dva dneva z dežjem. Skupno je padlo v januarju na Kredarici 47 mm padavin, kar je 48 % normalne vrednosti.

Snežna odeja je ležala ves mesec, vendar je njena maksimalna debelina (121 cm) znašala komaj dobro tretino januarske maksimalne debeline (354 cm dne 31. jan. 1965).

Srednja mesečna oblačnost (5,5) je bila enaka dolgoletnemu poprečku. Heliograf na Kredarici je registriral v januarju 1974 samo 109 ur s sončnim sijem, kar je komaj 38 % možnega trajanja sončnega sija v januarju.

F. Bernot

HUMOR

»RED JE RED«

»Ali že veš, da je moral Božo Skerl, novi predsednik PZJ stati mirno pred predsednikom PZ Črne gore, Danilom Jovanovičem?«

»Hudika!« se začudi Miha ob besedah svojega podpredsednika Toneta Bučerja, »Kako pa to? Nekam čudne navade, mar ne?«

»Ja pa le ni tako strašno!« ga tolaži Tone, »veš, Božo je polkovnik, Danilo pa general podpolkovnik.«

RAZLIKOVANJE

Ob pripravah na letošnje srečanje jubilarantov se je izkazalo, da teh le ni tako malo.

Komisija je stikala glave in ugibala kako in kaj.

»Ja, ni pomoči,« je menil dr. Miha Potočnik in s hudomušnim pogledom ošinil petdesetletnika Pavleta, »boste pa, vi smrkvci, za pet ali deset let počakali.«

TEŽAVE S TV

»Kako bi dosegli, da bi se planinski prizori pogostejše pojavili na zaslonih televizijskih sprejemnikov?« so se izpraševali člani GO PZS na svoji drugi seji.

»Vprašanje je, zakaj smo tako poredkoma na vrsti, žogobrcarji, na primer, pa tako rekoč na tekočem traku,« je menil eden. Drugi pa:

»Mar res ne veš? Pomisli, žoga je majhna in ravno pravšnja za televizorjev ekran. Kako pa naj na tisto majhno steklo spravimo Triglav?«

SPECIALIST

O dr. Campellu smo že marsikaj zapisali. Na V. konferenci o plazovih na Bledu je podal zanimivo definicijo specialista: »Specialist je tisti, ki o nekem vedno manjšem področju ve vedno več in ki končno ve vse o ničemer.«

REŠITEV V STISKI

Suha zima in pičel sneg tudi na Zelenici. Oglase se športne fanfare iz televizorja, soba je na mah polna gostov v težkih smučarskih čevljih.

»Kaj bi se mučil po napol kopnih snežninah,« meni znanec.

»Tu na TV zaslonu je snega še preveč, poglej, kako jim gre smuka od nog.«

KAKO PRITI V ODPRAVO

Na seji GO PZS je predsednik pripovedoval o varstvu okolja v ZDA:

»Ameriški delegat je v Tbilisiju povedal, da so Amerikanci poslali kar celo odpravo na Mt McKinley pobirat ostanke in navlako, ki so jo tam pustile alpinistične odprave. Tudi v Himalaji marsikje že ni več bolje!«

Inženirju Danilu Škerbinku so se zasvetile oči.

Obrnil se je k načelniku komisije za odprave v tuja gorstva, rekoč: »Sedaj pa vem. Javil se bom za planinskega smetarja. Potem ni vrag, da mi končno ne uspe priti v odpravo.«

ZVESTOMA

Nekaj časa je že preteklo od tistega dne. Imel sem opravka na PZS, saj sem končno njen odbornik z mnogimi dolžnostmi.

Bil sem torej na seji, zraven tega pa se mi je sila mudilo domov.

»Oprostite, doma, ...žena me čaka!« sem jecjal v zadregi.

Inženir Tomaž Banovec, podpredsednik, pa strogo: »Tako, tako, spet eden. Kaj pa vendar misliš, saj z ženo varaš Planinsko zvezo!«

MOKRI TRENING

Na sestanku »himalajcev« fantje stikajo glave in ugibajo, kako priti do kondicije. V razpravo poseže tudi doktor Andlovic:

»Kdor nima priložnosti za tek, naj čim več plaval!«

»Ja, kje boš pa plaval,« zabučil šrauf,

»kar takole sredi zime?«

Aleš je kratek, a izčrpen. »V vodi!«

(zabeležil ing. P. Šegula)

PROGRAM TURNO SMUČARSKIH, SMUČARSKIH IN PLANINSKIH IZLETOV V LETU 1974

1. a) Petek–nedelja 5.–7. aprila ali sobota–nedelja 6.–7. aprila: Turno surčarsko srečanje planincev treh dežel.

ad a) petek 5. IV.: prihod na Komno najkasneje do 21.00 ure, sobota 6. IV.: turno smučarski izlet Komna–Krn–Komna, nedelja 7. IV.: turno smučarski izlet Komna–Vogel–Bohinj;

ad b) sobota 6. IV.: prihod na Komno najkasneje do 21.00 ure, nedelja 7. IV.: turno smučarski izlet Komna–Vogel–Bohinj. Cena ad a) 50 din (dvakratno prenočevanje, vodstvo, GRS, organizacija); ad b) 30 din (enkratno prenočevanje, vodstvo, GRS, organizacija). Prevoz: individualno.

2. Sobota–nedelja 13.–14. aprila: Turno smučarski izlet Savica–Triglavsko 7. jezera–Hribarice–Kanjava–Velo polje–Kрма.

Cena: 75 din (avtobus, vodstvo, GRS, organizacija). Odhod: v soboto 13. aprila ob 6.30.

3. Sobota–sobota 27. aprila do 4. maja: Smučarski izlet na MARMOLADO.

Cena: 22 000–25 000 Lit (polpension v Rifugio «Marmolada») in 50 din za stroške organizacije, vodstva in GRS.

Odhod: v soboto 27. aprila jutraj po dogovoru. Prevoz: z osebnimi avtomobili s tem, da se stroški porazdelijo (orientacijsko odpade na osebo okoli 220 din) oz., se o tem udeleženci sami med seboj dogovorijo.

4. Sobota–nedelja 11.–12. maja: Turno smučarski izlet Tamar–Kotovo sedlo.

Cena: 15 din (vodstvo, GRS, organizacija). Prevoz: individualen s prihodom v Tamar v soboto do 21.00 ure.

5. Sobota–nedelja 1.–2. junija: Turno smučarski izlet ZA CMIROM (Vrata–Staničev dom–za Cmirom–Vrata).

Cena: 15 din (vodstvo, GRS, organizacija). Prevoz: individualen s prihodom v Vrata v soboto do 21.00 ure.

6. Nedelja 23. junija: Planinski izlet na SPITZEGEL (2118 m, pot prijateljstva treh dežel).

Cena: 65 din (avtobus, vodstvo, GRS, organizacija). Odhod: ob 5.00 (Dvoržakova 9).

7. Sobota–ponedeljek 20.–22. julija: Planinski izlet v DOLOMITE (Civetta 3218 m in okoli Treh Cin).

Cena: 220 din in 7500 Lit (polpension, prevoz z avtobusom, vodstvo, GRS, organizacija).

Odhod: v soboto ob 5.00.

8. Nedelja–nedelja 1.–8. septembra: Planinski izlet na KORZIKO z vzponom na najvišji vrh Monte Cinto (2707 m in Mufrella (2148 m) ter kopanje na peščeni obali v mestecu Calvi; možnost individualnih turističnih izletov v Ajaccio, Bastia in druge kraje. Prenoševanje v šotorih ali v vikend hišicah. Cena: 600 din in 190 Ffr (prevoz z avtobusom do Nice in nazaj ter z ladjo iz Nice v Calvi in nazaj, šotorjenje, avtobusni prevozi v Korziške planine in nazaj, vodstvo, GRS, organizacija).

Opomba 1: Za prenočevanje v vikend hišicah doplačilo okoli 200 Ffr.

Opomba 2: V primeru, da se bo poleg planincev prijavilo tudi večje število neplanincev, bo po možnosti organiziran charterski letalski prevoz na Korziko in nazaj, ki bo zvišal dinarske stroške in zmanjšal devizne, skupni stroški pa bodo približno isti.

9. Sobota–nedelja 14.–15. septembra: Planinski izlet na MONTE COGLIANS 2780 m (pot prijateljstva treh dežel).

Cena: 150 din (prevoz z avtobusom, prenočišče, vodstvo, GRS, organizacija).

Odhod: v soboto ob 7.00 (Dvoržakova 9).

10. Sobota–nedelja 21.–22. septembra: Planinski izlet na PETZEK 3283 m (pot prijateljstva treh dežel).

Cena: 150 din (prevoz z avtobusom, prenočišče, vodstvo, GRS, organizacija).

Odhod: v soboto 21. septembra ob 6.00 (Dvoržakova 9).

11. Sobota 28. septembra: Planinski izlet na MONTE CAVALLI DI PONTEBA 2339 m (pot prijateljstva treh dežel), po individualni želji na KRNIŠKE SKALE nad Mokrinami.

Cena: 65 din (prevoz z avtobusom, vodstvo, GRS, organizacija).

Odhod: v soboto 28. septembra ob 6.00.

OPOZORILO V ZVEZI S CENAMI ZA IZLETE:

Cene za posamezne izlete temeljijo na dejanskih stroških po cenah na dan 15. 1. 1974. V zvezi s predvidenim zvišanjem cen za goriva in maziva ter druga zvišanja so v programu navedene cene le orientacijske.

OPOZORILO V ZVEZI S PRIJAVLJANJEM NA IZLETE:

Prijave (pisмено, ustno, telefonično) sprejema pisarna PZS. S prijavo si prijavljeni zagotovijo rezervacijo do določenega termina in sicer: – za eno in dvodnevne izlete – do 10 dni pred dnevom izleta.

Z dnevom objave izleta v časopisu »Delo« (rubrika »Planine in ljudje«) 10 dni pred izletom (v sredo pred naslednjo soboto oz. nedeljo) bomo upoštevali samo še prijavljene, ki so že oz. ki bodo od dneva objave dalje vplačali tudi stroške izleta;

— za **smučarski izlet na Marmolado** (27. IV. do 4. V.) — do 31. marca.

Po tem datumu se bodo upoštevale samo prijave z vplačano akontacijo 50 din, ki zapade, če prijavljeni svojo prijavo umakne (lahko pa jo nadomesti z drugo osebo);

— za **planinski izlet v Dolomite** (20. do 22. VII.) — do 30. junija.

Po tem datumu se bodo upoštevale samo prijave s polno vplačanimi dinarskimi stroški, ki zapadejo, če prijavljeni naknadno odpove udeležbo in zanj ne bo mogoče dobiti nadomestila;

— za **planinski izlet na Korziko** (prvi teden septembra) — do 31. maja.

Zaradi rezervacije letala oz. prevoza na ladji moramo do tega dneva vedeti vsaj približno število reflektantov. Po tem datumu bodo vsi zainteresirani prejeli poziv, da naj se v kratkem roku dokončno izjavijo in v pozitivnem primeru vplačajo vsaj 50 % dinarskih stroškov.

Komisija za alpinizem
Podkomisija za turno smučanje
Komisija za inozemski
planinski turizem

ARMADA POMAGA SAC (SVICARSKI ALPSKI KLUB)

Švicarski Alpenklub ima 145 koč, katere tudi vzdržuje. Koče so razdeljene dokaj enakomerno po vsem švicarskem gorskem svetu in imajo kar precejšnjo zmogljivost. Kljub temu pa se kaže čedalje večja stiska za prostor, zavoljo tega pred tekočimi civilizacijami si vse več ljudi išče zavetje v planinah, število narašča bolj kot bi mogli pričakovati. V gorah pa, namesto na mir, ki ga tako hvalimo, nalete marsikje in ne le na Matterhornu, na pravi masovni turistični hrush in trušč. K takemu razvoju je pripomogla splošna motorizacija in izgradnja gorskih cest, kakor tudi odpiranje vedno novih žičnic. Olajšan prestop do mnogih planinskih koč je povzročil, da so se te kočice nenadno znašle v veletoku turističnega prometa.

Kjer pa je več prometa, je tudi več problemov. Potrebna so čedalje večja sredstva za gradnjo novih koč, za razširjenje in vzdrževanje oziroma obratovanje obstoječih koč. Študija SAC leta 1973 je jasno pokazala potrebo po novih kočah in bivakih, to pa bo spričlo omejenih finančnih možnosti lahko doseči šele po daljšem času. Težave pa so tudi tam, kjer so povečali ali dogradili kočice. Težaven dostop povzroča skoro nepremagljive transportne probleme. Zasebnih nosačev in lastnikov tovornih živali ni več, prenos materiala s helikopterji pa je neznosno drag. Za nameček so finančne zmogljivosti SAC kaj pičle. Zastopnik SAC za planinske kočice Hans Heinrich Müller pravi: »Prenočnine, ki jih plačajo v kočah člani in nečlani, lahko krijejo le neznaten del stroškov. SAC pa kljub temu ne jemlje subvencij in krije vse izdatke za planinske kočice izključno z lastnimi sredstvi: prispevki iz članarine, darili, udarniškim delom, brezplačnimi prispevki. Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, s kakšno ljubeznijo in poštenostjo skrbijo društva, zlasti številčno šibka, za svoje kočice.

Za SAC je potemtakem neprecenljive vrednosti pomoč, ki jo daje švicarska armada povsod tam, kjer je to mogoče, bodisi zavoljo terenskih razmer, bodisi v skladu z izvajanjem vojaških učnih programov. SAC in armada sta se dogovorila, da bodo kočice in domovi SAC na voljo armadi pod istimi pogoji kot članom SAC. To pomeni, da vojaški plačajo enako nočno kot člani SAC, to pa velja še za policijo in obmejne enote. Kot protiuslugo je armada obljubila, da bo po možnosti z vojaškimi enotami skrbela za prenos materiala ter v ta namen pritegnila še gorske transportne enote in helikopterje. Vse te storitve opravlja armada v okviru običajnega vojaškega vzgojnega programa, kar pomeni smotno izkori-

ščanje razpoložljivih ljudi in opreme. H. H. Müller pravi: »Zadnja leta je med ponavljalnimi tečaji več skupin gorskih enot preneslo znatne količine materiala za gradnjo koč ter si pri tem nabralo lepe izkušnje, uporabne tudi za vojaške premike in oskrbo. Ena sama skupina si je pri tem pridobila trajno hvaležnost za zasluge pri delih na štirih kočah.«

Druga taka skupina je v času od konca junija in z prvimi dnevi julija spravila s 50 konji 50 ton materiala do kočice Cavardirashütte. To delo je opravila v najslabšem vremenu in novem snegu, ki je zapadel do metra na debelo. S tem so omogočili podvojitve številca ležišč in temeljito modernizacijo kočice. Zavoljo nemogočega vremena, nastopila je prava zima, so morali z delom predčasno končati, preostalih 30 ton gradbenega materiala so na gradilišču prepeljali vojaški helikopterji. Ti zračni mostovi so možni predvsem v okviru prešolanja pilotov milice. Njihovo šolanje traja 12 tednov, zadnjih 14 dni pa morajo piloti leteti tudi v gorskem svetu, tam opravljati Transporte in pristajati na ledenikih, grebenih, na tratah in pri kočah. Pametno je torej, če pri tem opravilo še neko koristno delo in če ne lete s praznim helikopterjem.

Reči je treba, da je uporaba helikopterja v te namene rešitev v sili. Razen na stroške se moramo ozirati še na to, da planinska načela niso v skladu z uvajanjem trušča letal v gorsko tišino, čeprav je po drugi strani prav helikopter postal v gorah docela nepogrešljiv, kadar gre za reševalne in transportne akcije.

»Vsaka kočica predstavlja rešilno oporišče in marsikje samo kočica omogoča bivanje v gorah«, pravi H. H. Müller. Ko stoji nova kočica, katero je moč graditi samo v kratkem poletnem obdobju, da je v divjanju viharjev kaj pogosto čudovit občutek varnosti.

Še o dejavnosti SAC.

SAC gradi kočice kot oporišča za ture in hojo v gorah. Le 21 koč leži nižje od 2000 m, to je v nižjih gorah oziroma pod mejo gozdov. Kar 52 koč leži v višini 2000–2500 m, drugih 54 koč pa med 2500 in 3000 m. V območju večnega ledu, nad 3000 m visoko leži 12 koč, 3 pa so 3500 m visoko, pri čemer ima višinski rekord Solvay-Refuge na SV grebenu na Matterhornu, 4300 m visoko. V tem zavetišču je 10 ležišč, ki jih je moč uporabiti le v sili.

SAC vzgaja vodnike za planinske skupine, gorske vodnike, smučarske učitelje, gorske reševalce, vodnike lavinskih psov in vodnike mladinskih organizacij. Poleg tega organizira in vzdržuje postaje GRS ter šola ustrezne kadre. Nadalje skrbi SAC za publiciranje planinske literature, zlasti specialke in vodnike. Vse to zahteva znatna finančna sredstva, ki na leto znašajo kakih 2 500 000 Sfr. Vse te izdatke krijejo člani (53 000) s članarino, nočninami v kočah, pa tudi razna darila. V splošnem lahko rečemo, da je dejavnost SAC v korist vsakomur ob poljubnem času, to pa pomeni iz vidika javnega prava institucijo, ki opravlja javno koristno delo.

Članek povzamem po prispevku v Neue Zürcher Zeitung, saj obravnava sila zanimivo temo, o kateri zadnje čase razmišljamo tudi pri nas. Spričo tega menim, da nam ne bo v škodo, če vidimo, kako probleme oskrbe rešujejo varčni Švicarji in če iz njihovega pisanja spoznamo, kako si predstavljajo vlogo planinske dejavnosti. Ne čudimo se, če se pri tem pokaže, da ni pravzaprav nobenih razlik. Mediji, kakršne so gore, pač ne dopuščajo, da bi njegovi častilci zašli od neke osrednje poti.

mg. Pavle Segula

ZASEDALA JE MEDNARODNA KOMISIJA ZA REŠEVANJE V GORAH (IKAR)

Konec preteklega leta, in sicer 16. 17. in 18. novembra 1973 je ob 25-letnici svojega obstoja zasedala IKAR ponovno v Innsbrucku. Srečanje samo ni prineslo kakih posebnosti, poudariti velja pa dvoje: tretje srečanje zdavnikov GRS, ki so tokrat (ponovno v organizaciji dr. G. Flore) razpravljali o utrujenosti, izčrpanosti in smrti med reševa-

njem ter zelo živahno razpravo okrog elektronskih naprav za iskanje zasutih v plazju.

Kakor vselej ob takih priložnostih je strokovno srečanje zdravnikov potekalo samostojno pod okriljem IKAR in Klinike v Innsbrucku, medtem ko so kasneje strokovne komisije IKAR, vsaka zase, obravnavale problematiko opreme, medicinska vprašanja, plazov in reševanja s helikopterji.

Letna konferenca IKAR je bila zadnji dan popoldne in se kar krepko zavlekla, pri čemer smo razen važnih vprašanj mli tudi različne drobnarije, ki na vrh gotovo ne sodijo.

Precej polemike, da ne rečem jeze, je vzbudilo poročilo predsednika podkomisije za plazove Melchiorja Schilda. Ta je delegatom posredoval ugotovitve, da podkomisiji ni uspelo zagotoviti enotnega pripomočka za iskanje zasutih v plazju. Švicarji preskušajo svoj sistem VS-60, ki ga je za Švicarsko armado razvila firma Avtophon. Medtem pa so Avstrijci potegnili na svoje in že pričeli izdelavo okrog 80 000 naprav tipa Pieps. To v resnici ni povsem v skladu z načeli IKAR. Ta si sicer ne lasti pravic do dajanja licence, meni pa, da lahko priporoča le naprave, ki obetajo zanesljivo delovanje. Sprito napetega ozračja ni mogel priti na tapeto še naš prototip, lavinska žolna prof. Avčina in dr. ing. Jegliča, ki mu je podkomisija priznala uspešnost kot novemu sistemu, to je sistemu za usmerjeno iskanje.

Predsednik Erich Friedli je od delegatov dobil soglasje, da v predsedstvo vključi novega predstavnika ZRN Eitzenbergerja ter da hkrati obdrži kot svetovalec L. Grammergerja. V istem svojstvu bo sodeloval v predsedstvu še organizator zdravniških srečanj IKAR, dr. Gerhard Flora. Kupčkanje okrog članov predsedstva in svetovalcev je vzbudilo odpor pri Francozih in Špancih, verjetno pa še pri kakem delegatu. To je razumljivo, saj so zastopane samo Švica, Avstrija, Nemčija, Italija in celo Južna Tirolska pa niti en delegat iz kake druge države, članice IKAR. Mnenje naše delegacije, ki jo je vodil načelnik komisije za GRS, Bine Vengust, ni naklonjeno predsedstvu. IKAR naj bo še naprej tehnična, strokovna komisija, ki naj jo vodi predsednik z načelniki podkomisij (zdravniška, oprema, letalska, plazovi ali katera koli druga, katere obstoj bi prispeval k večji varnosti v gorah). Tako je bilo v času dr. R. Campella, ko je IKAR delovala nadvse uspešno brez vse navlake, paragrafov in podobne organizacijske navlake.

Srečanja se niso udeležili Bolgari, tudi Kanadčanom je bilo predaleč, da bi potovali v daljino Evropo. Zadovolji se s poročili, sklepi in zapisi, drugega jim pač tudi ne preostane. Predsednik E. Friedli je napovedal kandidaturu GRS Sovjetske zveze in Romunije, za kateri praktično ni zadržkov. Videti je, da bosta postali članici prihodnje leto, ko bo IKAR zasedala v Visokih Tatrah na Češkem.

Finančno poslovanje je, kot nekdaj, skromno. Številke res segajo že v nekaj tisoč frankov, a res je, da to še za najnujnejše ne zaleže. Konec koncev pa je tako morda tudi boljše. Bojmo se velikih organizacij z razpredeno birokratsko mašinerijo. Tisto, kar z njimi pridobimo, ne ustreza naporom in stroškom. Kot že omenjeno, bo prihodnje zasedanje IKAR leta 1974 v CSSR, kjer bodo češki reševalci organizirali VI. LUK (konferenco o nesrečah v plazovih), pred tem pa bo tudi III. Mednarodni simpozij o reševanju s helikopterji. Simpozij bo ponovno na Kleinscheidegg pod Eigerjem.

Naj za zaključek omenimo še srečanje v koncertni dvorani v Innsbrucku. Tam je udeležence zasedanja sprejel župan Innsbrucka, skupno s predstavnikom tirolske deželne vlade in podpredsednikom ÖAV. Gostitelji so izrazili zadovoljstvo nad tem, da IKAR praznuje 25-letnico obstoja v mestu, kjer je pričela svoje, doslej nadvse uspešno delo. Pohvale je bil posebej deležen W. Mariner, znani iznajdatelj in konstruktor naprav za reševanje v gorah, vsi pa smo bili zadovoljni, da smo se v neprisiljenem, prostem pomenku lahko zgovorili o tem in onem, zlasti o tistem, česar se ne more premlevati

za konferenčno mizo, pa je kljub temu važno in neodložljivo.

Naj omenim še to, da je v slovenski delegaciji sodeloval tudi predsednik dr. M. Potočnik, ki so ga povabili na slavnostno srečanje kot soustanovitelja IKAR.

ing. Pavle Segula

TRETJI MEDNARODNI SESTANEK ZDRAVNIKOV GRS INNSBRUCK, 17. NOV. 1973

Na povabilo avstrijske GRS iz Innsbrucka, ki je 17. nov. 1973 na Univerzitetni kirurški kliniki v Innsbrucku organizirala tretje mednarodno srečanje zdravnikov gorskih reševalcev, se je udeležila tudi številna delegacija zdravnikov iz Slovenije in iz drugih jugoslovanskih republik. Srečanje je bilo pripravljeno ob zasedanju IKAR, ki se je vršilo naslednjega dne. Tako so se poleg predstavnikov Planinske zveze dr. Mihe Potočnika, Bineta Vengusta, ing. Pavla Segule in L. Šalbergerja udeležili tega zdravniškega zborovanja tudi zdravniki dr. Jože Andlovic, dr. Jože Celina, dr. Oskar Končan, dr. Tomaž Ažman, dr. Andrej Robič in dr. Evgen Vavken.

Sestanek, ki je bil pripravljen skupno z razstavo nove alpinistične opreme, kjer smo videli med drugimi npr. nove pritrditve derez na čevlje, namesto lesenih delov pri cepinih in klavskih držaje iz odpornih plastičnih mas, ki prenesejo veliko večje obremenitve, nove oblike pasov za plezanje in reševanje, poleg mnogih novosti v sanitetni opremi iz avstrijskih tovarn.

Samo zasedanje je imelo tri glavne teme: Utrujenost, izčrpanost in smrt med reševanjem; težko šokirani ponesrečenci v hribih in kronične športne poškodbe gibalnega aparata.

Športni učinek je seštevek fizičnih zmogljivosti in psihične pripravljenosti. Utrujenost je ne samo fizični telesni občutek utrujenosti, pač pa tudi psihičen pojav. Pri zdravem človeku sama fizična utrujenost še ne pripelje do izčrpanosti. Napor sicer utruja, utrujenost pa prej kot slej izsili počitek in s tem duševno in telesno povrnitev moči. Najboljše razmerje telesne in duševne zmogljivosti pomeni torej zdravje, medtem ko je pogosta živčnost vrhunskih športnikov posledica težnje k najvišjim dosežkom kvarna zdravju. Ker manjka torej ena od zmogljivosti, to je psihična, lahko kljub dobri telesni kondiciji nastopi izčrpanost, zlasti ker nastopi kot resna okvara nevrovegetativnih regulatornih mehanizmov.

Povrnitev v normalno stanje po ekstremnih naporih traja najmanj tri tedne, tako da zdravniki primerjajo izčrpanost Addisonovi bolezni, pri kateri pade raven glikokortikoidov v telesni tekočini, to je izločkov nadledvične žleze. Tako so pri dobro treniranih športnikih, ki so se ponesrečili, opazili močno povečano nadledvično žlezo, predvsem v področjih, kjer nastajajo glukokortikoidi. Tako so pri treniranih in za napore pripravljenih športnikih opazili močan porast teh hormonov tudi po športnih naporih. S tem si tudi razlagajo pogoste primere, ko izčrpanec nenadoma umre, kmalu nato, ko so reševalci prišli do njega, to je takrat, ko se najtežja faza reševanja še ni pričela. »Rešenece« je nenadoma nepraviljen padel v varljiv občutek varnosti. Tako so enostavno izpadli obrambni mehanizmi, ki so še malo pred tem organizem držali v napetosti v borbi za obstoj. V izčrpanem organizmu »rešenca« tedaj nastopi občutek varnosti in v hipu popusti obrambna pripravljenost. Važni možganski centri za pretok krvi in uravnavanje toplote odpovedo in se ne odzivajo več na dražljaje.

Tako pride do paradoksnega »smrti« na pragu rešitve (Bergungstod). V stopnjevanju telesno duševne izčrpanosti nastopi najprej občutek utrujenosti kot prva faza; to utrujenost spremlja važen opozorilni znak z željo po počitku, hrani in pitju. Za isti delovni učinek je potreben vedno večji napor. Gibanje postaja težje in slabotnejše, sprejemanje zunanjih dražljajev je težje in počasnejše. Pade sposobnost zbranosti, mišljenje postaja vse bolj enolično in nedomiselno. Pojavijo se motnje v času, v občutku resničnosti, javlja se vse

večja zaspanost in brezčutnost (apatičnost). Pojavijo se prividi in duševna odsotnost. Končno lahko nastopi občutek popolne zagate, ki je zlasti v skupinskih psihozah lahko povzročitelj brezupne panike.

Pri pojavu izčrpanosti, ki je posledica težke utrujenosti, pa so važni konstitucija, treniranost in veliko duševnih motenj, kot so dispozicija, motiviranost, socialne okoliščine, zlasti občutek samote ali odgovornosti, poleg zunanjih povzročiteljev, kot so pomanjkanje hrane, vode, mraz, še morda kake poškodbe in vpliv pomanjkanja kisika v velikih višinah skupno z občutkom strahu in samote. Če hočemo torej preprečiti take pojave, je predvsem važen dober trening in dobro splošno stanje (kondicija) pravilno načrtana tura, razpored počitkov, pravilna prehrana in uživanje tekočin in pa občutek, da je rešitev možna in da nekdo skrbi doma za končni uspeh ture.

Izčrpanemu je potreben mir, počitek na toplem, spanje, hitro in lahko prebavljiva hrana, izravnava tekočin. Razne tekočine s sladkornimi in solnimi raztopinami dajemo v žilo, saj včasih taki ponesrečenci ne morejo prebiti v želodec sprejete hrane in tekočine. Med zdravili pridejo v poštev kortikosteroidi, sredstva za jačanje srca in vitamini. Strogo so prepovedani vsaki analeptiki in alkoholne pijače.

Med reševanjem je važen tudi psihični vpliv na reševanca. Nепrestano ga moramo bodriti in to lahko stopnjujemo vse do odločnega ukazovanja. Reševancu naj bi ves čas, dokler traja akcija, ne krepili občutka popolne varnosti, moramo ga ves čas miselno zaposliti bodisi s pogovorom ali drugimi oblikami sodelovanja. Reševanec naj tako rekoč sam sodeluje pri svojem reševanju. Seveda ne smemo zaiti v paniko. Ves čas med akcijo se moramo ravnati po pravilu »hiti počasne«.

Zelo zanimiv je bil referat o aklimatizaciji na višino. Pri zelo naglem vzponu do višine 3000 m pade pretok krvi v srčnem obtoku. Pri ljudeh, ki imajo poopnenje žil, in pri ljudeh, ki so bolni na srcu, se to zgodi že veliko prej. Nagel vzpon je možen tudi pri najbolj zdravih ljudeh nekako do višine 5000 m, nato pa je nujna postopna prilagoditev (aklimatizacija). Tako opisujejo avtorji, da v višini od 3000–4000 m pride do draženja živčnih končičev. Pojavi se povečanje srčnega in dihalnega volumna ter povečano oddajanje ogljikovega dvokisa. Pritisk ogljikovega dvokisa v ožilju pade, nasprotno pa se poveča v pljučih.

Bistvo aklimatizacije je torej, da se mora telo prilagoditi na znižan pritisk ogljikovega dvokisa v ožilju. V začetku aklimatizacije nastopi lahko tedne trajajoče izločanje kemičnih sestavin v krvi (puferjev) in normalna kislost telesnih tekočin se premakne proti alkalnemu delu. Taka alkalozna je najboljši test, da organizem še ni aklimatiziran. Ko v tkivih pride zopet do normalne telesne kislosti, lahko govorimo, da je organizem aklimatiziran, oziroma prilagojen na velike višine. Od tod tudi velika želja članov ekspedicij po kisli hrani, solati, kislem zelju itd. V dobi prilagajanja na velike višine je važno zadostno dovajanje mineralov v hrani, predvsem fosforja in železa.

Med aklimatizacijo poraste število krvnih telescev in poveča se količina krvnega barvila skoraj do skrajnih meja, tako da nastopi velika zgoščenost krvi. Pri tem zgoščevanju igra veliko vlogo po-

manjkanje vode v višinah, predvsem zaradi močnega znojenja, težko je tudi topiti sneg in dajati organizmu zadostne količine vode. Povečano število krvnih telescev in krvnega barvila prinaša neke spremembe v organizem. Tako nastanejo nove žilice (kapilare), njihova elastičnost se močno poveča. Pa ne samo v visokih gorah (Himalaja), tudi v gorah naših višin je važno zgoščanje krvi. Tako z enim litrom znoja v dveh ali treh urah izgubimo do 50 % obtočnega volumna. Nastopi zmanjšan pretok krvi, ki potem prehaja v izčrpanost. Te podatke so potrdili pri meritvah zelo izčrpanih planincev, kjer so namerili najvišje vrednosti hemoglobina (krvnega barvila) in največjo število krvnih telescev. Sklep teh ugotovitev bi bil, da nikakor ni pravilno, če se med hojo v planinah vzdržujemo tekočin. Piti moramo pogosto v majhnih količinah (čaj z limono, sladke sokove, slane juhe, ni pa priporočljivo piti mrzlih napitkov).

V referatu o prehrani je avtor poudaril, da lahko nastopi izčrpanost tudi pri hrani, bogati z beljakovinami in maščobami. Izčrpanost nastopi pozneje pri mešani, najkasneje pa pri hrani, ki je sestavljena iz sladkorja (ogljikovi hidrati). Tudi zahteva organizma po maščobah in beljakovinah z višino upada. Alpinisti v velikih višinah izgubijo tek po taki hrani. Izgorevanje teh snovi zahteva večje količine kisika, tega pa v višinah manjka. Torej je za planince najprimernejša hrana, sestavljena pretežno iz ogljikovih hidratov, mleka, mlečnih izdelkov, sladkorja, nato jajc in ribjih beljakovin, šele nazadnje pa hrana, sestavljena iz živalskih beljakovin in maščob. Ne smemo pozabiti na vitamine, minerale in kuhinjsko sol. Kot standardni del prehrane priporočajo ovsene kosmiče.

Zanimivo je opažanje, predvsem v višinskih zdraviliščih, da sladkorno bolni v višinah porabijo pri istem načinu življenja manj insulina. Zato so možna pri isti količini tega zdravila hipoglikemična stanja (pomanjkanje sladkorja), ki se javljajo tudi v obliki božastnih napadov z nezvestjo. Tudi slabo stanje v višinah pripisujemo posledici pomanjkanja sladkorja, zato priporočajo sladke napitke pred spanjem.

V popoldanskem delu, kjer je bila obravnavana tretja tema, so avtorji govorili o poškodbah pri športnikih nasploh. V obširnih prispevkih so bile obravnavane pogoste kronične okvare skočnega, kolenskega, kolčnega in ramenskega sklepa ter hrbtenice. Zaradi pogostih vnetij na nogi avtorji zelo nasprotujejo modernemu smučarskemu čevlju. Zaradi izrednih obremenitev kolčnega sklepa pri planincih so možne poznejše sklepne spremembe (artroze) in zato nekateri odsvetujejo prepgosto, dolgotrajno, enolično obremenitev (dolga hoja v hribe), zlasti pri razvijajočem se organizmu, to je pri otroku. Omenili so tudi, da sodoben način smučanja povzroča dosti bolj pogoste degenerativne spremembe sklepovnih ploščic v kolenu in hrbtenici, predvsem zaradi močnega nefiziološkega gibanja v kolkih in ledveni hrbtenici, pa tudi zaradi pomanjkanja ogrevanja in nesorazmerno prevelikega napenjanja nekaterih delov mišic, zlasti pri spustu po zahtevnem in težkem terenu.

Sestanek je odlično organiziral s svojimi sodelavci docent na kirurški kliniki v Innsbrucku dr. Gerhard Flora. Sam je aktiven gorski reševalec.

dr. Evgen Vavken

Ne čakajte,
da priljubljeno melodijo slišite slučajno –
kupite si gramofon

- sodobna ojačevalna tehnika
- čist in naraven ton
- pri reprodukciji gramofonskih plošč
- lepa, moderna oblika
- prodaja na kredit
- garancija

ISKRA PHON PM-71
Skatla s keramičnim gramofonskim vložkom,
vložena v leseno furnirano kaseto. Ima samostojen ojačevalec z zvočnikom 2 W

ISKRA PHON PM-75
Vgrajen v plastično nelomljivo kaseto
v treh različnih barvah, s samostojnim
ojačevalcem in zvočnikom 3 W

ISKRA PHON RS-70 STEREO
Vgrajen v leseno furnirano kaseto – Pokrit
s prozornim pokrovom – Dva zvočnika, 3 W,
15 Ohma, sta vgrajena v posebnih zvočnih
omaraicah, enako furnirana
kot kaseta

ZDRUŽENE PAPIRNICI

Vevče – Ljubljana

Z najboljšimi strokovnjaki v državi, novimi stroji
in 130-letno tradicijo izdelovanja papirja nudimo
domaćemu in inozemskemu tržišču nove papirje
za najbolj zahtevno tiskarsko tehnologijo.

Papirji z zaščitnimi imeni: Emona, Avala, Sla-
vija, Planica, Istra, Bled in Jadran so primerni
za tiskanje reprodukcij umetniških slik starih in
novih mojstrov, vseh vrst barvnih fotografij in
drugih zahtevnih barvnih tiskanih reprodukcij.

V rednem produkcijskem programu imamo še
većino klasićnih papirjev s priznano kvaliteto.
Zahtevajte vzorce!

Tovarna volnenih izdelkov MAJŠPERK

proizvaja vse vrste volnenih tkanin za
moške in ženske obleke iz česane volnene
preje, kakor tudi vse vrste volnenih
tkanin za moške in ženske plašće iz
mikane volnene preje.

Kvaliteto tkanin kontrolira mednarodni
sekretariat za volno, kateri jamči
s svojim volnenim znakom »Čista runska
volna«, da so tkanine na nivoju
svetovne kvalitete.

Inozemska zastopstva

Avgust Knor

Blindenstrasse 33

A. 1020 WIEN

Telefon 246-93-12

Telex 75-171

Priporočam se čevljarški industriji za
prodajo vseh vrst zgornjega usnja
in podlog

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Pošta: 61433 Radeče — Tel.: Radeče 819-050, 819-051,
819-111, 819-112 — Telex: 35136 yu pap — Brzjav:
Papirnica Radeče — Tekoči račun pri SDK Laško:
50710-601-16039 — Železniška postaja: Zidani most

Proizvaja: vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov,
specialne papirje, surovi heliografski papir, paus papir,
kartografski papir, specialni risalni »Radeče«, premazne
kartone, papirje za filtre itd.

Izdeluje: vse vrste kartic za luknjanje v standardni
velikosti in tisku. Po želji izdeluje kartice v posebnem
tisku v rdeči, modri ali sivi barvi

